

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Π	Ο πολιτισμός σήμερα...	3
ε	Γ. Σοφιανίδης, Γ. Καμπούρης, Ν. Καραγιαννίδου	
ρ	Η ψηφιοποίηση του αρχείου των αποφάσεων	
ι	του Δημοτικού Συμβουλίου Βέροιας	
ε	Εμμανουήλ Ξυνάδας	5
χ	Η άνοδος του τουρκικού εθνικισμού	
ό	και η γενοκτονία των Ποντίων	
μ	Βασίλης Δημητριάδης	13
ε	Τα 13 τζαμιά της Βέροιας και άλλα οθωμανικά μνημεία	
ρ	Άννα Σ. Μασκάνη	21
ι	Ήθη και Έθιμα των Χριστουγέννων στην παλιά Βέροια	
ε	Σάκης Σταυρίδης	29
χ	Λιλιπούπολη η αυταπάτη της μεταπολίτευσης	
ό	Πόπη Φιρτινίδου	33
μ	Βιβλιοπαρουσιάσεις, Βούλα Κοτσάλου	39
ε	Σεπτεμβριανά 1955-2015, 60 χρόνια	41
ρ	Το αρχείο της «Αλλαγής» στην ΚΕΠΑ	43
ι	Εκπαιδευτικά προγράμματα	44
ε	Το σπίτι των Χριστουγέννων	46
χ	Ελεύθερος χρόνος	48
ό	Ελεύθερος χρόνος και παιδί, Δήμητρα Σμυρνή	50
μ	Το έθιμο Ρουγκάτσια	52
ε	Σήμερα τα Φώτα κι' ο Φωτισμός...	54
ρ	Ταινία μικρού μήκους της ΚΕΠΑ στο φεστιβάλ Δράμας	55
ι	Φωτογραφικός περίπατος στα Πολιτιστικά Δρώμενα	56

Πολιτιστικά Δρώμενα

ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

της Κοινωνικού Επιχειρήσης
Πολυπληθούς Ανάπτυξης (Κ.Ε.Π.Α.) Δ. Βέροιας

Σεπτέμβριος 2015

Αριθμός Τεύχους 61

ISSN 11065354

Ιδιοκτήτης - Εκδότης

Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας

Διευθυντής

Γιάννης Καμπούρης

Υπεύθυνος έκδοσης

Μανώλης Ξυνάδας

Συνεργάτες τεύχους

Νανά Καραγιαννίδου

Βούλα Κοτσάλου - Πάπαρη

Βιργινία Πατρίκα

Πόπη Φιρτινίδου

Άννα Ματσόκην

Δήμητρα Συμυρνή

Γραφιστική επιμέλεια - εκτύπωση

«Κλίμαξ», Βαγγέλης Οικονόμου

© Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας

Αντωνιάδη 19

591 00 - Βέροια

Επιτρέπεται η μερική ή ολική αναπαραγωγή

ή δημοσίευση των κειμένων

που περιλαμβάνονται στο περιοδικό

με τη ρητή αναφορά στην πηγή.

Τα άρθρα που φιλοξενούνται στο περιοδικό

εκφράζουν τις απόψεις των συντακτών, οι

οποίοι και έχουν την αποκλειστική ευθύνη

για τα στοιχεία που παρουσιάζονται.

Δημοσίευση στα Πολιτιστικά Δρώμενα

Στα Πολιτιστικά Δρώμενα δημοσιεύονται μελέτες, άρθρα, απόψεις κ.τ.λ. που σχετίζονται με διάφορους τομείς του πολιτισμού, όπως η μουσική, ο χορός, το θέατρο, ο κινηματογράφος, η ζωγραφική, γενικά, αλλά και της ιστορίας, της αρχαιολογίας, της αρχιτεκτονικής κ.α. με ειδικό ενδιαφέρον σε μελέτες και άρθρα που σχετίζονται με τη Βέροια.

Στη συγγραφή θα πρέπει να τηρούνται κανόνες σύνταξης σύμφωνα με τα παρακάτω:

Το θέμα να έχει ειδικό ενδιαφέρον και να σχετίζεται με τους προαναφερόμενους τομείς, ενώ προκρίνονται άρθρα από τα οποία προκύπτουν πρωτότυπα συμπεράσματα και προάγεται η έρευνα στο εκάστοτε πεδίο.

Τα άρθρα θα πρέπει να κατατίθενται επαρκώς τεκμηριωμένα, προσεγμένα και κατά το δυνατόν φιλολογικά ελεγμένα, ενώ σύμφωνα με τις τεχνικές απαιτήσεις θα πρέπει να παραδίδονται γραμμένα με γραμματοσειρά Cambria 12 στ και μονό διάστιχο. Επίσης, θα πρέπει να αποφεύγονται τα πολλαπλά κενά μετά το τέλος της κάθε λέξης καθώς επίσης εφιστάται η προσοχή στα σημεία στίξης και κυρίως στο κόμμα και την τελεία τα οποία θα πρέπει να είναι κολλημένα στο τελευταίο γράμμα της λέξης που συνοδεύουν και να μην μεσολαβεί κενό. Τέλος, όπου χρειάζονται παραπομπές, αυτές τοποθετούνται σύμφωνα με το σύστημα που ορίζεται από το word και όχι ως ξεχωριστά αποσπάσματα με αστεράκια κ.τ.λ.

Η έκταση των άρθρων δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τις πέντε (5) σελίδες Α4 γραμμένες με τις παραπάνω προϋποθέσεις. Μεγαλύτερα σε έκταση άρθρα θα αξιολογούνται και θα δημοσιεύονται κατά περίπτωση.

Το φωτογραφικό υλικό που θα συνοδεύει τα άρθρα θα αποστέλλεται μαζί με το άρθρο σε ξεχωριστά αρχεία τύπου jpg σε υψηλή ανάλυση. Αν το άρθρο δεν συνοδεύεται από φωτογραφικό υλικό επιλογής του συντάκτη θα δημοσιεύεται χωρίς φωτογραφίες.

Τα Πολιτιστικά Δρώμενα θα κυκλοφορήσουν για το έτος 2015, σε 4μηνια περιοδικότητα. Η παράδοση των άρθρων από τους συντελεστές θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί την 1^η Απριλίου για το 1^ο φύλλο, την 1^η Σεπτεμβρίου για το 2^ο φύλλο και την 1^η Δεκεμβρίου για το 3^ο φύλλο.

Υπεύθυνη για τη δημοσίευση ενός άρθρου είναι η συντακτική επιτροπή, η οποία και αποφασίζει για τη δημοσίευση ή μη του άρθρου, όταν δεν τηρούνται οι παραπάνω κανόνες ή αν συντρέχουν άλλοι λόγοι, οι οποίοι θα εξηγούνται στους ενδιαφερόμενους.

Σε μια εποχή αλλαγών και έντονου προβληματισμού, η Κ.Ε.Π.Α. Δήμου Βέροιας πιστεύει πως ο Πολιτισμός είναι κάτι εξαιρετικά πολύτιμο, για να αφηθεί στην τύχη του.

Μεγάλες ορχήστρες της χώρας συμπράττουν με τα μουσικά σύνολα της Κ.Ε.Π.Α. , σπουδαίοι έλληνες μουσικοί –πρεσβευτές της έντεχνης σκηνής μας καλούν σε βραδιές μοναδικές και ανεπανάληπτες, τοπικοί σύλλογοι και ομάδες δημιουργούν και εξελίσσονται καθημερινά με την υποστήριξή μας , εικαστικές ομάδες (χορού, θεάτρου) με διεθνή καριέρα φιλοξενούνται στα θέατρα μας, στα θέατρα της πόλης μας , για τους ανθρώπους της πόλης μας. Ευχαριστώ τους συνεργάτες μου γι αυτό.

Γιώργος Σοφιανίδης - Πρόεδρος ΚΕΠΑ

Τα νέα φορολογικά και άλλα μέτρα, έχουν καταστήσει σχεδόν απαγορευτική τη συνεργασία μας με καλλιτέχνες και σχήματα. Η επιβάρυνση του κόστους πραγματοποίησης μιας πολιτιστικής δραστηριότητας έχει διογκωθεί υπέρμετρα έτσι που τα περιθώρια της οικονομικής της κάλυψης είναι πλέον ελάχιστα. Παράλληλα η διοικητική επιβάρυνση της όλης διαδικασίας, έχει συμβάλλει και αυτή στη διαμόρφωση του αρνητικού πλαισίου μέσα στο οποίο κινείται σήμερα ο σχεδιασμός και η πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Όλα αυτά πρέπει τέλος να συνδυαστούν με την υποστελέχωση των υπηρεσιών που επιδεινώνει το πρόβλημα και το καθιστούν δυσεπίλυτο.

Παρόλα αυτά η ΚΕΠΑ προσπάθησε να συγκροτήσει ένα πολιτιστικό πρόγραμμα που εκτείνεται μέχρι και το Φεβρουάριο με σκοπό να συνεχίσει να κρατά ζωντανή την πολιτιστική ζωή της πόλης.

Για εμάς δεν έχει σημασία η απλή απαρίθμηση μιας σειράς εκδηλώσεων. Δεν έχει σημασία οι επιλεγόμενες δράσεις να εντυπωσιάζουν με το πλήθος και το μέγεθός τους. Σημασία έχει αυτές να αποτελούν τις καλύτερες δυνατές επιλογές στο χώρο, στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία και με τις δεδομένες συνθήκες και πιστεύουμε ότι με το πρόγραμμα που παρουσιάζεται σήμερα, ο στόχος αυτός υπηρετείται απόλυτα. Δε μπορεί επιλογές ήσσονος καλλιτεχνικής βαρύτητας να αποτελούν την πολιτιστική μας προμετωπίδα. Δεν πρέπει άλλωστε να ξεχνάμε ότι ένα γεγονός για

να έχει βαρύτητα και απήχηση, πρέπει να είναι μοναδικό, να έχει συνέχεια μέσα από την ένταξή του σε ένα μεσοπρόθεσμο προγραμματισμό, να αποτελεί στοιχείο ενός ακόμα μεγαλύτερου και σημαντικού καλλιτεχνικού συνόλου.

Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι ο πολιτισμός είναι το τελευταίο μας καταφύγιο, η τελευταία μας ελπίδα σαν κοινωνία και σαν τόπος. Είναι το μοναδικό εργαλείο και μέσο για την «ανάκαμψη», από τη στιγμή που μπορεί να διαμορφώσει ολοκληρωμένους πολίτες και γενικότερα προσωπικότητες, απαραίτητα δομικά στοιχεία της όλης αυτής προσπάθειας.

Γιατί ο πολιτισμός είναι τελικά αναπτυξιακό εργαλείο;

Οτιδήποτε πλήττει την πολιτιστική ζωή, αποτελεί σε τελική ανάλυση πλήγμα και για την ίδια την ανάπτυξη.

Αυτό που αποτελεί κριτήριο και ένδειξη της απήχησης που έχει αυτή η φιλοσοφία είναι το γεγονός ότι η ΚΕΠΑ κινητοποιεί. Έχει διαμορφωθεί ένα σημαντικό κοινό που μας εμπιστεύεται και μας παρακολουθεί. Την εμπιστοσύνη του αυτή προσπαθούμε να ανταποδώσουμε με τις επιλογές και με τη συνολική μας λειτουργία.

Δεν είναι λίγα και προπάντων όχι μικρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε. Οι επιλογές μας ίσως να μην είναι αρεστές σε ορισμένους για τους δικούς τους λόγους.

Παρόλα αυτά εμείς θα συνεχίσουμε να είμαστε παρόντες, θα συνεχίσουμε να σχεδιάζουμε και να δημιουργούμε γεγονότα και δράσεις γιατί πιστεύουμε ότι με την πολιτική αυτή υπηρετούμε τον τόπο και συμβάλλουμε στην προσπάθεια για την ανάκαμψη του.

Γιάννης Καμπούρης - Διευθυντής ΚΕΠΑ

Παρά τα όποια προβλήματα και τις αντίξοες συνθήκες, το παιχνίδι είναι εδώ και συνεχίζεται. Είμαστε υποχρεωμένοι να φτιάξουμε μια άλλη πραγματικότητα, με τις λίγες δυνατότητες που διαθέτουμε. Και μπορεί οι δυνατότητες να είναι λίγες, οι δυνάμεις μας όμως είναι ανεξάντλητες.

Επιθυμία μας είναι ο Χώρος Τεχνών να γίνει η ψυχή της πόλη, χώρος που θα καλλιεργείται η ελευθερία και η φαντασία.

Νανά Καραγιαννίδου - Υπεύθυνη Προγραμματισμού

«Όταν χρησιμοποιούμε τον όρο “πολιτισμός” στις καθημερινές μας συζητήσεις, τον θεωρούμε συχνά ως αντίστοιχο προς “τα ανώτερα στοιχεία του νου” - την τέχνη, τη λογοτεχνία, τη μουσική και τη ζωγραφική. Ο τρόπος που χρησιμοποιούν οι κοινωνιολόγοι τον όρο περιλαμβάνει τις δραστηριότητες αυτές, αλλά και πολλά άλλα. Ο πολιτισμός αναφέρεται στους τρόπους ζωής των μελών μιας κοινωνίας ή επιμέρους ομάδων στο πλαίσιο μιας κοινωνίας. Συμπεριλαμβάνει τον τρόπο που ντύνονται, τις γαμήλιες συνήθειες και την οικογενειακή ζωή, τον τρόπο που δουλεύουν, τις θρησκευτικές τους τελετουργίες και τις ασχολίες τους στον ελεύθερο χρόνο τους. [...] Οι πολιτισμοί δεν μπορούν να υπάρξουν χωρίς κοινωνίες. Άλλο τόσο όμως δεν μπορούν και οι κοινωνίες να υπάρξουν χωρίς τον πολιτισμό. Χωρίς τον πολιτισμό δε θα ήμασταν “ανθρώπινα όντα”, έτσι όπως αντιλαμβανόμαστε συνήθως τον όρο αυτόν, δε θα είχαμε γλώσσα για να εκφραζόμαστε, δε θα είχαμε συνείδηση του εαυτού μας, και η ικανότητά μας να σκεφτόμαστε ή να συλλογίζομαστε θα ήταν πολύ περιορισμένη. Σε τι έκταση αυτού του είδους τα χαρακτηριστικά διαφοροποιούν τα ανθρώπινα όντα από τα ζώα;».

(Άντονι Γκίντενς, *Κοινωνιολογία*, μτφρ. Δ. Τσαούσης, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002, σ. 68)

Δρ Εμμανουήλ
Ξυνάδας

Η ψηφιοποίηση

του αρχείου των αποφάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου Βέροιας Τα πρώτα αποτελέσματα (1945-1949)

Η τοπική αυτοδιοικητική ιστορία της Βέροιας, ενταγμένης στον κορμό του Εθνικού Κράτους¹, αρχίζει το έτος 1918, οπότε δημοσιεύτηκε, μεταξύ των άλλων δήμων των Νέων Χωρών, και η σύσταση του Δήμου Βέροιας, στον οποίο ενσωματώθηκαν και οι συνοικισμοί Ξηρολίβαδο, Ταραμόνιο, Τουρκοχώρι, Ράχωβα, Μέτσι, Μαρούσια, Άνω και Κάτω Σέλι, Καστανιά, Μπρανιάτι και Κάτω Λοζίτσι². Πρώτος Δήμαρχος της πόλης υπό τη νέα διοικητική μορφή ήταν ο διορισμένος, από το 1916, δήμαρχος Αντώνιος Σμυρλής, του οποίου η θητεία διήρκεσε μέχρι το έτος 1918 λόγω της τεταμένης πολιτικής κατάστασης σε κεντρικό επίπεδο³. Τον Σμυρλή διαδέχτηκαν άλλα πολιτικά πρόσωπα τα οποία διορίζονταν στη συγκεκριμένη θέση αναλόγως των πολιτικών εξελίξεων, μέχρι το έτος 1925⁴, οπότε πραγματοποιήθηκαν για πρώτη φορά εκλογές για την ανάδειξη Δημάρχων στη Μακεδονία. Από τις εκλογές του 1925 Δήμαρχος Βέροιας αναδείχτηκε ο Ιωάννης Μάρκου⁵. Τρία χρόνια αργότερα η Επαρχία Βεροίας μετονομάστηκε σε Επαρχία Ημαθίας⁶, ενώ με το αναγκαστικό διάταγμα 901 ιδρύθηκε ο Νομός Ημαθίας⁷. Δυστυχώς, το αρχείο των αποφάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου (Δ.Σ.) του Δήμου Βέροιας

¹ Αμέσως μετά την απελευθέρωση της πόλης (16-10-1912) παρέμεινε Δήμαρχός της ο Μουσουλμάνος Χαλήλ Αλή Βέης, ο οποίος διατήρησε το αξίωμα μέχρι και τις αρχές του Φθινοπώρου του έτους 1916, οπότε η «επαναστατική επιτροπή», η οποία δρούσε υπέρ του κινήματος της Εθνικής Άμυνας τον αντικατέστησε με τον Αντώνιο Σμυρλή. Περισσότερα για τη διοικητική ανασυγκρότηση των Νέων Χωρών μετά την Απελευθέρωση βλ. Ιωάννης Παπαδάκης – Στάικος, *Μισός αιώνας πολιτικών αγώνων και εθνικής δράσεως*, Αθήναι, 1974, 57-58, 69. Βλ. επίσης, Δημήτριος Καρασάββας, «Οι Δήμαρχοι της Βέροιας», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 8 (Ιαν. Μαρ. 2008), 18.

² Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ.) 98/5-5-1918.

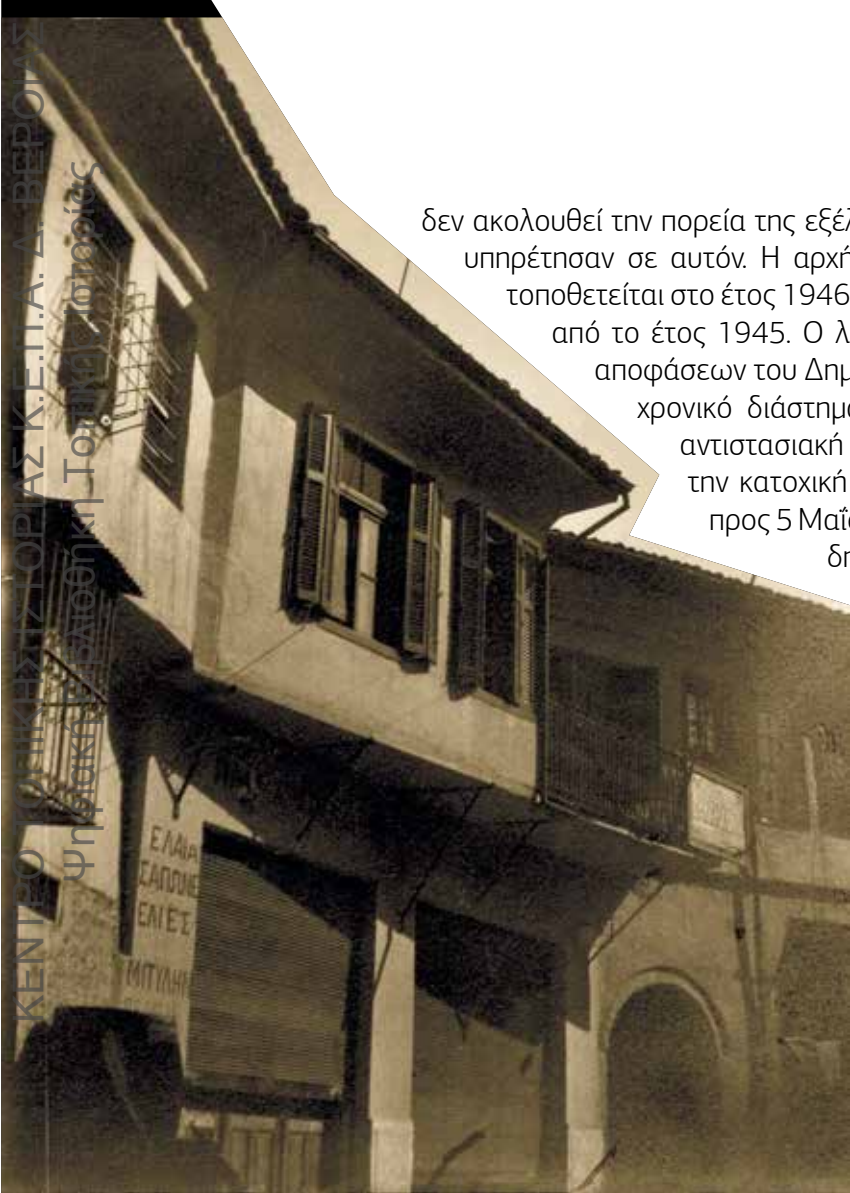
³ Βλ. Παπαδάκης – Στάικος, *Μισός αιώνας*, ο.π., 67 κ.ε.

⁴ Τον Σμυρλή διαδέχτηκε στη δημαρχία, το 1919, ο Νικόλαος Αντωνιάδης, ο οποίος είχε διατελέσει αρχηγός της «Επαναστατικής Επιτροπής» της Εθνικής Άμυνας στη Βέροια. Ο Αντωνιάδης διατήρησε το αξίωμα του Δημάρχου μέχρι το έτος 1920. Στη συνέχεια το αξίωμα του Δημάρχου κατείχε και πάλι ο Μουσουλμάνος Χαλήλ Αλή Βέης, ο οποίος επανήλθε μετά τη νίκη του Λαϊκού Κόμματος στις εκλογές του 1920 και διατήρησε τη θέση του μέχρι το 1922. Τον Οκτώβριο του 1922 διορίστηκε Δήμαρχος Βέροιας και πάλι ο Νικόλαος Αντωνιάδης και ένα χρόνο αργότερα αντικαταστάθηκε από τον Βασίλειο Γούναρη. Βλ. Καρασάββας, ο.π., 18.

⁵ Τέλος, ο Ιωάννης Μάρκου ανέλαβε τη δημαρχία, αρχικά, δια διορισμού και ακολούθως εξελέγη πρώτο αιρετός Δήμαρχος Βέροιας στις εκλογές του 1925. Βλ. Καρασάββας, ο.π., 18-19.

⁶ Φ.Ε.Κ. 256/5-12-1928, Δ. 1, αρ. 4.

⁷ Φ.Ε.Κ. 35/6-2-1946, Α.Ν. 903.

δεν ακολουθεί την πορεία της εξέλιξης του δήμου και των δημάρχων που υπηρέτησαν σε αυτόν. Η αρχή του συγκεκριμένου αρχειακού υλικού τοποθετείται στο έτος 1946, ενώ σώζονται και ελάχιστες αποφάσεις από το έτος 1945. Ο λόγος της μη ύπαρξης του αρχείου των αποφάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου για το προηγούμενο χρονικό διάστημα είναι γνωστός και σχετίζεται με την αντιστασιακή ενέργεια δυνάμεων του Ε.Λ.Α.Σ., κατά την κατοχική περίοδο και συγκεκριμένα την νύχτα 4 προς 5 Μαΐου 1944⁸, να προκαλέσουν πυρκαγιά στο δημαρχείο της πόλης, το οποίο βρισκόταν στη συμβολή των οδών Κεντρικής και Περικλέους, προκειμένου να καταστραφούν τα δημοτολόγια του Δήμου.

Η ψηφιοποίηση του Αρχείου των αποφάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου αποφασίστηκε στην 5/2015 συνεδρίαση του Δ.Σ. Βέροιας με την 111/2015 απόφασή του. Το χρονικό εύρος του Project αφορά τα έτη 1946-1996, οπότε και οι αποφάσεις του δημοτικού συμβουλίου καταγράφονται και βρίσκονται αποθηκευμένες σε ηλεκτρονικά μέσα.

Ήδη, μέχρι στιγμής έχουν ψηφιοποιηθεί οι αποφάσεις των ετών 1946 – 1950. Οι αποφάσεις αρχικά ταξινομήθηκαν κατά σειρά, κωδικοποιήθηκαν, καταγράφηκαν, περιγράφηκαν και τελικά ψηφιοποιήθηκαν. Από το συγκεκριμένο χρονικά διάστημα

Το Δημαρχείο της Βέροιας στη συμβολή των οδών Κεντρικής και Περικλέους, δεκαετία 1930.

διαπιστώθηκε απουσία αρκετών αποφάσεων του έτους 1948, για την οποία δεν μπορούν να εκφραστούν βέβαια συμπεράσματα.

Από ιστορικής άποψης αξίζει να σημειωθούν τα παρακάτω:

Αρχικά, η περίοδος στην οποία αναφέρεται το πρώτο μέρος της ψηφιοποίησης του αρχείου αφορά το χρονικό διάστημα 1946 – 1950. Κατ' αυτό το διάστημα το αξίωμα του Δημάρχου έφεραν κατά σειρά⁹, διά διορισμού, ο Αλέξανδρος Καραποστολάκης (1945), ο Μιχαήλ Γεωργιάδης (α' εξάμηνο 1946), ο Στέφανος Τσιράκογλου (Αύγ. 1946 – 1947), ο Αντώνιος Κεμιντζές, αρχικά ως Δημάρχων και μετά ως Δήμαρχος (Φεβρ. 1948 – Αύγ. 1948), ο Στέφανος Τσιράκογλου σε δεύτερη

⁸ Θεόφιλος Νικίας, Αλέξανδρος Δηλανάς, Αθήναι, 1953, 37-38 και Αλέξανδρος Χατζηκώστας, *Η εθνική αντίσταση στο νομό Ημαθίας: συμβολή στην ιστορία της*, Βέροια, 2003.

⁹ Για τους δημάρχους που υπηρέτησαν και την περίοδο θητείας τους βλ. Στέφανος Ζάχος, *Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη*, Βέροια, 1979, 14-15 και Καρασάββας, ο.π. 18-19.

θπετία (Αύγ. 1948 – Σεπ. 1949) και ο Αναστάσιος Καρατζόγλου ως Δήμαρχος και ως Δημαρχών (Σεπ. 1949 – Αύγ. 1950) και ο Γεώργιος Δημόπουλος (Αύγ. 1950 – Δεκ. 1950)¹⁰.

Η περίοδος 1946-1949, όπως είναι ευρύτερα γνωστό, αποτελεί την περίοδο του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου. Αν και θα περίμενε κανείς να εντοπιστούν αποφάσεις σχετικές με καίρια ζητήματα της περιόδου, είναι γεγονός ότι αυτές δεν υπάρχουν. Εξάιρεση αποτελούν αποφάσεις που αφορούν στο «χτύπημα» εναντίον των δεκατεσσάρων χωροφυλάκων και του διοικητή τους, στον ποταμό Αλιάκμονα, τον Σεπτέμβριο του 1946 (155/1946)¹¹, καθώς επίσης και το ψήφισμα του Δ.Σ. ως έκφραση συμπαράστασης και έκφραση συγχαρητηρίων προς όσους συνέβαλλαν στην αποκατάσταση της τάξης, με αφορμή την επίθεση στη Νάουσα από τις δυνάμεις των ανταρτών του Δ.Σ.Ε. τον Ιανουάριο του 1949 (24/1949)¹².

Παρά το γεγονός αυτό, δεν λείπουν οι αποφάσεις που δίνουν το στίγμα και την τοποθέτηση της δημοτικής αρχής τη συγκεκριμένη περίοδο, η οποία είναι διορισμένη και υποστηρίζει και ενισχύει ποικιλότητα τον Εθνικό Στρατό¹³, ενώ χαρακτηριστικές είναι και οι ενισχύσεις που παρέχονται σε τοπικούς συλλόγους για την επίτευξη των σκοπών τους, οι οποίοι έχουν πάντα σχέση με την προαγωγή του εθνικού συμφέροντος¹⁴. Παράλληλα, το Δ.Σ. με αποφάσεις του ενισχύει την θωράκιση της πόλης με τη δημιουργία νέων φυλακίων¹⁵ ενώ σε επίπεδο οικονομικών ενισχύσεων υποστηρίζει οικονομικά «ανταρτόπληκτους» πολίτες ή ασκεί απέναντί τους μέτρα κοινωνικής πολιτικής. Τέλος, σε περιπτώσεις θυμάτων του Εμφυλίου, από πλευράς του Ε.Σ. αποδίδει τιμητικά τα ονόματα των πεσόντων σε οδούς της πόλης¹⁶.

¹⁰ Ως προς τον Γεώργιο Δημόπουλο, το όνομά του απουσιάζει από παλαιότερες καταγραφές. (Βλ. Ζάχος, Αναμνήσεις, 14-15). Ωστόσο, το όνομά του και η ιδιότητα του Δημάρχου προκύπτουν από τις αποφάσεις του Δ.Σ. τις οποίες υπογράφει. Τον Δημόπουλο συμπεριλαμβάνει στον κατάλόγό του ο Καρασάββας ακολουθώντας το Αρχείο του Δήμου Βέροιας. Βλ. Καρασάββας, ο.π., 19.

¹¹ Το Δ.Σ. με ψήφισμά του αναφέρεται στο θάνατο του διοικητή Χωροφυλακής και των δεκατεσσάρων χωροφυλάκων στην περιοχή του Αλιάκμονα, την 13^η Σεπτεμβρίου 1946. Το ψήφισμα περιλαμβάνει εννέα άρθρα με τα οποία αποφασίζεται η παρακολούθηση της κηδείας από σύσσωμο το δημοτικό συμβούλιο, κατάθεσης στεφάνων, έκφραση συλλυπητηρίων του δημοτικού συμβουλίου στη διοίκηση χωροφυλακής και στις οικογένειες των θυμάτων, πραγματοποίηση της κηδείας δημοτική δαπάνη, παραχώρηση δωρεάν οικογενειακού τάφου για τον διοικητή χωροφυλακής. Επίσης, στην ίδια απόφαση – ψήφισμα προβλέπεται η αποστολή τηλεγραφημάτων προς τις αρχές για λήψη ριζικών εκκαθαριστικών μέτρων εναντίον των «Αναρχικών Σλαβοδούλων», αποστολή τηλεγραφήματος στον Πρωθυπουργό της Ελλάδας στο Παρίσι και στο Προεδρείο της διάσκεψης ειρήνης στο Παρίσι, διοργάνωση συλλαλητηρίου για την έκφραση του αποτροπιασμού και της αγανάκτησης όλου του νομιμόφροντα λαού. Βλ. απόφαση Δ.Σ. Βέροιας 155/1946 και Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, *Κατάλογος Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Βέροιας 1946*, Βέροια, 2015, 66.

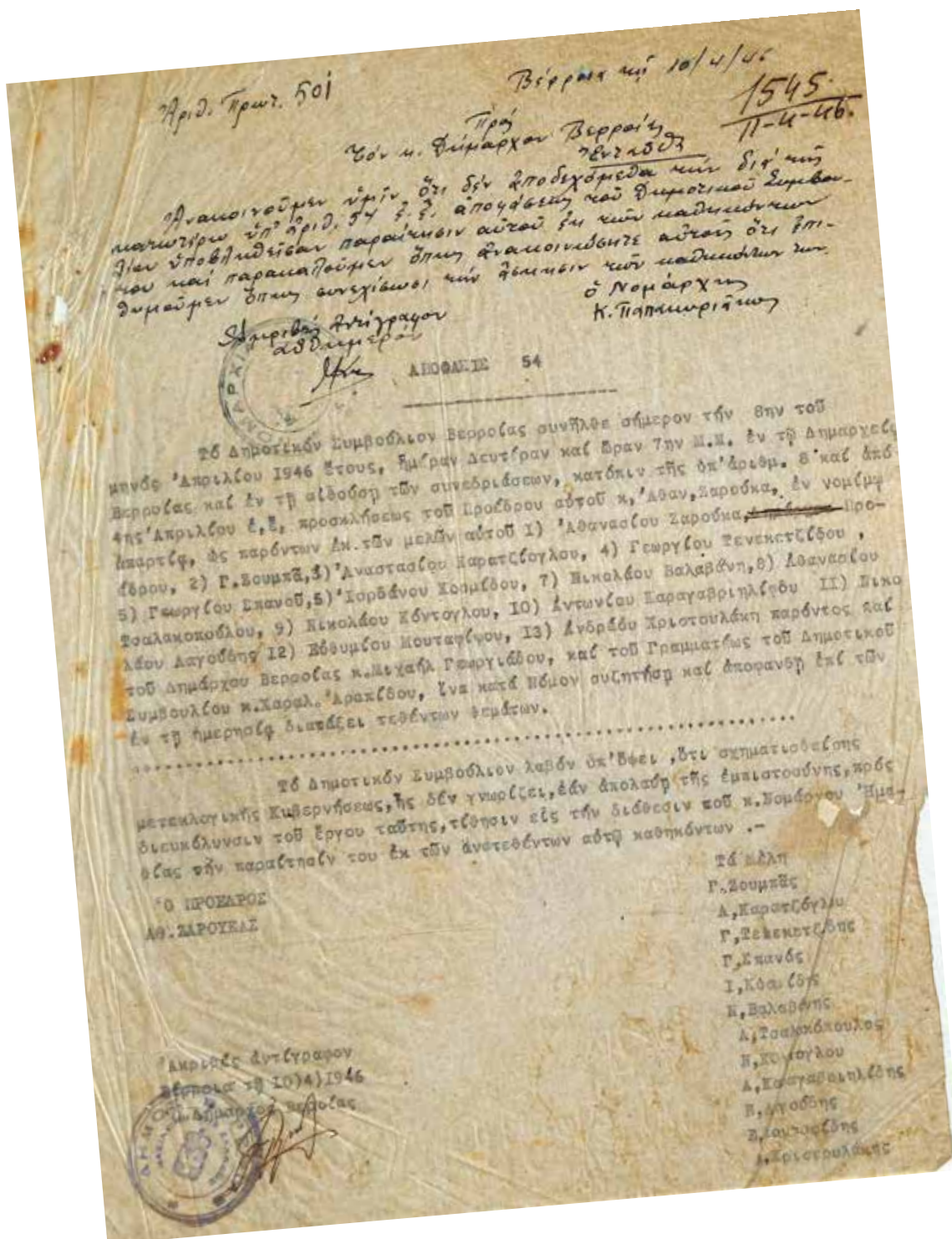
¹² Με αφορμή την επίθεση των ανταρτών στη Νάουσα το Δ.Σ. Βέροιας εξέδωσε ψήφισμα συμπαράστασης προς διαφόρους αποδέκτες. Με το ψήφισμα εκφράζεται ο θαυμασμός, οι θερμές ευχαριστίες και η ευγνωμοσύνη προς τη χωροφυλακή, τους αξιωματικούς και τους οπλίτες της 33ης Ταξιαρχίας, τους προσκόπους, οι οποίοι συνέβαλαν και προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες στη γειτονική πόλη Νάουσα, με αφορμή την επίθεση που δέχτηκε από δυνάμεις του Δ.Σ.Ε. Το Δ.Σ. εκφράζει την ευαρέσκειά του και την υπερηφάνειά του για όλους αυτούς, οι οποίοι υπερέβησαν το επιτρεπόμενο όριο αυτοθυσίας και δικαίωσαν την ελπίδα του, ενώ εκφράζει την πεποίθηση ότι αυτοί θα είναι αγωνιστές καλύτεροι των προηγούμενων και θα συντελέσουν τα μέγιστα στην οριστική νίκη, η οποία θα εξασφαλίσει την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της πατρίδας. Βλ. απόφαση Δ.Σ. Βέροιας 24/1949.

¹³ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 17/1947, 145/1947, 299/1947, 304/1948, 324/1948, 364/1948, 87/1949.

¹⁴ Μεταξύ των συλλόγων που επιχορηγούνται αναφέρονται οι: «Φίλοι του Στρατού» και η «Φανέλα του Στρατιώτη», ως σύλλογοι οι οποίοι εργάζονταν προς ενίσχυση του Εθνικού Στρατού. Επίσης, επιχορηγούνταν και σύλλογοι ή ομάδες όπως π.χ. τα σώματα «Ελλήνων Προσκόπων», «Ελλήνων Οδηγών» και «Ελλήνων Αλκίμων», αλλά και η «Χριστιανική Ένωση Ορθοδόξων Βεροιάς».

¹⁵ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 108/1947, 109/1947, 110/1947, 165/1947.

¹⁶ Βλ. ενδεικτικά απόφαση Δ.Σ. Βέροιας: 9/1949, όπου μεταξύ άλλων το Δ.Σ. εκφράζει συλλυπητηρίες ευχές του 44ου Τάγματος Εθνοφρουράς και του Δημάρχου στην οικογένεια του πεσόντος Κωνσταντίνου Μυτιλέκα και ορίζει την αναγγελία του θανάτου του στις Εκκλησίες για τρεις συνεχόμενες λειτουργίες, καθώς επίσης και αναγγελία τούτου διά τοιοκολλήσεως. Επίσης, εγκρίνεται η μετονομασία της οδού Ρήγα Φεραίου σε Μυτιλέκα. Εγκρίνεται η μετονομασία της οδού Μακαριωτίσσης σε οδός Δημητρίου Μούμογλου. Εγκρίνεται η μετονομασία της οδού από την οικοδομή Χατζημάμογλου μέχρι του Πάρκου της Ελπας σε οδό Αντωνίου Βλαχογιάννη. Εγκρίνεται η μετονομασία της οδού από των γραφείων της Εταιρείας «Βέρμιον» μέχρι της περιφερειακής οδού

Αρχείο αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Βέροιας, Απόφαση 52/1946.

Απόφαση παραίτησης του Δημοτικού Συμβουλίου λόγω των πολιτικών εξελίξεων σε εθνικό επίπεδο και συγκεκριμένα λόγω των εκλογών του Μαρτίου του 1946, από τις οποίες προέκυψε τελικά η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη (18 Απριλίου - 2 Οκτωβρίου 1946). Σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στην απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου η παραίτηση του οφείλεται στο ότι δεν γνωρίζει αν απολαμβάνει της εμπιστοσύνης της νέας κυβέρνησης. Όπως γίνεται όμως αντιληπτό από τα επισυναπτόμενα έγγραφα, η απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου δεν έγινε αποδεκτή και δεν εγκρίθηκε από τον Νομάρχη Κ. Παπακριακίδη.

Στην πολιτική, σε εθνικό επίπεδο, επικρατεί κλίμα ρευστότητας και πόλωσης. Στις 31 Μαρτίου 1946 πραγματοποιήθηκαν, υπό το βλέμμα διεθνών παρατηρητών, εθνικές εκλογές, στις οποίες δεν συμμετείχε το Κ.Κ.Ε. και τα κόμματα της Αριστεράς¹⁷. Το Δ.Σ. της Βέροιας μπροστά στο αποτέλεσμα των εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου υποβάλλει με την 54/1946 απόφασή του, την παραίτησή του, πιθανότατα, για τυπικούς λόγους, αφού, όπως αναφέρεται, δεν γνώριζε αν απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της νέας Κυβέρνησης. Η απόφαση του Δ.Σ., τελικά για παραίτηση δεν εγκρίθηκε από τον Νομάρχη Ημαθίας Κ. Παπακυριακίδη¹⁸. Επιπλέον, το Δ.Σ. με την 133/1946¹⁹ απόφασή του εκφράζει την ευαρέσκειά του με αφορμή τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος της 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1946, με το ερώτημα της επανόδου του Βασιλιά Γεωργίου του Β' στην Ελλάδα²⁰. Σε επίπεδο υποδομών η πόλη ηλεκτροδοτούνταν από την ηλεκτρική εταιρεία Βέρμιον, με την οποία ο Δήμος βρισκόταν σε διαφωνία σχετικά με την κοστολόγηση της κατανάλωσης του ηλεκτρικού ρεύματος για τον φωτισμό των δημοσίων οδών και των πλατειών²¹. Επίσης, στην πόλη είχε αναπτυχθεί στοιχειώδης δίκτυο ύδρευσης το οποίο διαχειρίζονταν το δημοτικό υδραυλικό ταμείο, ενώ τη συγκεκριμένη περίοδο γίνονται ενέργειες κατάργησής του και ενσωμάτωσής του στο Δήμο²². Επίσης, ενέργειες γίνονται για την ανέγερση λαϊκής δημοτικής αγοράς, δημοτικών λουτρών, αφοδευτηρίων – ουρητηρίων, νέων δημοτικών σφαγείων, φοροφυλακείων²³. Τέλος, ενέργειες γίνονται για την προμήθεια υλικών και τη συντήρηση των υπάρχοντων δομών ώστε να

σε οδό Φιλάρετου Καζαντζίδου. Εγκρίνεται η μετονομασία της οδού από του Ηρώου πλατείας Ωρολογίου μέχρι της οικοδομής Χατζημάργου, σε οδό Εθνομαρτύρων. Η παραπάνω απόφαση, όπως διαπιστώνεται από την έως τώρα μελέτη του υλικού δεν υλοποιήθηκε στο σύνολό της, αφού δεν εγκρίθηκε από τη Νομαρχία Ημαθίας. Η άρνηση βασίζεται σε εντολή του υπουργείου εσωτερικών, το οποίο σύστηνε προς τα δημοτικά και κοινοτικά συμβούλια την μη λήψη αποφάσεων που αφορούν τις μετονομασίες οδών και πλατειών για όσο διάστημα διαρκούσε η «ανώμαλος περίοδος», την οποία διέρχονταν η χώρα. Βλ. έγγραφο Υπουργείου Εσωτερικών Α.Π. 28311 προς τους κ.κ. Γενικούς Διοικητές, Νομάρχες και Επάρχους, «Περί μετονομασίας των οδών και πλατειών», Αθήνα, 17-4-1948.

¹⁷ Για τις εκλογές του Μαρτίου του 1946 βλ. C.M. Woodhouse, *Ο αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, Αθήνα, 2012, 286-288, Ευάγγελος Αβέρωφ – Τσοίτσας, *Φωτιά και Τσεκούρι*, Ελλάς 1946-1949 και τα προηγμένα, Αθήνα, 2009, 184-192, Αλέξανδρος Χατζηκώστας, *Η Ημαθία από τη Βάρκιζα στον Εμφύλιο*, Βέροια, 2004, 38-43.

¹⁸ Απόφαση παραίτησης του Δ. Σ. λόγω των πολιτικών εξελίξεων σε εθνικό επίπεδο. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στην απόφαση, η παραίτηση του Δ.Σ. οφείλεται στο ότι δεν γνώριζε αν απολαμβάνει της εμπιστοσύνης της νέας κυβέρνησης. Όπως γίνεται όμως αντιληπτό από τα επισυναπτόμενα έγγραφα, η απόφαση δεν έγινε αποδεκτή και δεν εγκρίθηκε από τον Νομάρχη Ημαθίας. Βλ. Ξυνάδας, *Κατάλογος*, ο.π., 33.

¹⁹ Βλ. Ξυνάδας, *Κατάλογος*, ο.π., 58-59.

²⁰ Το Δημοψήφισμα της 1^{ης} Σεπτεμβρίου προβλεπόταν στη συνθήκη της Βάρκιζας και μέσω αυτό επιδιωκόταν η λύση του πολιτειακού ζητήματος στην Ελλάδα. Με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος άνοιξε και επίσημα ο δρόμος της επιστροφής του βασιλιά Γεωργίου του Β' στην Ελλάδα. Περισσότερα για το δημοψήφισμα βλ. Αβέρωφ – Τσοίτσας, ο.π., 206-207 και Χατζηκώστας, *Ημαθία*, ο.π., 44-45.

²¹ Από τη μελέτη του αρχειακού υλικού διαπιστώνεται «διαμάχη» μεταξύ Δήμου και εταιρείας «Βέρμιον», τόσο για θέματα τιμολογιακής πολιτικής της εταιρείας, όσο και για τεχνικά ζητήματα για τα οποία συχνά ζητούνταν η γνωμοδότηση ειδικών επιστημόνων. Περισσότερα βλ. στις αντίστοιχες αποφάσεις. Ξυνάδας, *Κατάλογος*, ο.π., Ξυνάδας, *Κατάλογος Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Βέροιας 1947*, Βέροια, 2015, και στην ιστοσελίδα veriahistory.gr όπου το σύνολο των αποφάσεων του Δ.Σ. Βέροιας.

²² Σύμφωνα με την απόφαση του 139/1947 του Δ.Σ. καταργείται το Ειδικό Ταμείο Υδραυλικών Έργων Δήμου Βέροιας και ενσωματώνεται στο Δήμο Βέροιας. Το Υδραυλικό Ταμείο είχε ιδρυθεί διά του Ν. 3160 (4-8-1924) οι διατάξεις του οποίου συμπληρώθηκαν δια των Ν. 3806 (17-1-1929) και Ν. 5368 (5-4-1932). Σύμφωνα με το εισηγητικό του Δημάρχου το Υδραυλικό Ταμείο δεν κατόρθωσε να επιτύχει το σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκε και για τους λόγους που εξηγούνται προτείνει την κατάργησή του. Βλ. Ξυνάδας, *Κατάλογος* 1947, ο.π., 77.

²³ Βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: Ανέγερση φοροφυλακείων 196/1946, Ανέγερση σφαγείων 303/1948, 335/1948, Ανέγερση αφοδευτηρίων – ουρητηρίων 215/1946, Ανέγερση δημοτικών λουτρών: 136/1946, 163/1946, 194/1946, 202/1946, 231/1946, 197/1948, Ανέγερση δημοτικής αγοράς 240/1946, 148/1947, 143/1948, 161/1948, 162/1948, 164/1948.

λειτουργούν κατά το δυνατόν καλύτερα οι δημοτικές υπηρεσίες²⁴.

Σημαντικό στοιχείο του χρονικού διαστήματος αναφοράς αποτελεί το γεγονός της ψήφισης και έγκρισης νέου πολεοδομικού σχεδίου, το οποίο στην ουσία υλοποιήθηκε σε όλη τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας 1950-1960. Το νέο σχέδιο πόλεως εγκρίθηκε αρχικά το έτος 1948 και δυστυχώς η απόφαση έγκρισης απουσιάζει, ενώ στοιχεία αντλούνται από άλλες αποφάσεις, οι οποίες αναφέρονται σε αυτήν. Βεβαίως, είναι πολύ πιθανόν η συγκεκριμένη απόφαση να βρεθεί σε επόμενο στάδιο με δεδομένο ότι ελήφθησαν πολλές τροποποιητικές αποφάσεις μέχρι την οριστική υλοποίηση του νέου σχεδίου πόλεως. Τούτο, πιθανότατα, να δικαιολογεί και την απουσία μεγάλου αριθμού αποφάσεων του έτους 1948.

Πέρα από τα παραπάνω, από τις αποφάσεις που ερευνήθηκαν διαφαίνεται ότι η δημοτική αρχή συμμεριζόμενη τις ανάγκες των πολιτών και το ευρύτερο κλίμα της περιόδου, ασκούσε μέτρα κοινωνικής πολιτικής προς αναξιοπαθούντες πολίτες, φτωχούς, άπορους, χήρες, ορφανά, «ανταρτόπληκτους» κ.τ.λ. Μέσα από το υλικό απορρέουν στοιχεία για τις ενέργειες της δημοτικής αρχής για την δημιουργία πολυϊατρείου στην πόλη, που θα διέθετε και τμήμα για τη διάγνωση της φυματίωσης²⁵. Επίσης, επιχορήγησε το κρατικό νοσοκομείο της πόλης, αναλαμβάνοντας στην πραγματικότητα τα έξοδα εξετάσεων απόρων πολιτών²⁶. Επιπλέον, αναλάμβανε έξοδα μετάβασης, νοσηλείας, εξετάσεων και φαρμάκων πολιτών, οι οποίοι έπρεπε να μετακινηθούν εκτός πόλης για λόγους υγείας²⁷. Τέλος, ο Δήμος διένειμε βοηθήματα στις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα, αναλάμβανε τις εγγραφές απόρων μαθητών στο Γυμνάσιο της πόλης, ενώ σε μηνιαία βάση ο δήμαρχος διένειμε οικονομικά βοηθήματα σε αναξιοπαθούντες δημότες²⁸.

Επιπλέον, αρκετά μεγάλος αριθμός των αποφάσεων κατατάσσονται στην κατηγορία των Οικονομικών Ενισχύσεων προς διαφόρους φορείς και Συλλόγους. Από την επεξεργασία του υλικού διαπιστώνεται ότι ένα από τα βασικά κριτήρια παροχής οικονομικής ενίσχυσης από πλευράς του Δήμου ήταν ο καταστατικός σκοπός των φορέων που αιτούνταν την ενίσχυση. Ιδιαίτερης αντιμετώπισης ετύχχαναν τα αιτήματα των φορέων «εθνικού σκοπού». Έτσι λοιπόν το Δ.Σ. επιχορηγεί φορείς όπως «Η φανέλα του Στρατιώτη», «Οι Φίλοι του Στρατού», το «Σώμα Ελλήνων Προσκόπων», το «Σώμα Ελλήνων Οδηγών», το «Σώμα Ελλήνων Αλκίμων», τον «Σύνδεσμο Αναπήρων Πολέμου 1940-1941», ενώ σημαντικό ποσό εισέπραξε η «Εθνική Ένωση θυμάτων Ημαθίας Σφαγιασθέντων υπό Ε.Α.Μ. - Ε.Λ.Α.Σ. - Κ.Κ.Ε.» για την ανέγερση και την αποπεράτωση μνημείου στο νεκροταφείο της Βέροιας²⁹. Παράλληλα επιχορηγούνται εκκλησίες και προσκυνήματα ευρύτερου ενδιαφέροντος, όπως το Κοινό του Παναγίου Τάφου³⁰, το Ιερό Προσκύνημα του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη³¹, ο Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου Βέροιας³², αλλά και η «Χριστιανική Ένωση Ορθοδόξων Βέροιας, ο Απόστολος Παύλος»³³. Πέραν των παραπάνω φορέων, επιχορηγήσεις

²⁴ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 2/1946, 19/1946, 23/1946, 156/1946, 244/1946, 37/1947, 77/1947, 153/1948, 196/1948, 199/1948, 287/1949, 293/1949, 90/1950, 179/1950.

²⁵ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 103/1947, 117/1947, 100/1950.

²⁶ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 187/1948, 290/1949.

²⁷ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 128/1949, 166/1949, 202/1949.

²⁸ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 246/1946, 336/1948, 380/1948, 7/1949, 88/1949, 97/1950, 188/1946, 43/1950, 170/1950, 377/1948, 5/1949, 84/1950 κ.α.

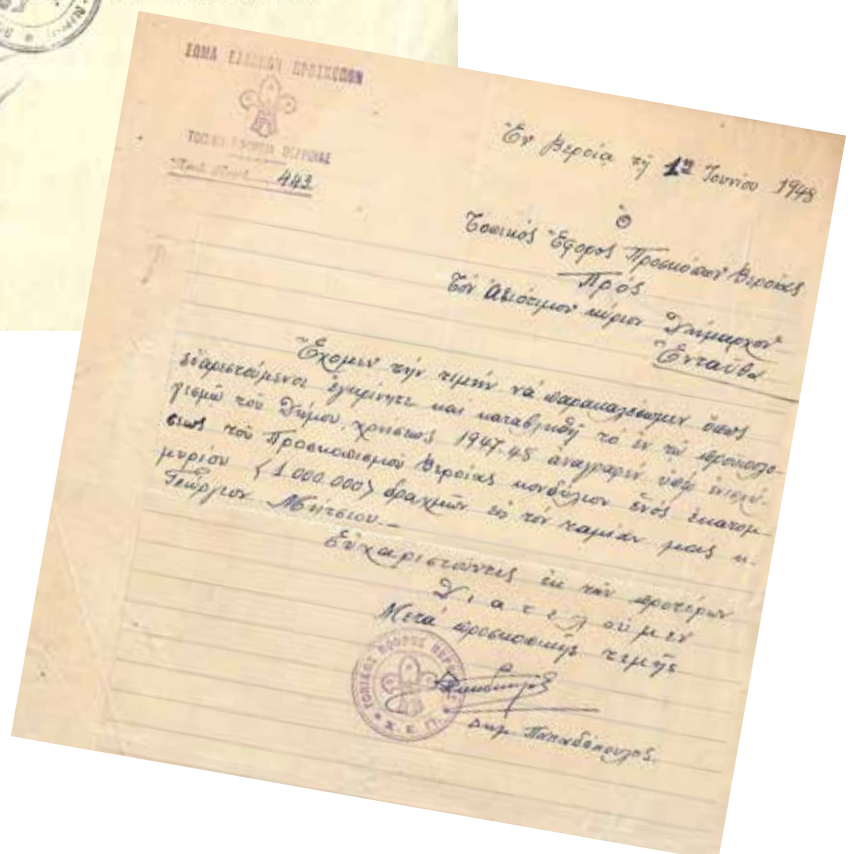
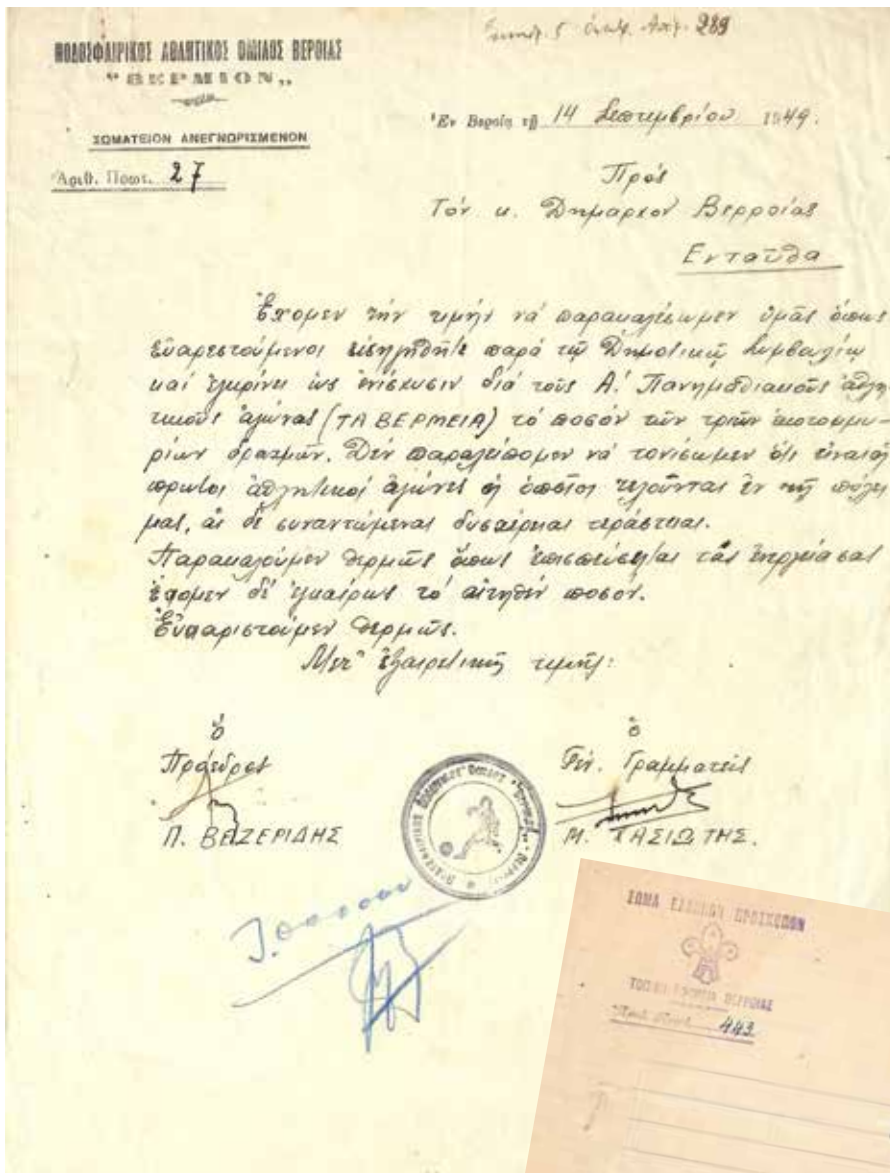
²⁹ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 196/1945, 114/1946, 154/1946, 162/1946, 46/1947.

³⁰ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 89/1946.

³¹ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 154/1946, 47/1947, 238/1948, 345/1948.

³² Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 189/1946, 131/1948.

³³ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 108/1946, 147/1946, 127/1948, 318/1948, 241/1949.

Αιτήματα επιχορήγησης του Ποδοσφαιρικού Αθλη-
τικού Ομίλου "Βέρμιον" και του Σώματος Ελλήνων
Προσκόπων προς τον Δήμο Βέροιας

από τον Δήμο έλαβαν και φορείς που προήγαγαν τον Πολιτισμό και τον Αθλητισμό. Ως τέτοιοι αναφέρονται το Δημοτικό Ωδείο Βέροιας³⁴, «ο Καλλιτεχνικός Όμιλος Βέροιας»³⁵, ο «Σ.Ε.Γ.ΑΣ.»³⁶, η αθλητική ομάδα «Βέρμιον»³⁷ κ.α.

Κλείνοντας την σύντομη αυτή παρουσίαση αξίζει να σημειωθεί για ακόμη μια φορά η σπουδαιότητα της συγκεκριμένης προσπάθειας, καθώς είναι μια από τις λίγες που έχουν υλοποιηθεί σε εθνικό επίπεδο. Τα αναμενόμενα οφέλη της θα είναι πολλά τόσο για τους δημότες, το διοικητικό προσωπικό του δήμου, την επιστημονική κοινότητα και τον κάθε ενδιαφερόμενο αφού οι αποφάσεις βρίσκονται ήδη αναρτημένες στην ψηφιακή πλατφόρμα www.veriahistory.gr και είναι διαθέσιμα ελεύθερα στο κοινό.

Τα πρώτα αποτελέσματα του έργου αποδεικνύουν ότι η πόλη εξελίχθηκε περνώντας και ζώντας σε κάθε εποχή, παρά τις πολλές δυσκολίες. Συνηθίζεται, στην περίοδο του Εμφυλίου, στην οποία αναφέρονται και τα πρώτα ευρήματα, να μονοπωλεί το ενδιαφέρον η εξεύρεση στοιχείων σχετικών με συγκρούσεις των αντιμαχόμενων πλευρών, ονόματα θυμάτων εντεύθεν κακείθεν, συμπεριφορές και προσεγγίσεις δραστηριοποιούμενων ομάδων πληθυσμού κ.α. Το αρχείο των Αποφάσεων του Δ.Σ., όπως αναφέρθηκε παραπάνω, διαθέτει πολύ μικρό όγκο πληροφοριών αυτού του είδους. Αντίθετα, περιέχει πολλές πληροφορίες σχετικές με την οικονομική και την κοινωνική ζωή της πόλης και όλες τις παραμέτρους που σχετίζονται με αυτές. Το υλικό αυτό περιλαμβάνει στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η πόλη, ακόμα και σε δύσκολες ιστορικά στιγμές, όπως η περίοδος του Εμφυλίου πολέμου, συνέχισε να ζει και να δημιουργεί. Ας μη διαφεύγει από τη μνήμη κανενός, ότι μεγάλα έργα τα οποία υλοποιήθηκαν σε επόμενο χρόνο, αποφασίζονται αυτή την περίοδο.

Με τα παραπάνω δεδομένα κρίνεται ακόμα πιο σημαντική η απόφαση του Δ.Σ. να προχωρήσει στην ψηφιοποίηση του αρχείου των αποφάσεων του Δ.Σ. Άλλωστε, ένα αρχείο συμβάλει πάντα στη διαφύλαξη της συλλογικής μνήμη, η οποία συγκροτεί την ιστορική, κοινωνικοπολιτική και πολιτισμική ταυτότητα.

Ομάδα εργασίας

Επιστημονική επιμέλεια - τεκμηρίωση:

Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας

Καταγραφή - Ψηφιοποίηση - Ηλεκτρονική Διαχείριση

Αγγελική Λιάβαρη

Ελένη Κηρυττοπούλου

Έλσα Αθανασάκη

³⁴ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 3/1947, 127/1948, 176/1949, 71/1950.

³⁵ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 225/1946, 317/1948.

³⁶ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 109/1946.

³⁷ Ενδεικτικά βλ. αποφάσεις Δ.Σ. Βέροιας: 115/1946, 289/1949.

Βασίλης Δημητριάδης
Υπ. Δρ. Ιστορίας

Η άνοδος του τουρκικού εθνικισμού και η γενοκτονία των Ποντίων

Ο τίτλος της παρακάτω εργασίας είναι «η άνοδος του τουρκικού εθνικισμού και η γενοκτονία των Ποντίων». Θα μπορούσε να αναρωτηθεί κάποιος, γιατί πρέπει να αναφερθούμε στον τουρκικό εθνικισμό, σε μια εργασία που ως κύριο στόχο της έχει να τιμήσει τη μνήμη των σφαγιασθέντων Ελλήνων του Πόντου. Επιλέξαμε, και δεν χρησιμοποιώ τυχαία αυτό το πρόσωπο, να στραφεί προς αυτή την κατεύθυνση το περιεχόμενο της επειδή κρίναμε ότι είναι εξίσου σημαντικό να γνωρίζουμε όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η γενοκτονία, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο φθάσαμε σε αυτήν. Σκοπός είναι να γίνει αντιληπτό ότι η γενοκτονία δεν ήταν ένα μεμονωμένο γεγονός, αλλά ότι εντασσόταν σε μια αλληλουχία γεγονότων των οποίων αποτέλεσε κρίκο, ενώ αποκρύφωση τους υπήρξε η Μικρασιατική Καταστροφή.

Η περίοδος που πρόκειται να εξετάσουμε αναφέρεται ουσιαστικά στις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου ολοκληρώθηκαν η Βαλκανική Χερσόνησος και κατά συνέπεια η Οθωμανική Αυτοκρατορία, που κυριαρχούσε ή καλύτερα προσπαθούσε να διατηρήσει την κυριαρχία της σ' αυτήν, βίωσε μια σειρά από δραματικά γεγονότα. Μέσα σε αυτό το τεταμένο κλίμα γεννήθηκε η ιδεολογία, που στη συνέχεια επηρέασε και εν πολλοίς καθόρισε την εξέλιξη των γεγονότων που ακολούθησαν. Σε αυτό το κλίμα διαμορφώθηκε ο τουρκικός εθνικισμός, κύριος εκφραστής του οποίου αναδείχθηκε αργότερα ο Μουσταφά Κεμάλ.

Ο τουρκικός εθνικισμός έχει τις ρίζες του σε μια κίνηση που εμφανίστηκε ήδη από τη δεκαετία του 1860, όταν διαφωνούντες με το καθεστώς της οθωμανικής δυναστείας διέφυγαν στο εξωτερικό και έγιναν συλλογικά γνωστοί ως Νεότουρκοι. Υπό τον όρο αυτό έμειναν γνωστοί, κυρίως στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία, μολοντί, από το 1902 και εξής, είχαν σχηματιστεί τρεις επιμέρους ομάδες. Η πρώτη εξ αυτών, με αρχηγό τον Αχμέτ Ριζά, ήταν υπέρ της τουρκικής κυριαρχίας και του συγκεντρωτισμού. Η δεύτερη, με αρχηγό τον Πρίγκιπα Σαμπαχεντίν, ήταν υπέρ μιας αποκεντρωμένης αυτοκρατορίας, στην οποία όλοι οι υποτελείς λαοί θα είχαν αυτονομία. Τέλος, η τρίτη ομάδα ήταν γνωστή και ως Σύνδεσμος του Μωάμεθ. Επίσημα υποστήριζε το Σύνταγμα, αλλά ενδιαφερόταν περισσότερο για μια αυστηρή επιβολή του Σαρί ή του Ιερού Νόμου. Ήταν κατά βάση αντίθετη με τους Νεότουρκους, όπως αυτοί εμφανίστηκαν στη Θεσσαλονίκη, θεωρώντας τους Εβραίους, ανεξίτηλους ή εξευρωπαϊσμένους Τούρκους.

Μέσα από τις τάξεις της πρώτης λοιπόν ομάδας, αναδύθηκε το Κομιτάτο της Ένωσης και Προόδου, στους κόλπους του οποίου σταδιακά σχηματίστηκε ένας ισχυρός πρώιμος εθνικισμός. Σύμφωνα με αυτόν πρωτεύοντα ρόλο στην αυτοκρατορία θα έπρεπε να διαδραματίζουν οι εθνικά Τούρκοι (κι όχι απλά οι Οθωμανοί ή οι μουσουλμάνοι), οι οποίοι θα έπρεπε να αντισταθούν στην ευρωπαϊκή οικονομική διείσδυση και στην έξωθεν πολιτική παρέμβαση. Το Κομιτάτο απέκτησε ουσιαστική δύναμη και επιβλήθηκε, με βίαια κυρίως μέσα, στην πολιτική ζωή του τόπου αμέσως μετά την επανάσταση των Νεότουρκων, που ξέσπασε στη Μακεδονία το 1908.

Καταλυτικός παράγοντας ενίσχυσης της τουρκικής εθνικιστικής ιδεολογίας ήταν, αρχικά τουλάχιστον, η ήττα στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο και ακολούθως τα γεγονότα του Α΄ Παγκοσμίου.

Το τέλος των Βαλκανικών πολέμων βρήκε την Οθωμανική Αυτοκρατορία καταρρέουσα, καθώς είχε χάσει το σύνολο σχεδόν των ευρωπαϊκών εδαφών της. Η βαρύτατη αυτή απώλεια, σε συνδυασμό με την συνεχώς αυξανόμενη εθνικιστική έξαρση και των βαλκανικών λαών λειτούργησε καταλυτικά ως προς την πορεία που ακολούθησε κι ο τουρκικός εθνικισμός.

Χαρακτηριστικά, αν και συγκαλυμμένα, είναι τα λόγια ενός ανώτατου Οθωμανού αξιωματούχου:

«Ηττηθήκαμε. Ο Βούλγαρος, ο Σέρβος κι ο Έλληνας – υποτελείς μας εδώ και πέντε αιώνες – μας νίκησαν. Η πραγματικότητα αυτή, που δεν είναι δημιούργημα της φαντασίας μας, θα μας ανοίξει τα μάτια, θα λειτουργήσει σαν ένας καθρέπτης – φόβητρο μπροστά στα πρόσωπα μας και θα μας υποχρεώσει να στρέψουμε τα μάτια μας προς τη σωστή κατεύθυνση, εάν δεν θέλουμε να αφανιστούμε εντελώς». Τα λόγια αυτά φανερώνουν τον φόβο που κυριαρχούσε στην τουρκική ελίτ. Η «σωστή κατεύθυνση» προς την οποία έπρεπε να στρέψει τα μάτια της δεν άργησε να φανεί. Ήδη από τις 19 Μαΐου 1912 η εφημερίδα «Χατέμ Μιλέτ» της Κερασούντας έγραφε τα εξής: «Εμείς οι Τούρκοι δεν διακρίνουμε την λεπτότητα της πολιτικής, γνωρίζου-

με όμως πολύ καλά τον χειρισμό του σπαθιού. Εδώ και δυο αιώνες η πολιτική διαμελίζει την πατρίδα μας και την παραδίδει στα σκυλιά. Πρέπει να βγει το σπαθί από την θήκη, γιατί οι κυβερνήσεις που πιστεύουν στον Σταυρό συνεννοήθηκαν κατά τρόπο διαβολικό ενάντια στον αθώο ισλαμικό κόσμο. Το σπαθί στα χέρια αυτών που έχουν την Ημισέληνο είναι όργανο που μπορεί να μειώσει την όραση αυτών που πιστεύουν στον Σταυρό. Αυτό θα απαλλάξει το Ισλάμ από την συνωμοσία εναντίον του».

Σε μια παράλληλη διαδικασία ιδιαίτερης σημασίας ήταν και οι επιπτώσεις που είχε στην Ελλάδα η Συνθήκη του Βουκουρεστίου, η οποία σφράγισε τους Βαλκανικούς πολέμους. Και έχουν ακριβώς σημασία γιατί είναι αναγκαίο να έχουμε στο μυαλό μας την κατάσταση, που διαμορφώθηκε στην Ελλάδα την περίοδο αυτή και την οποία, εν πολλοίς, συνάντησαν οι πρόσφυγες όταν κατατρεγμένοι έφθαναν κατά κύματα αναζητώντας μια νέα πατρίδα. Οι συνέπειες λοιπόν ήταν πολλαπλές και συνυφασμένες με κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και διπλωματικές συνισταμένες. Αδιαμφισβήτητα

ουσιαστικότερο κέρδος της Ελλάδας ήταν ο σχεδόν διπλασιασμός της επικράτειάς της. Αναφορικά με τις κοινωνικές επιπτώσεις, ιδιαίτερης σημασίας ήταν η αύξηση του πληθυσμού και δη της ένταξης πληθυσμιακών ομάδων οι οποίες χαρακτηρίζονταν από μια ιδιαίτερη δυναμικότητα. Ταυτόχρονα όμως, δημιουργήθηκαν και προβλήματα πρωτόγνωρα για το μέχρι τότε ελληνικό κράτος. Η εγκόλπωση ετερογενών πληθυσμών, πολλοί εκ των οποίων είχαν ρευστή εθνική ταυτότητα, προκάλεσε προβλήματα ένταξης στον κοινωνικό ιστό. Αξιοσημείωτο, αλλά και ενδεικτικό των δυσχερειών, είναι και το γεγονός ότι οι «παλαιοελλαδίτες» διοικητικοί υπάλληλοι, που κλήθηκαν να στελεχώσουν το νεοσύστατο διοικητικό μηχανισμό στις Νέες Χώρες, ορισμένες φορές συμπεριφέρθηκαν στον πληθυσμό ως ετερογενή και όχι ως ομογάλακτο.

Σε οικονομικό επίπεδο, η ενσωμάτωση στον ελληνικό χώρο των μεγάλων αστικών κέντρων της νότιας Μακεδονίας, όπως η Θεσσαλονίκη, η Βέροια, η Καβάλα και οι Σέρρες, ενδυνάμωσαν την καχεκτική οικονομία του κράτους, ενώ επέτρεψαν

και την άμεση πρόσβαση σε καινούργιες πλουτοπαραγωγικές πηγές. Παράλληλα, ο διπλασιασμός του πληθυσμού επέφερε και αύξηση στα κρατικά έσοδα, λόγω της διεύρυνσης της φορολογικής βάσης. Ως αρνητικές συνέπειες των νέων δεδομένων μπορεί να λογιστεί η επιβάρυνση της οικονομίας για τη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών, κυρίως τη βελτίωση του οδικού-σιδηροδρομικού δικτύου και την αύξηση του εισαγωγικού εμπορίου. Τέλος, σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο υπήρξαν επίσης αρνητικές και θετικές συνέπειες. Η κυριότερη ίσως εξ αυτών ήταν ότι η Ελλάδα, μετά την απόκτηση της ιστορικής Μακεδονίας, ενίσχυσε την γεωπολιτική της θέση. Οι στρατιωτικές της νίκες, η διεύρυνση του κράτους και η απόκτηση σημαντικών λιμένων προσέδωσαν πρωτόγνωρη αίγλη στο μέχρι πρότινος «πολιτικά ανύπαρκτο» κράτος. Το ελληνικό βασίλειο είχε πια υπό τον έλεγχο του το μεγαλύτερο μέρος των νοτίων παραλίων της Χερσονήσου του Αίμου, γεγονός το οποίο ενίσχυε σημαντικά τη θέση της χώρας στην παγκόσμια σκακιέρα. Επιπρόσθετα, η παλαιά Ελλάδα ενισχύθηκε και γεωστρατηγικά καθώς απέκτησε εδάφη τα οποία της προσέδιδαν ένα επαρκές στρατηγικό βάθος. Τα τελευταία άλλωστε διαδραμάτισαν και ένα ακόμα κρίσιμο ρόλο, αυτό του συνδετικού κρίκου με τους αλύτρωτους αδελφούς που διαβιούσαν στην Ανατολική Θράκη, την Κωνσταντινούπολη και την εν γένει Μικρά Ασία. Η ύπαρξη αυτών των πληθυσμών, σε συνδυασμό με την ανάταση από τις στρατιωτικές και διπλωματικές νίκες, ενίσχυσαν στην συνείδηση του ελληνικού λαού το όραμα της Μεγάλης Ιδέας, γεγονός που καθόρισε την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας μέχρι και την Μικρασιατική Καταστροφή.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι λοιπόν ουσιαστικά έθεσαν τα θεμέλια για την μετέπειτα στάση των δυο αντιπάλων, του ελληνικού μεγαλοϊδεατισμού και του τουρκικού εθνικισμού. Ο τελευταίος είχε υποσκελίσει, την εν λόγω περίοδο, κάθε άλλη πολιτική έκφραση στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Άλλωστε το γεγονός ότι το Κόμμα της Ένωσης και Προόδου είχε κυριαρχήσει στις βουλευτικές

εκλογές, μέσα από ένα κύμα συγκαλυμμένων και μη κατάφωρων καταπατήσεων του νόμου και δολοφονιών πολιτικών αντιπάλων, Ελλήνων, Οθωμανών κι άλλων, φανερώνει με τρόπο εύγλωττο ως που ήταν διατεθειμένοι να φθάσουν οι ταγοί του.

Η ύπαρξη όμως μιας κυβερνητικής διάθεσης για εκτουρκισμό του πληθυσμού της χώρας και αφανισμού των «επικίνδυνων» εθνικών μειονοτήτων δεν ήταν αρκετή. Έπρεπε να δημιουργηθούν και οι κατάλληλες πολιτικές συνθήκες, συνυφασμένες όχι μόνο με την εσωτερική, αλλά κυρίως με τη διεθνή πολιτική σκηνή. Γιατί οι μέχρι τότε πολιτικές αποφάσεις των νεοτουρκικών κυβερνήσεων σε βάρος των θρησκευτικών μειονοτήτων ήταν διατυπωμένες με τέτοιο διπλωματικό τρόπο ώστε να μην προκαλούν ούτε γενικές αντιδράσεις στο εσωτερικό, ούτε επέμβαση από τις Μεγάλες Δυνάμεις.

Το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Βαλκανικού, αποτέλεσε τη θρυαλλίδα για τη σφοδρή εκείνη έκρηξη που διέλυσε το μέχρι τότε σχετικά μετριοπαθές προσωπείο του τουρκικού εθνικισμού. Μέχρι το 1913 οι καταδιώξεις, οι σφαγές κι οι απελάσεις των Ελλήνων της Τουρκίας γίνονταν με τη φανερή ή την κρυφή ανοχή της οθωμανικής κυβέρνησης. Μετά τους Βαλκανικούς, τον εκ νέου σχηματισμό Κυβέρνησης από τους Νεότουρκους και την ανάληψη της διοίκησης του τουρκικού στρατού από τους Γερμανούς, υπό την ηγεσία του στρατάρχη Liman von Sanders, οι ανθελληνικοί διωγμοί πήραν μια εντελώς νέα μορφή. Δεν επρόκειτο πια για μεμονωμένα γεγονότα, αλλά με τρόπο συστηματικό, υπό την ευθύνη της τουρκικής κυβέρνησης και με εισήγηση ή μη των Γερμανών, πάντως με σπάνια μεθοδικότητα, ολόκληρες επαρχίες «εκκαθαρίζοντο από του πρώτου μέχρι του τελευταίου Έλληνα κατοίκου».

Η Γερμανία θεωρούσε ότι οι χριστιανοί, Έλληνες κι Αρμένιοι, που ήλεγχαν πολλούς από τους οικονομικούς πόρους, είχαν καταστήσει την Τουρκία οικονομικό υποχείριό τους και σταδιακά προετοίμαζαν την πολιτική τους κυριαρχία σε έναν χώρο τον οποίο η ίδια θεωρούσε ως ζωτικό για τα οι-

κονομικά της συμφέροντα και με τον οποίο συνδέθηκε άρρηκτα η οικονομική της πολιτική ήδη από το 1878. Μάλιστα το αρχικό οικονομικό ενδιαφέρον του 1878 είχε μετατραπεί το 1913 σε ενδιαφέρον για γερμανική αποίκηση της Μικράς Ασίας. Χαρακτηριστικά, η πρωσική κυβέρνηση διαμήνυε σχετικά στη νεοτουρκική κυβέρνηση: «Αδειάστε τη Μικρά Ασία από τα ιθαγενή στοιχεία που σας στέκονται εμπόδιο. Είσατε δάσκαλοι στην τέχνη της εκκένωσης. Και εμείς θα αντικαταστήσουμε αυτούς τους σκύλους τους Έλληνες, τους ταραχοποιούς και άπληστους, με καλούς και τίμιους, εργατικούς Γερμανούς, υποταγμένους και υπάκουους, οι οποίοι θα σας αποδώσουν στο εκατοσταπλάσιο αυτό που η εξαφάνιση των Ελλήνων θα σας έχει στερήσει». Υπ' αυτές τις συνθήκες ένα μεθοδευμένο πρόγραμμα εξόντωσης των ελληνικών πληθυσμών δεν άργησε να μπει σε τροχιά υλοποίησης. Πρώτος στόχος οι κάτοικοι της Ανατολικής Θράκης και ακολούθως εκείνοι της Δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου. Διωγμοί, εκτοπισμοί, οικονομικό μπούκοτάζ, ψυχολογική τρομοκρατία, λεπλασίες και δολοφονίες. Τα παραδείγματα πολλά. Η είσοδος της Οθωμανικής

Αυτοκρατορίας στο πλευρό της Γερμανίας κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έδωσε στον τουρκικό εθνικισμό την μεγάλη ευκαιρία να ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς του με τους αλλοεθνείς πληθυσμούς της αυτοκρατορίας, χωρίς να λογοδοτήσει σε κανέναν. Ως προς αυτόν τον σκοπό η απουσία προξένων και πρεσβευτών των δυνάμεων της Αντάντ διευκόλυνε κατά πολύ το έργο του.

Η αρχή έγινε, για πολλούς λόγους, με τους Αρμένιους. Παράλληλα όμως με την άνευ προηγουμένου σφαγή των Αρμενίων δρομολογήθηκε και ο προδιαγεγραμμένος αφανισμός του μικρασιατικού ελληνισμού. Πήρε την μορφή συμμετοχής σε τάγματα εργασίας, στα περίφημα αμελέ ταμπουρού, απώτερος σκοπός των οποίων ήταν ο αποδεκατισμός του ανδρικού πληθυσμού, ώστε να εξαλειφθεί, κατά το δυνατόν, κάθε εστία αντίστασης γι' αυτά που επρόκειτο να έρθουν. Ταυτόχρονα, παντοειδή άλλα μέτρα και κυρίως η επίταξη στόχευαν πέρα από την φυσική και στην οικονομική εξόντωση των Ελλήνων. Τραγική ήταν και η τύχη των σταυροπηγιακών μονών του Πόντου. Ο Μητροπολίτης Ροδοπόλεως Κύριλλος έγραφε στις 12 Νοεμβρίου

1918: «Φρίττει ο νους του ανθρώπου, διά τας δι-
 απραχθείσας φρικαλεότητας και τον αριθμόν των
 θυμάτων, ανερχομένων εις 487 ψυχάς, Μεταξύ
 των δολοφονηθέντων τούτων θυμάτων κατατάσ-
 σονται άλλοι 14 νεάνιδες κόραι, αίτινες..., κατέφυ-
 γον, εις την διαληφθείσαν ιεράν μονήν του Βαζε-
 λώνος, οπόθεν οι τύραννοι ούτοι,προέβησαν ...
 εις κορεσμόν των σωματικών αυτών ηδονών, βία
 ατιμάσαντες τας παρθένους ταύτας, ων τελευταί-
 ον αφού απέκοψαν τους μαστούς και τας κεφαλάς,
 αφήκαν τα πτώματα και απήλθον».

Την εν γένει κατάσταση συνοψίζει πολύ παρα-
 στατικά ο Ενεπεκίδης: «Επρόκειτο για μια γενο-
 κτονία αλλά τούρκα, βουβή, πονηρή, ανατολίτικη.
 Οι καλούμενες εκτοπίσεις, εξορίες των κατοίκων
 ολόκληρων χωριών οι εξοντωτικές εκείνες οδοι-
 πορίες μέσα στο χιόνι των γυναικόπαιδων και των
 γερόντων - οι άνδρες βρίσκονται ήδη στα τάγματα
 εργασίας ή στον στρατό - δεν οδηγούν φυσικά σε
 κανένα Auschwitz, με τους διαβολικά οργανωμέ-
 νους μηχανισμούς της φυσικής εξόντωσης του αν-
 θρώπου - όχι! ήταν όμως ένα Auschwitz εν ροή, οι
 άνθρωποι πέθαναν καθ' οδόν»

Σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει να ενταχθεί και το
 αντάρτικο που ξεκίνησαν οι Έλληνες του Πόντου.
 Η σφαγή των Αρμενίων, οι καθημερινές διώξεις και
 δολοφονίες, τα τάγματα θανάτου, δεν άφηναν πολ-
 λά περιθώρια αντιδράσεων για τους περήφανους
 Ποντίους. Η πολιτική αφανισμού των Χριστιανών
 της Μικράς Ασίας υποχρέωσε πολλούς απ' αυτούς
 να αμυνθούν, οργανώνοντας αντάρτικο. Στους ορει-
 νούς όγκους του Πόντου φυγόστρατοι του οθωμα-
 νικού στρατού, αλλά και αγανακτισμένοι από τις βι-
 αιοπραγίες Πόντιοι σχημάτισαν ένοπλες ανταρτικές
 ομάδες προκειμένου να προστατευθούν από τους
 τσέτες. Ο Μητροπολίτης Αμισού Γερμανός Καρα-
 βαγγέλης υπολόγιζε σε περίπου 20.000 τους Πό-
 ντιους αντάρτες που προσπάθησαν γενναία, αλλά
 μάταια, όπως αποδείχθηκε, να υπερασπισθούν την
 πατρίδα και τις οικογένειες τους.

Η ρωσική κατάληψη του ανατολικού Πόντου
 έδωσε μόνο μια πρόσκαιρη ανάσα ελευθερίας

στους εκεί διαμένοντες Έλληνες, ενώ δυσχέρανε ακόμη περισσότερο τη ζωή εκείνων που διαβιούσαν στον Δυτικό Πόντο. Ωστόσο, η Ρωσία στάθηκε, τουλάχιστον μέχρι το 1917, αναγκαστικός προορισμός χιλιάδων Ποντίων που θέλησαν να αποφύγουν την ατίμωση και τον θάνατο. Από την άλλη, σύμφωνα με τις εκθέσεις του Γερμανού πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη Μέττερνιχ, οι Νεότουρκοι προσπαθούσαν να δικαιολογήσουν τις εκτοπίσεις των Ελλήνων που ζούσαν στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας με την πρόφαση ότι οι Ρώσοι είχαν εξοπλίσει τον ελληνικό πληθυσμό και φοβούνταν για το λόγο αυτόν μια ελληνική εξέγερση. Η επιχειρηματολογία όμως αυτή ήταν αστήρικτη, αφού ο πληθυσμός που κατά κύριο μέρος εκτοπίστηκε, αποτελούνταν από γυναίκες, παιδιά και γέρους. Οι ικανοί για όπλα είχαν κληθεί και καταταγεί στο στρατό ή βρίσκονταν στα βουνά και στο εξωτερικό.

Τελικά, η ήττα των Κεντρικών Δυνάμεων και η συνακόλουθη ανακωχή αποτέλεσε τον ανασχετικό εκείνο παράγοντα του τουρκικού εθνικισμού που ανέμενε ο ελληνικός πληθυσμός. Η συμπεριφορά των Νεότουρκων διαφοροποιήθηκε εντελώς, το πρώτο τουλάχιστον χρονικό διάστημα, κυρίως από φόβο για τις συνέπειες που θα είχαν τα εγκλήματα που διέπραξαν. Τον ίδιο δρόμο ακολούθησε και η πλειοψηφία του μουσουλμανικού πληθυσμού, που άρχισε να διαφοροποιεί σημαντικά τη στάση του έναντι του ελληνικού στοιχείου. Ωστόσο, αυτή η αρχικά επιφυλακτική στάση άλλαξε άρδην στη συνέχεια, όταν τα αντικρουόμενα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων δεν μπόρεσαν να προστατέψουν για μια ακόμη φορά τους χριστιανικούς πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η δεύτερη και τελευταία πράξη του δράματος των Ελλήνων του Πόντου παίχθηκε κατά το διάστημα 1919 – 1923. Μετά από σουλτανική απόφαση αποβιβάστηκε στην Σαμψούντα, στις 19 Μαΐου

1919, ως γενικός επιθεωρητής της 3ης στρατιάς, ο Μουσταφά Κεμάλ, έχοντας ως διαταγές να «προστατέψει τους Ρωμιούς και τους Αρμένιους από τις τουρκικές συμμορίες». Από την πρώτη όμως στιγμή που αποβιβάστηκε στον Πόντο δεν σταμάτησε να αποκαλύπτει τους πραγματικούς του σκοπούς. Χαρακτηριστική ως προς αυτό ήταν η συμπεριφορά του προς τον λήσταρχο Τοπάλ Οσμάν.

Όταν ο Μουσταφά Κεμάλ πληροφορήθηκε για τις «δραστηριότητες» του Τοπάλ Οσμάν στην Κε-

ρασούντα ζήτησε να τον συναντήσει. Σε εκείνη τη συνάντηση ο Οσμάν παρουσίασε μια λεπτομερή αναφορά για τις κινήσεις των Ρωμιών και των Αρμένιων στην Κερασούντα και τα περίχωρά της. Ο Μουσταφά Κεμάλ του είπε εν περιλήψει: «Βλέπω ότι ήσουν φιλόπατρις από τα νεανικά σου χρόνια. Ακολουθείς ακόμη και τώρα τα ιδανικά που έθεσες από τότε. Πρέπει να παλέψουμε μέχρι να απελευθερωθεί η χώρα και να μη μείνει ούτε ένας εσωτερικός ή εξωτερικός εχθρός. Θα υπερασπιστείς τα χωριά και τις πόλεις της Μαύρης Θάλασσας. Η συμμορία σου από μια ανοργάνωτη και ανεκπαίδευτη δύναμη θα γίνει ένα τάγμα. Διοικητής του τάγματος αυτού θα είσαι εσύ. Θα σου δώσουμε νέους και θρασεείς αξιωματικούς. Αφού έχεις την

υποστήριξη του τουρκικού λαού, φτιάξε αμέσως την οργάνωσή σου, πάρε το αξίωμα του αρχηγού, ώστε η πόλη να βρίσκεται εμπράκτως υπό την κατοχή τη δική σου και των ανθρώπων σου. Αντί να φύγεις εσύ και να πάρεις τα βουνά, ας φύγουν οι Πόντιοι και οι Ρωμιοί. Με την πάροδο του χρόνου και μόλις θα έχουμε ενδείξεις ότι παρανομούν θα τους καθαρίσουμε όλους».

Ο Τοπάλ Οσμάν μετά τη μακρά αυτή συνάντηση ανταπάντησε στον Μουσταφά Κεμάλ: «Μην ανη-

συχείτε καθόλου Πασά μου! Θα προσφέρω τέτοιο «θυμίαμα» στους Ρωμιούς του Πόντου, που θα πνιγούν σαν τις σφήκες στις σπηλιές».

Τελικά ο τουρκικός εθνικισμός βρήκε στο πρόσωπο του Μουσταφά Κεμάλ και των συμμοριτών του, εκείνους τους ανθρώπους, οι οποίοι θα ολοκλήρωναν αυτό που είχε ξεκινήσει σχεδόν είκοσι χρόνια νωρίτερα. Το ξερίζωμα των Ελλήνων από τις πατρογονικές τους εστίες και τη θανάτωση εκα-

τοντάδων χιλιάδων απ' αυτούς.

Όπως διαφάνηκε από τα παραπάνω οι εξισλαμισμοί και το φαινόμενο του κρυπτοχριστιανισμού δεν ήταν οι σκληρότερες στιγμές στη μακραίωνη ιστορία του ποντιακού ελληνισμού. Ο εθνικιστικός παροξυσμός -που σάρωσε όλα τα βαλκανικά κράτη- οδήγησε στη βαθμιαία ενοχοποίηση των μειονοτήτων, στοιχείο που οδήγησε εν τέλει στην εκδίωξη ή τον αφανισμό τους. Στον οθωμανικό Πόντο η πολιτική των Νεοτούρκων για σαρωτικό εκτουρκισμό του κράτους ήρθε αντιμέτωπη με την παρουσία του ελληνικού στοιχείου που για αιώνες ζούσε και δημιουργούσε στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας. Η μοίρα των Ελλήνων του Πόντου είχε προδιαγραφεί και επιταχύνθηκε από την ανάληψη πολιτική ορισμένων Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής που, προκειμένου να προωθήσουν τα στρατηγικά, οικονομικά και πολιτικά τους συμφέροντα στην Εγγύς Ανατολή, σιώπησαν ή και υπέθαλψαν ακόμη τις στυγνές νεοτουρκικές επιδιώξεις.

Η πολιτική εκδίωξης ή αφανισμού του ποντιακού ελληνισμού ξεκίνησε από τις αρχές του 20ού αιώνα και έφτασε στο αποκορύφωμά της την εποχή της μικρασιατικής περιπέτειας. Καραβάνια εξاثλιωμένων Ελληνοποντίων έφταναν κατά κύματα στην ηπειρωτική Ελλάδα ή κατέφευγαν στο έδαφος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, προκειμένου να γλιτώσουν από τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις.

Παρά την ηρωική αντίσταση των Ποντίων, οι εξελίξεις στο μικρασιατικό μέτωπο σημάδεψαν τελικά και τη δική τους μοίρα ανατρέποντας πλήρως τη φυσιογνωμία της περιοχής. Η κατάρρευση της ελληνικής γραμμής αμύνης και η ήττα από τις δυνάμεις του Μουσταφά Κεμάλ οδήγησαν σε οριστική απαγκίστρωση των Ελλήνων από τις πατρογονικές εστίες της Μικρασίας και του Πόντου. Από τα 2 εκατομμύρια Ελλήνων, περίπου 1.280.000 κατέφυγαν στην Ελλάδα. Οι υπόλοιποι είτε βρήκαν τραγικό θάνατο είτε κατευθύνθηκαν στην κομμουνιστική Ρωσία, ενώ ένας άγνωστος αριθμός παρέμεινε επί τόπου ασπαζόμενος τη μουσουλμανική θρησκεία για να επιβιώσει.

Οι εκθέσεις των ανέκδοτων αρχείων διαφορετικών υπουργείων Εξωτερικών για το δράμα του ποινιακού ελληνισμού δεν έχουν τελειωμό. Συνολικά, ως την υποχρεωτική ανταλλαγή περισσότεροι από 353.000 Έλληνες του Πόντου βρήκαν οικτρό θάνατο από τους Νεότουρκους στις πόλεις και τα χωριά, στις χαράδρες και τα βουνά, στις εξορίες και τις φυλακές, στα τάγματα εργασίας και στον τουρκικό στρατό ως Οθωμανοί πολίτες. Ο J. Gerard γράφει σχετικά: «... Το ότι είκοσι αιώνες μετά Χριστόν μπόρεσε ένας μικρός και οπισθοδρομικός λαός, όπως οι Τούρκοι, να διαπράξει τέτοια εγκλήματα εναντίον του πολιτισμού και της προόδου του κόσμου, είναι ένα ζήτημα που θα έπρεπε να κάνει όλους τους ευσυνειδητούς λαούς να σταθούν και να σκεφθούν... Εκωφεύσαμεν στις απελπισμένες κραυγές για βοήθεια των χριστιανών που πεθαίνανε,και τώρα είναι φανερό πως υπάρχει... μια τάση που ολοένα μεγαλώνει, να συγκαλύψουμε τα εγκλήματα των Τούρκων και να τους δώσουμε συγχωροχάρτι γι' αυτά, για να επιτύχουμε υλικά οφέλη απ' αυτούς».

Τα τραγικά γεγονότα επικυρώθηκαν με τη Συνθήκη της Λωζάννης, που υπογράφηκε το 1923 και επισημοποίησε το τέλος της ελληνικής παρουσίας στην Ανατολή. Ένας κύκλος αδιάλειπτης ελληνικής παρουσίας στην περιοχή, που είχε αρχίσει από τη μυθική Αργοναυτική εκστρατεία, είχε πλέον λάβει τέλος. Ο Πόντος, η «βαθεία Ελλάδα» των μεσαιωνικών χρονικογράφων, αλλά και η υπόλοιπη Μικρά Ασία θα μετατραπούν -εκτός από «χαμένες πατρίδες»- σε εξιδανικευμένους τόπους αναφοράς στη μνήμη των προσφύγων επιβιώνοντας μέσα από ονόματα δρόμων και μνημείων στα απειράριθμα προσφυγικά χωριά και πολιτείες του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Ο Γολγοθάς των προσφύγων όμως δεν έμελλε να πάψει ούτε στα πολυπόθητα εδάφη του ελληνικού κράτους. Το λοιμοκαθαρτήριο της Καλαμαριάς ξαναλειτούργησε και περίμενε υπό απάνθρωπες ψυχολογικές συνθήκες τους ήδη πολύπαθους πρόσφυγες, οι οποίοι το έβλεπαν ως κόλαση του Δάντη. Ακολούθησε η εγκατάσταση σε εκκλησίες, αποθήκες, παραπήγματα, υπόγεια οπουδήποτε θα μπορούσαν να προφυλαχθούν από το κρύο και τις κακουχίες. Απάνθρωπες καταστάσεις για ανθρώπους που έχασαν τα πάντα για έναν και μόνο λόγο επειδή ήταν και παρέμειναν Έλληνες.

Η συντριπτική πλειοψηφία των προσφύγων εγκαταστάθηκε στη Μακεδονία. Εδώ πύκνωσε τις γραμμές του ελληνικού στοιχείου, θωράκισε τις ακριτικές περιοχές της Ελλάδος και μέσα σε μια δεκαετία απέδωσε πίσω στο ελληνικό δημόσιο όλα τα χρήματα τα οποία είχε δαπανήσει γι' αυτούς. Η εργατικότητα και η πολυμάθεια τους έδωσαν νέα πνοή στο κράτος και έθεσαν τα θεμέλια της ανάπτυξης του. Αυτό ίσως υπήρξε και το «θυμίαμα» των προσφύγων προς τους αδικοχαμένους στα χώματα του Πόντου αδελφούς τους.

Άννα Σ.
ΜατσάκηΑρχιτέκτων Μηχανικός ΑΠΘ
MSc Αποκατάστασης ΑΠΘ

Τα 13

Τζαμιά της Βέροιας
και άλλα οθωμανικά μνημεία

Τζαμιά με μιναρέδες επιβλητικούς, λουτρά με τρούλους που καμαρώνουν στον ήλιο, μπεζεστένια που αντηχούν φωνέςπραματευτάδων, οξυκόρυφα γεφύρια που βαστούν τους περαστικούς τους... είναι η αρχιτεκτονική των αλλόθρησκων; Ή μήπως κομμάτι της δικής μας ιστορίας;

Τρεις εκκλησίες οι Οθωμανοί μετέτρεψαν σε τζαμιά και άλλα, νέα, χτίσανε, στην πόλη της Βέροιας. Οι τοίχοι τους μιλάνε, και διηγούνται ιστορίες, Χριστιανών και Οθωμανών.

Το τζαμί του Χουνκιάρ, δηλαδή του κατακτητή,¹ το σπουδαιότερο τότε της πόλης, ήταν αποτέλεσμα της μετατροπής της Μητρόπολης της Βέροιας σε χώρο προσευχής των Οθωμανών. Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, στο οικοδομικό τετράγωνο που ορίζεται από τις οδούς Κεντρικής, Αντωνίου Καμάρα, Περικλέους και Τρύφωνος (Εικ. 1).

Η Παλαιά Μητρόπολη της Βέροιας, ναός αφιερωμένος στους Αγίους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο,² είναι ένα από τα μεγαλύτερα σωζόμενα μεσοβυζαντινά κτίσματα στο χώρο των Βαλκανίων και από τους μεγαλύτερους επισκοπικούς ναούς που χτίστηκαν στη Μακεδονία στις αρχές του 11^{ου} αιώνα, με μήκος 45 και πλάτος 21μ.³ Στο μαρμάρινο υπέρθυρο της δυτικής εισόδου, υπάρχει κτητορική επιγραφή «και τούτο έργον Νικήτα θυηπόλου».⁴

Από αρχιτεκτονικής σκοπιάς, η Παλαιά Μητρόπολη ήταν τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με υποτυπώδες εγκάρσιο κλίτος και νάρθηκα. Ο διαχωρισμός των

Στα παραμύθια
τους δράκους του
σκοτώνουμε,
τις σελίδες όμως δεν
τις σκίζουμε ποτέ.
Κι αν κατά λάθος
συμβεί, κολλάμε
τα κομμάτια τους
προσεκτικά,
να μη μας λείψουν.
Αν οι δράκοι
σας τρομάζουν, δεν
πειράζει... κομμάτι
του παραμυθιού είναι
κι αυτοί.

1 Ο όρος «κατακτητής» αναφέρεται κατά πάσα πιθανότητα στον Μουράτ Β' που ήταν υπεύθυνος για την οριστική κατάληψη της πόλης. Η Βέροια δεν αλώθηκε από του Τούρκους μόνο μία φορά αλλά τουλάχιστον τρεις, ή και περισσότερες.

2 Γ. Χιονίδης, *Ιστορία της Βέροιας*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 175.

3 Μετά την κατεδάφιση του νότιου κλίτους, το συνολικό πλάτος είναι 16 μέτρα.

4 Η επιγραφή αναφέρεται στον επίσκοπο Βέροιας Νικήτα, γνωστό από έγγραφο της μονής Εσφιγμένου του έτους 1078.

κλιτών γινόνταν με διαδοχή πεσών και κιόνων, τα οποία φέρουν επίστεψη ιωνικών κιονοκράνων, ανόμοιων μεταξύ τους, καθώς αποτελούν σπόλια.⁵ Σε άγνωστη εποχή, ολόκληρο το νότιο κλίτος κατέρρευσε.

Κατά τη μετατροπή του χριστιανικού ναού σε τζαμί, έλαβαν χώρα μετατροπές και καταστροφές, τόσο των δομικών του στοιχείων, όσο και της αγιογραφικής του διακόσμησης, προκειμένου αυτό να καλύψει τις λειτουργικές ανάγκες και την πίστη των κατακτητών. Ημικυκλικά τόξα παραθύρων μετατράπηκαν σε οξυκόρυφα, ενώ το βόρειο τμήμα του εγκάρσιου κλίτους αντικαταστάθηκε από ένα ραδινό μινιάρ. Ο μινιάρ, λιτής μορφολογίας και συνολικού ύψους 22 μέτρων, σώζεται εν μέρη.

Οι Οθωμανοί κατακτητές κατέστρεψαν σε μεγάλο βαθμό και επίχρισαν τον εσωτερικό τοιχογραφικό διάκοσμο που αποτελούνταν από τοιχογραφίες του 13^{ου} κυρίως αιώνα. Επρόκειτο για μια ζωγραφική παράγωγη από διαφορετικά χέρια ζωγράφων, η προέλευση των οποίων θα πρέπει μάλλον να αναζητηθεί στο κράτος της Ηπείρου.⁶

Μετά την απελευθέρωση της Βέροιας, ο ναός επαναλειτούργησε για μικρό χρονικό διάστημα. Αργότερα μετατράπηκε σε κτήριο της Χριστιανικής Ένωσης Ορθοδόξων Βέροιας «Απόστολος Παύλος», ενώ κατά τη διάρκεια των πολέμων

στέγασε κρατικές υπηρεσίες. Στα χρόνια της γερμανικής κατοχής, η Παλαιά Μητρόπολη χρησιμοποιήθηκε ως στάβλος.

Η κήρυξη της Παλαιάς Μητρόπολης Βέροιας (Χουνκίάρ Τζαμί) ως προέχων βυζαντινό μνημείο έγινε το 1924 (Π.Δ.3-11-1924). Σήμερα, στα πλαίσια του ΕΣΠΑ 2007-2013, και του έργου «Αποκατάσταση της Παλαιάς Μητρόπολης Βέροιας» ολοκληρώνεται η αποκατάστασή της, με αυτεπιστασία της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ημαθίας.

Εκτός από την Παλαιά Μητρόπολη, οι Τούρκοι μετέτρεψαν σε τζαμί, ή μάλλον, αντικατέστησαν με τζαμί το Ναό του Αποστόλου Παύλου,⁷ που βρισκόταν στα νοτιοανατολικά όρια του βήματος του Αποστόλου Παύλου, στη συνοικία Τσαγλαγίκ. Μεταξύ των ετών 1389 – 1400, ο Βαγιαζίτ Κεραυνός Χαν Α΄ έχτισε στα θεμέλια του ναού, με τα ίδια κατά πάσα πιθανότητα υλικά, το τζαμί του Μουσά Τσελεμπί. Το Τζαμί αυτό, το οποίο φαίνεται να κατεδαφίστηκε περί τα 1850, αντικαταστάθηκε από το μεγαλύτερο τζαμί της πόλης,

5 Σπόλια: Οικοδομικό υλικό σε δεύτερη χρήση.

6 Θ. Παπαζώτος, *Οδοιπορικό στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή Βέροια*, Ταμείο Αρχαιολογικών Χώρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 2003, σ. 71.

7 Ο χριστιανικός ναός φαίνεται να ήταν θεμελιωμένος πάνω σε αρχαίο ναό της Ευνομίας. Λιθόπλινθος του ναού, με ίχνη αρχαίας ελληνικής επιγραφής «ΒΩ... ΕΥΝ...» ενσωματώθηκε στη βάση του μινιάρ.

2

το Τζαμί του Μενδρεσέ (Εικ. 2). Το όνομά του οφείλεται στην ύπαρξη γειτινάζοντος ιεροδιδασκαλείου, το οποίο καταστράφηκε λόγω πυρκαγιάς.

Πρόκειται για μονότρουλο τέμενος, με υπόστυλη στοά και μιναρέ, συνολικών διαστάσεων 15x20 μέτρων, που ομοιάζει με το Γενί Τζαμί της Έδεσσας, το Χαντίμ Ιμπραχίμ Πασά Τζαμί που χτίστηκε το 1551 στο Σιλβίβρι Καπί,⁸ και άλλα τζαμιά του ίδιου τύπου, των οποίων όμως η υπόστυλη στοά στεγάζεται πάντα με ημισφαιρικούς θολίσκους.

Ο θόλος του τζαμιού φέρει γραπτή διακόσμηση με αποσπάσματα από το κοράνι, σύμβολα και φυτόμορφα σχήματα, ενώ παρεμβάλλονται τέσσερις μικρές τοιχογραφίες, εν είδη πινάκων, σχετικές με το ίδιο το τέμενος και τον περιβάλλοντα χώρο του (Εικ. 3). Στην πρώτη τοιχογραφία εικονίζεται το Τέμενος του Μενδρεσέ, με υπόστυλη αίθουσα στεγασμένη από ημισφαιρικούς θολίσκους. Στη δεύτερη, απεικονίζεται ελικοειδής δρόμος, ο οποίος οδηγεί στο τζαμί, ενώ στη δεξιά του πλευρά υπάρχει χώρος νεκροταφείου.⁹ Στην τρίτη τοιχογραφία αναπαριστάται το Βήμα του Αποστόλου Παύλου ανάμεσα στα πολλά κυπαρίσσια.¹⁰ Τέλος, το κτίσμα που απεικονίζεται στην τέταρτη τοιχογραφία δε σώζεται, αλλά ούτε και έχει αποτυπωθεί σε παλαιότερες φωτογραφίες. Πρόκειται, πιθανά, για το μπεζεστένι της Βέροιας, για το οποίο έχουμε πληροφορίες μόνο από φιλολογικές πηγές. Φαίνεται να αποτελείται από δέκα ημισφαιρικούς θόλους

3

και βρίσκεται μεταξύ δύο τζαμιών, εκ των οποίων το ένα είναι θολοσκεπές και το άλλο τύπου βασιλικής με υπερυψωμένο το μεσαίο κλίτος. Η εικόνα των τζαμιών αυτών, καθώς και η χωρική τους σχέση, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως πρόκειται, πιθανά, για το θολοσκεπές Ορτά Τζαμί και το Χουνκιάρ Τζαμί.¹¹

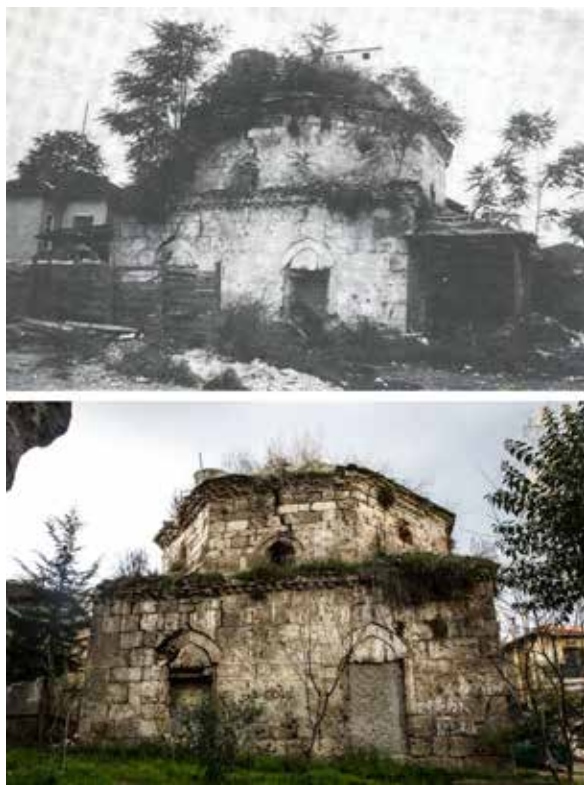
Στο πέρασμα των αιώνων, το τζαμί στέγασε διαφορετικές χρήσεις, οι οποίες αλλοίωσαν τη μορφή του. Κατά την αποκατάστασή του, επιλέχθηκε να γίνει αποκατάσταση της μορφής του, όπως αυτή απεικονίζεται σε φωτογραφίες των αρχών του 20^{ου} αιώνα, στις οποίες η υπόστυλη αίθουσα φαίνεται να στεγάζεται με τρίριχτη στέγη. Αν αναλογιστούμε τα αρχιτεκτονικά παράλληλα του ελλαδικού, και όχι μόνο,

8 R. Gunay, *Sinan the architect and his works*, εκδ. yapi – endustri merkezi yayinlari, Istanbul 1998, σ. 63.

9 Το 1168, όταν ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί επισκέφτηκε τη Βέροια, δίπλα στο τζαμί, υπήρχε μουσουλμανικό νεκροταφείο.

10 Εκείνη την εποχή, ο χώρος γύρω από το τζαμί ήταν ξεχωριστού κάλλους και έμεινε γνωστός με τα προσωνύμια «Τόπος Προσευχής», «Τόπος Λατρείας», «Υποδειγματική Κοιλάδα», «Τα Πολλά Κυπαρίσσια» κ.α.

11 Α. Βουδούρης, «Η οθωμανική αγορά (μπεζεστένι) της Βέροιας, μέσα από μια απεικόνιση στο Τέμενος του Μενδρεσέ», *Χρονικά Ε.Μ.Ι.Π.Η.*, αρ. φύλ. 11, (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2010), σ. 6 - 8.

χώρου, καθώς και την αναπαράσταση του ίδιου του τεμένους στις τοιχογραφίες του θόλου του, η τρίριχτη στέγη δεν ανήκει, πιθανά, στην αρχική μορφή του τεμένους.

Ο τρίτος χριστιανικός ναός που μετατράπηκε σε τζαμί από τους Τούρκους ήταν ο Ναός της Αγίας Παρασκευής, στη συμβολή της παρόδου Πλατάνων και της οδού Ν. Καββαδία και ονομάστηκε Τζαμί του Φιριντζή. Το Τζαμί του Φιριντζή ενδεχομένως να κάηκε στη μεγάλη πυρκαγιά του 1864.¹² Όταν το 1920 κατεδαφίστηκε τελικώς, βρέθηκαν στα θεμέλιά του σπαράγματα αρχαίου ελληνικού ναού, πιθανά της Θεάς Αφροδίτης. Δυστυχώς δεν υπάρχουν στοιχεία ούτε για τη μορφή του τεμένους, ούτε για το ναό της Αγίας Παρασκευής.

Καθώς οι Τούρκοι μετέτρεψαν τις σημαντικότερες προφανώς εκκλησίες της πόλης σε τζαμιά, στη συνέχεια έχτισαν άλλα δέκα νέα τεμένη,¹³ τα έξι εκ των οποίων σώζονται μέχρι σήμερα. Από αυτά, τα πέντε έχουν μετατραπεί σε κατοικίες, με ελάχιστα στοιχεία να μαρτυρούν την αρχική τους χρήση, ενώ μόνο το Ορτά Τζαμί διατηρεί σε μεγάλο βαθμό την αρχική του μορφή.

Το Ορτά Τζαμί (Εικ. 4), δηλαδή κεντρικό τζαμί, αποτελεί ένα ιδιαίτερα αξιόλογο δείγμα οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Βρίσκεται στην άλλοτε τουρκική συνοικία Σινάν Μπέη, στην οικοδομική νησίδα που ορίζουν οι οδοί Κεντρικής, Λεωνίδου και Θεμιστοκλέους. Σύμφωνα με χρονόγραμμα του, το τζαμί χτίστηκε το 1490.

Αποτελείται από κύριο χώρο προσευχής, τετραγωνικής κάτοψης, διαστάσεων 8x8 μέτρων, με προστώο και μινaré. Ο θόλος που στεγάζει τον κύριο χώρο προσευχής ήταν μολυβδοσκεπάστος. Το προστώο, από το οποίο σώζεται μόνο ένα τμήμα, αποτελείτο από μαρμάρινους αράβδωτους κίονες που έφεραν οξυκόρυφα τόξα από κεραμικά πλακίδια, σχεδιασμένα με τέσσερα κέντρα χάραξης. Πιθανά η στέγαση του προστώου να γινόταν με θολίσκους. Η υπόθεση αυτή στηρίζεται στην παρατήρηση και τη σύγκριση του υπό μελέτη τζαμιού με άλλα τζαμιά του ίδιου τύπου, όπως αυτό της Κοριτσάς, του Ιλία Μπέη, καθώς και το Τζαμί του Σιδηροκάστρου. Η διακόσμηση του μινaré του είναι εντυπωσιακή, με ιδιαίτερο μοτίβο.¹⁴ Στο εσωτερικό του τεμένους υπάρχουν δείγματα τοιχογραφικού διακόσμου. Στη βορειανατολική και νοτιοδυτική όψη του τζαμιού τεκμηριώνεται η ύπαρξη υπόστυλων στεγασμένων χώρων, κατασκευασμένων από ξύλο, όπως αυτοί εμφανίζονται σε φωτογραφία του 1986.

Για την κατασκευή του Ορτά Τζαμιού χρησιμοποιήθηκαν πωρόλιθοι μεγάλου μεγέθους και μάρμαρα, σπόλια παλαιότερων κτισμάτων, βυζαντινών και αρχαίων χρόνων. Στις τοιχοποιίες του τζαμιού χρησιμοποιήθηκαν επίσης λίθοι που προέρχονται από το Ιερό των Σεβαστών.¹⁵ Πιο συγκεκριμένα, επρόκειτο για επιγρα-

¹² Α. Χριστοδούλου, *Ιστορία της Βέροιας*, Βέροια 1960, σ. 31

¹³ Η Βέροια είχε 16 τουρκικές συνοικίες. Ωστόσο φαίνεται πως μόνο οι 13 από αυτές είχαν δικά τους τζαμιά.

¹⁴ Παρόμοια διακόσμηση συναντάται στον ανεξάρτητο μινaré Deliktas στη Bursa, στο Gedik Ahmet Pasha Cami στην Afyon, στο τέμενος Ue Serefeli στην Αδριανούπολη και σε άλλα τεμένη.

¹⁵ Β. Μαυροματίδου, *Αποκατάσταση του Ορτά Τζαμί στη Βέροια*, διπλωματική εργασία του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών

5

6

φές προς τιμή του Λευκίου Καλπουρνίου Πίσωνος και του Αυτοκράτορα Νέρβα.¹⁶ Στην ανατολική πλευρά της οκταγωνικής βάσης του τρούλου, είναι φανερή η επαναχρησιμοποίηση αρχιτεκτονικού μαρμάρινου μέλους αρχαίας ελληνικής επιγραφής στο οποίο διατηρούνται χαραγμένα τρία κεφαλαία γράμματα, τοποθετημένα ανάποδα. Στην επιγραφή αναγράφονται τα γράμματα -ΚΙΚ-.

Το 1938 το Ορτά Τζαμί κηρύχθηκε διατηρητέο ιστορικό μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού (ΦΕΚ 18/Α/20-1-1938). Αργότερα, σε διάφορες χρονικές περιόδους, χρησιμοποιήθηκε ως κατοικία, εργαστήριο μουσικών οργάνων, μαρμαράδικο και ξυλουργείο. Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια από το Υπουργείο Πολιτισμού για απαλλοτρίωση του τεμένους.

Ο πιο εντυπωσιακός μιναρές της Βέροιας ανήκε στο Μπογιαλί Τζαμί (Εικ. 5, 6). Χτισμένο πάνω στο νοτιοανατολικό τείχος της πόλης, σώζεται επί της οδού Θωμαΐδη και γειτνιάζει με το Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας (πρώην μύλο Μάρκου).

Με αφορμή σωστικές εργασίες εξυγίανσης της περιοχής δυτικά του τριγωνικού πύργου της

οχύρωσης, αποκαλύφθηκε, στη νοτιοδυτική γωνία του τεμένους, η βάση του μιναρέ του τζαμιού. Σύμφωνα με την Δρ. Αρχαιολογίας Μαρία Χειμωνοπούλου ο τρόπος δομής της βάσης του μιναρέ, με πολύ επιμελημένη τοικοποιία, αποτελούμενη από εναλλασσόμενες ζώνες ορθογωνισμένων πωρόλιθων και πλίνθων παραπέμπει σε κτίσμα των πρώτων αιώνων της Τουρκοκρατίας (15ος – 16ος αι.), όπως στο τζαμί του Οσμάν Σαχ στα Τρίκαλα και στο Ζιντζιρλί τζαμί στις Σέρρες. Επομένως, «Το αρχικό κτίσμα του τζαμιού του Μαχμούτ Τσελεμπί θα πρέπει να χρονολογηθεί στην πρώιμη Τουρκοκρατία, ενώ από το 18ο – 19ο αι. ένα μεταγενέστερο κτίσμα διαδέχεται το αρχικό τέμενος, το οποίο είναι επίσης γνωστό και με την προσωνυμία Μπογιαλί, δηλαδή βαμμένο, από τα ζωηρά χρώματα με τα οποία ήταν διακοσμημένο».¹⁷

Το Μπογιαλί Τζαμί, ήταν χωρισμένο σε δύο τμήματα, το ένα εκ των οποίων λειτουργούσε ως γραμματοδιδασκαλείο. Ο μιναρές του παρουσίαζε μορφολογικές ιδιαιτερότητες. Ο κορμός είχε ραβδώσεις, εν είδη κίονα δωρικού ρυθμού και η επίστεψή του έμοιαζε με «κορώνα». Γκρεμίστηκε το 1940, ενώ είχε ήδη χάσει την

7

«Προστασία Μνημείων» του Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003, σ. 19.

¹⁶ Οι επιγραφές αυτές έχουν καταγραφεί όμως δε σώζονται σήμερα, μετά την καταστροφή που έγινε στη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου.

¹⁷ Μ. Χειμωνοπούλου, «Με αφορμή μια φωτογραφία», Χρονικά Ε.Μ.Ι.Π.Η., αρ. τχ. 17, (Μάιος – Αύγουστος 2012), σ. 22.

8

9

10

11

κορυφή του. Το Μπογιαλί Τζαμί χρησιμοποιήθηκε για αρκετά χρόνια ως κατοικία, ενώ σήμερα σώζεται εγκαταλελειμμένο σε κακή κατάσταση διατήρησης.

Το Τζαμί του Σούμπαση (Εικ.7) σώζεται σήμερα ως κατοικία στη συμβολή των οδών Ειρήνης και Μιαούλη. Ήταν ένα τζαμί, με προσεγμένο τρόπο δομής και εντυπωσιακό θόλο και μιναρέ. Στο ισόγειο, τα χτισμένα παράθυρα με τα οξυκόρυφα τόξα τους μαρτυρούν την παρελθοντική του χρήση. Το 1994 το Τζαμί του Σούμπαση κηρύχτηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο (ΦΕΚ 896/Β/1-12-1994)

Σε κατοικίες έχουν μετατραπεί επίσης το Μπαϊρ Τζαμί (Εικ. 8), δηλαδή τζαμί της πλαγιάς, στη συμβολή των οδών Σμύρνης και Ταντάλου, καθώς και το Γιολά Γκελντί Τζαμί (Εικ. 9) στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής Καλλιθέας, σε πάροδο της οδού Αθανασίου Διάκου. Ένα ακόμη τέμενος που στεγάζει χρήση κατοικίας είναι το Τζαμί της Μπαρμπούτας (Εικ. 10) (υπάρχει και η άποψη πως ήταν μοναστήρι δερβισηδων), που ανήκε στη συνοικία Κεράλ Μπέη και βρίσκεται κοντά στη γέφυρα της Δήμητρας, επί της ομώνυμης οδού. Ελάχιστα στοιχεία της όψης του μαρτυρούν την ιστορία του.

Υπήρξαν όμως και μερικά τζαμιά, μικρού μεγέθους και πρόχειρης κατασκευής, τα οποία δε σώζονται. Ένα από αυτά βρισκόταν στη συμβολή των οδών Μητροπόλεως και Μάρκου Μπότσαρη και ονομαζόταν Τζαμί της Νότιας Πλευράς της Πλατείας Ωρολογίου (Εικ.11). Όπως τα περισσότερα τέμενη που ήταν χτισμένα στην άκρη της πόλης, έτσι και αυτό, είχε δίπλα του μουσουλμανικό νεκροταφείο. Λίγο πιο πάνω, στην Πλατεία Μάρκου Μπότσαρη, βρισκόταν το Τσερμέν Τζαμί (Εικ.12), το οποίο ανήκε στην ομώνυμη τούρκικη συνοικία. Αν και λιτό μορφολογικά, ο μιναρές του ήταν καλοδουλεμένος με ραβδώσεις και θύμιζε το μιναρέ του Μπογιαλί Τζαμιού.

Τέλος, υπήρχαν δύο ακόμη μικρά τζαμιά για τη μορφή των οποίων δεν έχουμε κανένα στοιχείο. Το Τζαμί της Πόρτας του Νερού (Σου Καπουσού Τζαμί) βρισκόταν στη συνοικία της Πόρτας του Νερού, στο δρόμο προς τους Στρατώνες και το Τζαμί της Απέναντι Γειτονιάς (Καρσί Μαχαλά Τζαμί) στην οδό Μικράς Ασίας, και κοντά στη βόρεια όχθη του Τριποτάμου.

Οι Οθωμανοί, κατά το πέρασμά τους από τον Ελλαδικό χώρο, δημιούργησαν όχι μόνο θρησκευτικά μνημεία και κτίσματα εμπορικού χαρακτήρα αλλά και κτήρια για κοινωφελείς σκοπούς. Έχτισαν βιβλιοθήκες, νοσοκομεία, χάνια αλλά και λουτρά, τυπικά κτήρια του ισλαμικού κόσμου.

Στην πόλη της Βέροιας σώζεται σήμερα, σε σχετικά καλή κατάσταση, ο Δίδυμος Λουτρώντας του Σινάν του Αλατά (Εικ.

12

13

14

13). Ιδρύθηκε από τον Τουτζτζού Σινάν Μπέν σε άγνωστη χρονική περίοδο¹⁸ και λειτούργησε μέχρι το 1935. Κηρύχτηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο το 1965 (ΦΕΚ 30/Β/16-1-1965). Το 1995, το μνημείο περιήλθε στην κυριότητα του Δήμου Βέροιας.

Στην πλατεία Ωρολογίου υπάρχει το άλλοτε Οθωμανικό Διοικητήριο (Εικ. 14). Το κτήριο αυτό, μετά την αποχώρηση των Τούρκων και μέχρι το 2014, στέγαζε το Δικαστικό Μέγαρο Βέροιας. Τον Φεβρουάριο του 1983, το Δικαστικό Μέγαρο Βέροιας, μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο του, χαρακτηρίστηκε ως έργο τέχνης και ιστορικό διατηρητέο μνημείο (ΦΕΚ 148/Β/5-4-1983).

Απέναντι από την Πλατεία Ωρολογίου, στη σημερινή οδό Μάρκου Μπότσαρη, βρίσκεται το 3^ο και 14^ο δημοτικό σχολείο Βέροιας (Εικ. 15). Η ανέγερση του κτηρίου ξεκίνησε το 1909 από τους Τούρκους, προκειμένου να μην υστερούν έναντι των Βεροιαίων, που είχαν ήδη κατασκευάσει με δικούς τους πόρους ένα νέο κτήριο εκπαίδευσης, το Γυμνάσιο Βέροιας.¹⁹ Το κτήριο αυτό εξακολούθησε να λειτουργεί ως μουσουλμανικό σχολείο και μετά την απελευθέρωση της πόλης, ενώ ως ελληνικό σχολείο χρησιμοποιήθηκε μετά το 1924.²⁰

Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες για την αποκατάσταση των οθωμανικών μνημείων της Βέροιας, τόσο από τις υπεύθυνες υπηρεσίες, όσο και από τους πολίτες. Τα δύο σημαντικότερα μνημεία που προσφέρονται για αποκατάσταση τα επόμενα χρόνια, δίνοντας νέα πνοή στο κέντρο της πόλης, είναι το Ορτά Τζαμί και τα Δίδυμα Λουτρά. Μεγάλη πρόκληση θα αποτελούσε η επαναλειτουργία του Δίδυμου Λουτρώνα. Στα πλαίσια της ευρύτερης προσπάθειας για ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου της πόλης και της τουριστικής του αξιοποίησης, είναι ευχής έργον να ευοδωθούν όλες οι καλοπροαίρετες προσπάθειες.

¹⁸ Γνωρίζουμε πως το 1640 χρειάστηκε επισκευές. Κατά συνέπεια, η περίοδος κατά την οποία κατασκευάστηκαν είναι προγενέστερη.

¹⁹ Α. Χριστοδούλου, *Ιστορία της Βέροιας*, Μάρτιος 1960.

²⁰ Ε. Βαβαδέρη & Μόλτην Νίκη, *Τα σχολικά κτίρια στη Δυτική Μακεδονία (1830-1930)*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 45.

Βιβλιογραφία

Βουδούρης Αθανάσιος, «Η οθωμανική αγορά (μπεζεστένι) της Βέροιας, μέσα από μια απεικόνιση στο Τέμενος του Μενδρεσέ», *Χρονικά Ε.Μ.Ι.Π.Η.*, αρ. φύλ. 11, (Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2010).

Μαργιέ Αναστασία & Ματσάκη Άννα, *Η Οθωμανική αρχιτεκτονική της Βέροιας*, ερευνητική εργασία τμήματος αρχιτεκτόνων μηχανικών Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2005.

Μαυροματίδου Βηθλεέμ, *Αποκατάσταση του Ορτά Τζαμί στη Βέροια*, διπλωματική εργασία Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Προστασία Μνημείων» Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003.

Παπαζώτος Θανάσης, *Οδοιπορικό στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή Βέροια*, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 2003.

Χειμωνοπούλου Μαρία, «Με αφορμή μια φωτογραφία», *Χρονικά Ε.Μ.Ι.Π.Η.*, αρ. τχ. 17, (Μάιος - Αύγουστος 2012).

Χιονίδης Γιώργος, *Πληροφορίες για την ορθόδοξη ελληνική κοινότητα της Βέροιας στα χρόνια της τουρκοκρατίας*, Βέροια 1972.

Χριστοδούλου Αναστάσιος, *Ιστορία της Βέροιας*, Βέροια 1960.

R. Gunay, *Sinan the architect and his works*, εκδ. yapi – endustri merkezi yayinlari, Istanbul 1998.

Λεζάντες Εικόνων - Πηγές

Εικ. 1 Η Παλαιά Μητρόπολη Βέροιας - Χουνκιάρ Τζαμί.

Εικ. 2 Επάνω αριστερά: Γαβριηλίδης Θωμάς, *Η Βέροια στους Αιώνες*, Βέροια 1999. Κάτω: odysseus.culture.gr.

Εικ. 3 Το Τζαμί του Μενδρεσέ. (Αριστερά: Αρχείο Γεράσιμου Καλλιγά).

Εικ. 4 Τμήμα ζωγραφικού διακόσμου του θόλου του Τζαμιού του Μενδρεσέ.

Εικ. 5 Το Ορτά Τζαμί.

(Επάνω: Machiel Kiel, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, εκδ. Variorum, Great Britain 1990).

Εικ. 6 Το Μπογιαλί Τζαμί. Άποψη από την οδό Θωμαΐδη. (Αριστερά: Αρχείο Γεράσιμου Καλλιγά).

Εικ. 7 Η Είσοδος του Μπογιαλί Τζαμιού επί της οδού Ρήγα Φεραίου.

(Κάτω αριστερά: *Αρχιτεκτονικές Αντιστίξεις από τον Ζάχο στο σήμερα*, επιστημονική επιμέλεια Κίρης Γιάννης, εκδ. Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2008. Δεξιά: Αρχείο Γιάννη Καλλιγά)

Εικ. 8 Το Τζαμί του Σούμπαση. (Επάνω: Αρχείο Γεράσιμου Καλλιγά).

Εικ. 9 Το Μπαϊρ Τζαμί.

Εικ. 10 Το Γιολά Γκελντί Τζαμί.

Εικ. 11 Το Τζαμί της Μπαρμούτας (Επάνω: Αρχείο Γεράσιμου Καλλιγά).

Εικ. 12 Το Τζαμί της Νότιας Πλευράς της Πλατείας Ωρολογίου. Σύνθεση δύο εικόνων.

(Κάτω: Αρχείο Γεράσιμου Καλλιγά. Επάνω: Αρχείο Παναγιώτη Ζέρβα).

Εικ. 13 Το Τσερμέν Τζαμί. (Αρχείο Γεράσιμου Καλλιγά).

Εικ. 14 Τα δίδυμα λουτρά του Σινάν του Αλατά.

Εικ. 15 Το Οθωμανικό Διοικητήριο.

Εικ. 16 Το Μουσουλμανικό Σχολείο.

Σάκης
ΣταυρίδηςΥπεύθυνος τμήματος
Λαογραφίας ΚΕΠΑ

Ήθη & έθιμα Χριστουγέννων στην παλιά Βέροια

Η πόλη της Βέροιας υπήρξε διαχρονικά αξιόλογο αστικό κέντρο της Μακεδονίας με σημαντική και πολύπλευρη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή. Από τους αρχαίους χρόνους μέχρι τη σύγχρονη ιστορία της ο αστικός της χαρακτήρας αποτυπώθηκε ποικιλοτρόπως τόσο στο ορατά δομημένο περιβάλλον της όσο και στα μνημεία του λόγου και της ανθρώπινης πράξης. Τα παραμύθια, τα παιχνίδια, τα ήθη, τα έθιμα, η μουσική και ο χορός αποτελούν μερικές μόνο εκφάνσεις αυτής της παράδοσης, στοιχεία της οποίας εξακολουθούν να διατηρούνται μέχρι τις μέρες μας. Τα έθιμα των Χριστουγέννων είναι ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα μια τέτοιας συνέχειας καθώς σε αυτά επιβιώνουν ως σήμερα μυρωδιές, γεύσεις, μνήμες και ακούσματα από εποχές αλλοτινές.

Τα Χριστούγεννα είναι η δεύτερη μεγαλύτερη γιορτή της Χριστιανοσύνης μετά το Πάσχα. Μια σπουδαία γιορτή που μαρτυρά την γέννηση του Θε-ανθρώπου και την σχέση του με τον άνθρωπο.

Όπως σε διάφορες περιστάσεις χαράς, έτσι και τα Χριστούγεννα οι Βεροιώτες γιόρταζαν οικογενειακά. Τα βασικά σημεία του εορτασμού περιλάμβαναν την προετοιμασία του σπιτιού, τα κάλαντα, τον εκκλησιασμό και ακολούθως το οικογενειακό τραπέζι με τα διάφορα φαγητά, κύριο συστατικό των οποίων ήταν το σπιτικό χοιρινό κρέας.

Πολύ πριν από τα Χριστούγεννα όλα τα σπιτικά

της Βέροιας προετοιμάζονταν για τη μεγάλη γιορτή. Οι νοικοκυρές καθάριζαν τα σπίτια, έπλεναν, σιδέρωναν, τα έστρωναν με ότι καλύτερο διέθεταν, και τις τελευταίες μέρες ζύμωναν τα χριστόψωμα και ετοίμαζαν διάφορα γλυκά. Μερικές νοικοκυρές ζύμωναν και παξιμαδαρές (εφτάζυμο ψωμί). Όλα φτιάχνονταν στο σπίτι με τον παραδοσιακό τρόπο και ψήνονταν συνήθως στο μεγάλο μαγκάλι αρχικά, και στους φούρνους αργότερα. Οι γειτονιές μοσχομύριζαν από το ψήσιμο του ψωμιού, τις πίτες και τα χριστουγεννιάτικα γλυκίσματα.

Στην αυλή των σπιτιών υπήρχε ειδικός χώρος όπου έτρεφαν ένα ή και δύο γουρούνια τα οποία έσφαζαν οι άνδρες λίγο πριν απ' τις γιορτές, αφού πρώτα γίνονταν 100 περίπου οκάδες (125 κιλά). Οι νοικοκυρές έλιωναν το λίπος (παστός) των χοιρινών σε καζάνια με σιγανή φωτιά, κι όταν αυτό λαγάριζε, δηλαδή από θολό γινόταν λαμπερό, το αποθήκευαν σε δοχεία με κύριο σκοπό να το χρησιμοποιήσουν στο μαγείρεμα φαγητών, όπως στους λαχανοσαρμάδες και τις κρεατόπιτες. Οι τσιγαρίδες -τα υπολείμματα του παστού από το λιώσιμό του- ήταν νοστιμιότητες και αγαπητό έδεσμα των ημερών. Από το χοιρινό κρέας κρατούσαν όσο χρειαζόνταν για τις γιορτές ενώ με το υπόλοιπο έφτιαχναν λουκάνικα ή καβουρμά. Τα λουκάνικα συνήθιζαν να τα κρεμούν σε σχοινιά πάνω από το τζάκι όπου και διατηρούνταν τους χειμερινούς μήνες. Για τον ίδιο

Αρχείο Λυκείου Ελληνίδων Βέροιας 2008

σκοπό, για αποθήκευση και διατήρηση δηλαδή, τοποθετούσαν τα ελαφρώς καβουρντισμένα κομμάτια κρέατος, τον καβουρμά, σε δοχεία σκεπασμένα με χοιρινό λίπος.

Με πολλή χαρά και ανυπομονησία περίμεναν τα παιδιά τα Χριστούγεννα. Η μεγαλύτερη γιορτή του χρόνου για τους μαθητές που δεν πήγαιναν σχολείο, δεν είχαν διάβασμα, ξυπνούσαν αργά και είχαν περισσότερο χρόνο για παιχνίδι. Τα Χριστούγεννα περίμεναν τα παιδιά για να τους αγοράσουν οι γονείς καινούρια ρούχα ή παπούτσια, εφ' όσον φυσικά είχαν απαραιτηθεί τα παλιά ή είχαν δοθεί για χρήση στα μικρότερα αδέρφια. Επιπλέον με πολλή λαχτάρα περίμεναν να ψάλλουν τα κάλαντα, τα «κόλιντα» όπως τα έλεγαν.

Τα κάλαντα: Οι προετοιμασίες για τα κόλιντα ωστόσο, άρχιζαν από τις πρώτες ημέρες της Σαρακοστής και ολοκληρώνονταν τις παραμονές των Χριστουγέννων. Η ημέρα του Αγίου Φιλίππου (14 Νοεμβρίου) γιορταζόταν στην παλιά Βέροια σαν ημέρα Αποκριάς. Στα σπίτια πραγματοποιούνταν οικογενειακά γλέντια - οι βεγγέρες - με άφθονα φαγητά, κρασιά και γλυκά αφού από την επομένη άρχιζε η Σαρακοστή και για σαράντα ημέρες δεν επιτρεπόταν η κρεοφαγία. Την επόμενη λοιπόν ημέρα ξεκινούσαν οι προετοιμασίες των ενηλίκων για τη μεγάλη γιορτή και των παιδιών για τα κάλαντα.

Έπρεπε αρχικά να δημιουργηθούν οι παρέες, οι ορτακιές¹ (συντροφίες) των παιδιών με βασικό σκοπό να κατασκευάσουν τα άστρα ή τα σπήλαια τα οποία θα κρατούσαν την προπαραμονή των

Χριστουγέννων. Τη νύχτα αυτή, δηλαδή της 23^{ης} προς 24^{ης} Δεκεμβρίου, θα έβγαιναν τα μεσάνυχτα να ψάλλουν τα κάλαντα με τα μελωδικά και αξέχαστα στους μεγαλύτερους άσματα μεταφέροντας στην πόλη και στους κατοίκους της τα χαρμόσυνα νέα της Γέννησης του Θείου Βρέφους και της μεγάλης γιορτής των Χριστουγέννων. Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Στέφανος Ζάχος στο βιβλίο του «Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη», «το έθιμο αυτό με τ' άστρα, τα χρόνια εκείνα και ιδία κατά τα χρόνια της σκλαβιάς, είχε κάποια φαντασμαγορία μπορώ να πω, στα στενά και σκοτεινά σοκάκια, στους μαχαλάδες με τα χαμόσπιτα κι' ο κόσμος τόβλεπε και με κάποια θρησκευτική ευλάβεια, ήταν δε το έθιμο αυτό μοναδικό, τώρα πάει κι αυτό, όπως και τόσα άλλα παραδοσιακά ήθη και έθιμα του τόπου μας. Μα το θέαμα το βράδυ εκείνο της 23-24 Δεκεμβρίου μετά τα μεσάνυχτα ήταν πράγματι φαντασμαγορικό να βλέπει κανείς στα σκοτεινά στενοσόκακα 15-20 φωτεινά άστρα και ν' ακούει τις μελωδίες, τ' ε τόσο χαρούμενες και καλοτονισμένες από παιδιά για το μήνυμα της γεννήσεως του Χριστού.

Για να κατασκευασθεί το άστρο θα έπρεπε αρχικά να βρεθεί το κυρίως μέρος (κασνάκι) του άστρου με βασικές πηγές τα παλιά κόσκινα ή τις άχρηστες σήτες της οικογένειας. Όταν όμως δεν ήταν δυνατό να βρεθεί κάτι τέτοιο, κάποιος τολμηρός της ορτακιάς έπαιρνε κρυφά από το σπίτι τη χρήσιμη σήτα ή το κόσκινο για το αλεύρι αψηφώντας τον κίνδυνο να ανακαλυφθεί από τη μητέρα του. Αφού εξασφάλιζαν το κασνάκι φρόντιζαν να αγοράσουν χαρτίνες λεπτές κόλλες διαφόρων χρωμάτων (πράσινες, κόκκινες, μπλε, κίτρινες). Για κολλητική ουσία χρησιμοποιούσαν κουρκούτι (αλεύρι και νερό). Οι πέντε ακτίνες του άστρου έπρεπε να είναι ίδιου ύψους, συμμετρικές και σε κάθε μία από τις τέσσερις πλευρές της κάθε ακτίνας κολλιόνταν οι χρωματιστές κόλλες. Στις άκρες αυτών των ακτινών καρφίτσωσαν πολύχρωμα και κατασάρια κρόσσια ώστε να πέφτουν σαν στολίδια. Η κατασκευή του άστρου γινόταν από τον πιο έμπειρο της παρέας με την σημαντική βοήθεια των υπολοίπων στον ελεύθερο χρόνο τους και ιδιαίτερα τις απογευματινές ώρες της Κυριακής. Τις τελευταίες μέρες της σαρακοστής το άστρο ήταν έτοιμο, στηριγμένο καλά σε μεγάλο

«Χριστούγεννα Πρωτούγεννα τώρα Χριστός γεννιέται»
ή «Των Αγγέλων η χορεία δόξα εν υψίστοις ψάλλει, η χαρά μεγάλη εγεννήθη ο Χριστός»
με κατάληξη «Κόλιντα μπάμπου, μέλιντα μπάμπου και Χριστός γεννιέται μπάμπου».

ξύλινο κοντάρι για να φθάνει ψηλά μέχρι τα παραθύρια. Στην πρόσοψη κολλούσαν διάφορες παραστάσεις από τη γέννηση του Χριστού ενώ οι κόλλες λαδώνονταν για να είναι πιο φωτεινές. Στη συνέχεια τοποθετούνταν τα ξουγκουκέρια (κεριά) για να ακολουθήσουν οι πρόβες. Από νωρίς το βράδυ της 23^{ης} Δεκεμβρίου γινόταν συγκέντρωση σ' ένα σπίτι όπου κάποια μητέρα αναλάμβανε να ετοιμάσει φαγητό. Εκεί πραγματοποιούνταν γενική πρόβα στα κάλαντα ενώ ακόμα τα παιδιά αποφάσιζαν ποια σπίτια θα επισκέπτονταν· πρώτα τα συγγενικά και φιλικά και στη συνέχεια σε όσα ακόμη προλάβαιναν. Οι μεγαλύτεροι έλεγαν ιστορίες για να περάσει η ώρα και στις 12 ακριβώς τα μεσάνυχτα γινόταν η έξοδος της ορτακιάς. «Καλήν εσπέραν άρχοντες αν είναι ορισμός σας Χριστού την θείαν γέννησιν να πω στο αρχοντικό σας, δώστε κι' ημάς τον κόπο μας ό' είναι ορισμός σας».

Όλες οι νοικοκυρές στα σπίτια περίμεναν τα παιδιά για να δώσουν το φιλοδώρημά τους, ακούγοντας ταυτόχρονα το χαρμόσυνο άγγελμα της γέννησης από τις μελωδικές φωνές τους. Από την προηγούμενη ημέρα ετοίμαζαν αυτά που θα προσέφεραν στα παιδιά και τύλιγαν τα λιγοστά χρήματα -τα λιανώματα- σε χαρτιά για να τα ρίξουν από το

παράθυρο στις παρέες των παιδιών. Όλοι στο σπίτι, και περισσότερο οι μικροί, περίμεναν στα παράθυρα να δουν πρώτα τα φωτισμένα άστρα και μετά να κοιμηθούν.

Οι ευχές των μικρών χαρούμενων καλαντιστών που ακούγονταν σ' όλες τις γειτονιές της Βέροιας σε συνδυασμό με τα φωτισμένα άστρα και τα μελωδικά άσματα έδιναν μια χαρούμενη, μια λαμπερή όψη τη Άγια αυτή νύχτα στην πόλη. Τα ξημερώματα της 24^{ης} Δεκεμβρίου οι παρέες με τα άστρα αποχωρούσαν ψάλλοντας το δίστιχο «τ' άστρο το λαμπερό που φέγγει τον ουρανό μόλις χαράξει η αυγή και χαιρετά τη γη».

Νωρίς το πρωί άρχιζε το μεγάλο πανηγύρι. Μικρά παιδιά με τσάντες περασμένες από τον λαιμό, ντυμένα καλά για να μην κρυώσουν και αρρωστήσουν, ξεκύνονταν στους δρόμους ψάλλοντας με τις χαρούμενες φωνές τα κάλαντα «Χριστούγεννα, πρωτούγεννα, τώρα Χριστός γεννιέται, γεννιέται και βαπτίζεται στους ουρανούς επάνω, το μέλι τρων οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες, και τα κεριά σταλαγματιά, μπροστά στον Άγιο Γιάννη, κόλιντα μπάμπου, μέλιντα μπάμπου» και «Χριστός γεννιέται μπάμπου, και του χρόν'».

Οι βεροιώτισσες, όπως μας ανέφερε χαρακτη-

ριστικά η αείμνηστη λαογράφος της πόλης μας κ. Βούλα Χατζίκου, ήταν «ανώτερες» κι όταν έφειλναν τα παιδιά άνοιγαν τις πόρτες, έδιναν λίγα χρήματα και κερνούσαν ξυλοκέρατα, σταφίδες, μπιμπλιά (στραγάλια), μύγδαλα, ξηρά σύκα, κάστανα, νηστίσιμα κουλουράκια και φρούτα εποχής. Μετά τα κόλιντα τα παιδιά χαρούμενα και ευτυχισμένα για την προσφορά έψαλλαν: «Σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε πέτρα να μην ραγίσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χίλια χρόνια να ζήσει». Όταν κάποια νοικοκυρά δεν άνοιγε και δεν κατέβαινε με το γκιζάρι (δοχείο) να μοιράσει κόλιντα, γεγονός σπάνιο, η επωδός άλλαζε με το σκωπτικό άσμα: «Σ' αυτό το σπίτι το ψηλό, γιομάτο καλιακούδια, τα μ'σά γεννούν, τα μ'σά κλωσσούν, τα μ'σά τσβγάζουν τα μάτια», δηλαδή τα καλιακούδια να βγάλουν τα μάτια των τσιγκούνηδων νοικοκυραίων.

Στα νεώτερα χρόνια το παραδοσιακό αυτό έθιμο, τα κόλιντα, ανέλαβαν ομάδες μαθητών σχολείων, κυρίως γυμνασίου, οργανωμένες με κιθάρες, μαντολίνα και χορωδίες υπό την επίβλεψη δασκάλων μουσικής, όπως ο δάσκαλος και μουσικός Εμ. Ζάχος και αργότερα ο δάσκαλος Θ. Καλαϊτζής. Οι ομάδες αυτές γύριζαν την πόλη την παραμονή και συγκέντρωναν χρήματα για φιλανθρωπικούς σκοπούς και σχολικές εκδρομές.

Την παραμονή των Χριστουγέννων στην εκκλησία του Χριστού γινόταν μεγάλος εσπερινός, ακολουθούσε αγρυπνία και Θεία Λειτουργία με αρτοκλασία προς τιμή των εορταζόντων ονομάτων Χρήστου και Μανώλη. Οι νοικοκυρές πήγαιναν στην εκκλησία κουσιόρ (πανέρι) που περιείχε πέντε λειτουργίες, κρασί, λάδι, σιτάρι και ένα σημείωμα με τα ονόματα της οικογένειας για να τα μνημονεύ-

σει ο ιερέας. Το βράδυ της παραμονής έκαιγε στο τζάκι ένα ανθεκτικό κούτσουρο. Έλεγαν πως καθώς καίγεται το ξύλο, βρίσκει ζεστασιά ο νεογέννητος Χριστός.

Χριστούγεννα: Την ημέρα των Χριστουγέννων, νωρίς το πρωί, μόλις σήμαναν τα χαράματα γιορταστικά οι καμπάνες όλα τα μέλη της οικογένειας, φορώντας τα γιορτινά τους ρούχα, πήγαιναν στην Εκκλησία για να παρακολουθήσουν τη Θεία Λειτουργία και ασφαλώς να μεταλάβουν καθώς είχε προηγηθεί η επίπονη νηστεία των σαράντα ημερών. Μετά την Εκκλησία έτρωγαν συνήθως για πρωινό σούπα (κοτόσουπα ή κρεατόσουπα), δηλαδή κάτι σχετικά ελαφρύ για το στομάχι μετά την πολυήμερη νηστεία.

Στο γιορτινό τραπέζι οι οικογένειες προσπαθούσαν να συγκεντρώσουν ότι πιο πλουσιοπάροχο και καλομαγειρεμένο μπορούσαν. Το μεσημέρι της πρώτης ημέρας των Χριστουγέννων είχαν απαραίτητως λαχανοσαρμάδες και χοιρινές μπριζόλες ψημένες στα κάρβουνα. Τη δεύτερη μέρα συνήθως μαγείρευαν χοιρινό με πράσο (πρασάτο) ή χοιρινό με λάχανο, στιφάδο με δαμάσκηνα και κυδώνια. Το κόκκινο σπιτικό κρασί δεν έλλειπε, φυσικά, από κανένα γεύμα των γιορτών. Το εορταστικό τραπέζι έκλεινε με τα γλυκά των Χριστουγέννων με κυριότερα το κανταΐφι, το μπακλαβά και το σαραϊγλί.

Πολλά από τα παραπάνω έθιμα της παλιάς Βέροιας δυστυχώς δεν διατηρούνται στις μέρες μας. Ευχή μας να τα γνωρίσουν οι νεώτεροι και να αναπολήσουν οι μεγαλύτεροι τις παλιές καλές στιγμές των παιδικών τους χρόνων όταν περίσσευε η αγάπη, η καλοσύνη, η ανεμελιά, η φροντίδα για τον συνάνθρωπο.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γ., ΤΣΑΛΕΡΑ, *Παλιές αγαπημένες εικόνες ...*, εφημερίδα ΒΕΡΟΙΑ, 30Δεκ.1978, σελ 2 - 3. ΒΕΡΟΙΑ 1978.
 ΣΤΕΦ., Ε., ΖΑΧΟΣ, *Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη*, ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ-ΠΑΣΧΑ, σελ. 62-65. ΒΕΡΟΙΑ 1979.
 ΣΤΕΛΙΟΥ, ΧΡ., ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΟ ΑΓΙΟΚΛΗΜΑ..., *Ιστορίες αγάπης, εικόνες και στοχασμοί*, ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ, σελ. 19-21. ΒΕΡΟΙΑ 1984.
 ΣΤΕΛΙΟΥ, ΧΡ., ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ, *ΒΕΡΟΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ. Ιστορικές αναδρομές και μνήμες. Άνθρωποι και Τόποι*, ΝΑ ΤΑ ΠΟΥΜΕ, σελ.93-95. Έκδ. ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ, ΒΕΡΟΙΑ 1985.
 Γ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ, *Χριστούγεννα και Πρωτοχρονιά στην παλιά Βέροια*, περιοδικό Λάμδα, τ.17 (Δεκέμβριος 2001), σελ.12-16.
 ΒΟΥΛΑ ΧΑΤΖΙΚΟΥ, *Βεργιώτικες ιστορίες και παραμύθια*, Εκδ. ΦΕΡΕΝΙΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2005.
 ΒΟΥΛΑ ΧΑΤΖΙΚΟΥ, *Έθιμα Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς και Φώτων*, προσωπική συνέντευξη στον υπογράφωντα, Νοέμβριος 2008.
 «Χριστούγεννα στην παλιά Βέροια - Ήθη και έθιμα Χριστουγέννων», verihistory.gr, Δεκέμβριος 2014

Λιλιπούπολη, η αυταπάτη της μεταπολίτευσης

1976. Στην Ελλάδα ακούμε μουσική από πικάπ και κασέτες, η τηλεόραση έχει μόνο δύο κανάλια, το ένα από αυτά ανήκει στις Ένοπλες Δυνάμεις, ενώ στο ραδιόφωνο αφήνουν το στίγμα τους οι ραδιοπειρατές, οι μόνοι που ξεφεύγουν από τον στενό κορσέ της επίσημης κρατικής ραδιοφωνίας. Τα κορίτσια πηγαίνουν στο σχολείο με άχαρες ποδιές, στους μητροπολιτικούς ναούς της χώρας εορτάζονται ακόμα τα Δεκεμβριανά παρουσία των αρχών του τόπου, πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο Κωνσταντίνος Τσάτσος και πρωθυπουργός ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Στην κεφαλή του Τρίτου Προγράμματος της Ραδιοφωνίας τοποθετείται ο συνθέτης και διανοητής Μάνος Χατζιδάκις, προσωπικός φίλος του Καραμανλή.

Μια συγγραφέας, η Ρεγγίνα Καπετανάκη, και μία παιδοψυχολόγος, η Ελένη Βλάχου, υποβάλλουν μια πρόταση στον διευθυντή του Τρίτου. Η πρόταση αφορούσε στην δημιουρ-

γία μιας παιδικής εκπομπής με νέα ματιά και ο Χατζιδάκις την υιοθέτησε ασμένως.

Η Ρεγγίνα Καπετανάκη θυμάται: *Η Ελένη κι εγώ κάναμε βόλτες στον μακρύ διάδρομο του Τρίτου. Μετά από τέσσερις ώρες άνοιξε την πόρτα ο Γιώργος (σ.σ. Χριστοδουλάκης, υπεύθυνος για πολλά προγράμματα στο Τρίτο πρόγραμμα) μας είπε να περάσουμε. Ο Μάνος καθόταν στο γραφείο του σοβαρός μας κοίταξε και έσκασε ένα πλατύ χαμόγελο σαν ένα χαρούμενο παιδί και είπε την ιστορική φράση «Κογίτσια, εν λευκώ!». Και μας τα 'δωσε όλα, όλα!*

Ο ίδιος ο Χατζιδάκις έκανε το επιτυχημένο προξενικό με την Μαριανίνα Κριεζή η οποία έμελε να γράψει τους στίχους σε όλα ανεξαιρέτως τα τραγούδια της σειράς. Η ίδια σημειώνει: *Έκοψα καπίστρι, λοιπόν, και έγραφα τα στιχάκια των τραγουδιών της Λιλιπούπολης, θεωρώντας, λόγω απειρίας δεδομένο το δικαίωμά μου να είμαι αυτή που είμαι και όχι «κάτι σαν» Γκάτσος ή Λευτέρης Παπαδόπουλος. Τώρα (σ.σ. το κείμενο της Μ. Κριεζή γράφεται το 2010) που και στη δισκογραφία ενθαρρύνεται όσο ποτέ η ομοιομορφία, τώρα που κανένα βήμα δεν υπάρχει για όποιο νέο στιχουργό που δεν αποτελεί μαϊμού κάποιου καταξιωμένου (γράφει πουλησιάρη) παλαιότερου, αλλά επιμένει στην όποια δική του προσωπική μυθολογία και έκφραση, μόνο*

¹ Το κείμενο αυτό αποτέλεσε σε μεγάλο βαθμό τον σκελετό της μαθητικής μουσικής εκδήλωσης που παρουσιάστηκε στις 29 Ιουνίου 2015 από το τμήμα πιάνου της Πόπης Φιρτινίδου και διοργανώθηκε από το Δημοτικό Ωδείο Βέροιας. Με την αρχική του μορφή δημοσιεύτηκε στην ηλεκτρονική ενημερωτική ιστοσελίδα www.faretra.info

τώρα καταλαβαίνω την τύχη μου που όταν ήμουν νέα πέρασε από τη ζωή μου ο Μάνος Χατζιδάκις – ο απόλυτος υποστηρικτής της πρωτότυπης νεανικής δημιουργίας. Ως διευθυντής του Τρίτου μας πρόσφερε όλα τα μέσα που διέθετε το ραδιόφωνο, όχι απλώς επιτρέποντας, αλλά προτρέποντάς μας να κάνουμε ό,τι καταλαβαίναμε.

Λίγο μόνο καιρό μετά, στον αέρα του Τρίτου προγράμματος ακούγεται για πρώτη φορά ο καιρετισμός που σήμερα γνωρίζουν τα περισσότερα παιδιά στη χώρα, όσο και οι γονείς τους.

Εδώ Λιλιπούπολη!

Τα συνθετικά που αποτελούν το όνομα της Λιλιπούπολης είναι προφανή. Είναι μια λιλιπούτεια πόλη, που βρίσκεται στη μέση ενός νησιού. Στον χάρτη του νησιού ξεχωρίζουμε τη Λιλίμνη, το Λιλιβάδι, το Λιλιδάσος, το βουνό Λιλιμπάγια, τον κάβο Μπλουμ, το Φεγγαρονήσι, την πλατεία της Βροντοσαυρίνας – Γλυκερίνας, τη Λεωφόρο της γαλάζιας Πεταλούδας, το 'Καναρίνιο Ωδείο', ένα Μουσείο κι ένα φυσικό λιμάνι με το γραφικό χωριουδάκι του.

Οι κάτοικοι της Λιλιπούπολης αγαπούν πολύ την πατρίδα τους, χωρίς - όμως - να κακολογούν την πατρίδα κανενός άλλου. Παινεύονται για τους ηρωικούς προγόνους τους που έχτισαν την όμορφη πόλη τους.

*Τη μέρα εκείνη την αρχαία
των προπαππούδων η παλιά τρελοπαρέα
αποβιβάστηκε με μπόγους και μπαούλα
σου κάβο Μπλούμ τη χρυσορόδινη μυτούλα.*

Και τα βουνά ετούτα ακόμα αντιλαλούν απ' το σουξέ που τραγουδούσαν μ' ένα στόμα:
«Δεν είμαστε Ζουλού δεν είμαστε Παπούα,
είμαστε η άγρια φυλή των Λιλιπούα».

Το μάθημα της Ιστορίας για τα παιδάκια της Λιλιπούπολης, εκτός από μελωδικό είναι και γεμάτο φωτεινές υπερβολές.

*Την αρχαία εποχή οι προ προ προ προ
προπαππούδες μας
ήρθαν εδώ σ' αυτή τη γη.
κι έχτισαν επάνω στο βουνό
μια μεγάλη πόλη από γυαλόπετρες που 'φτανε
ως τον ουρανό.*

*Αχ Παπουαλίλη, πατρίδα των παππούδων
Παπουαλίλη!
Αχ Παπουαλίλη, τα σύννεφα θα σκίσω
να σε ξαναβρώ.*

*Την αρχαία εποχή οι προ προ προ προ
προπαππούδες μας
ζούσαν εδώ σ' αυτή τη γη. Ήτανε γενναίοι και καλοί
και η Παπουαλίλη τον κόσμο φώτιζε
σαν ασημένια ανατολή.*

Η πρώτη υποδοχή της σειράς από το ραδιοφωνικό κοινό ήταν – ομολογουμένως - ψυχρή (τον πρώτο χρόνο της μετάδοσής της, τρεις κι ο κούκος την άκουγαν, γράφει η στιχουργός). Το κοινό του Τρίτου Προγράμματος, συνηθισμένο στην ακρόαση μόνο κλασσικής μουσικής, ήταν μάλλον αγέλαστο απέναντι στην ζωντάνια, την ευρηματικότητα, και την πολυχρωμία της Λιλιπούπολης, όσο και καχύποπτο απέναντι στην πρωτοποριακή μουσική της. Οι δημιουργοί της σειράς πρότειναν στον Χατζιδάκι τη διακοπή της σειράς, αλλά εκείνος ήταν ανένδοτος. Αντί να κόψει τη σειρά, εμπλούτισε τη συγγραφική ομάδα με την Άννα Παναγιωτοπούλου, η οποία –λόγω της εμπειρίας της από την 'Ελεύθερη Σκηνή'- εισέφερε στα επεισόδια αυξημένη θεατρικότητα. Μ' αυτήν τη σύνθεση της συγγραφικής ομάδας η σειρά απογειώθηκε και η επιτυχία της δεν γνώρισε καμιά κάμψη μέχρι το τέλος της.

Πολλά ήταν αυτά που ενόχλησαν το κατεστημένο της εποχής, κοινωνικό, καλλιτεχνικό αλλά κυρίως πολιτικό. Ας μην ξεχνάμε πως στην χώρα μας δεν έγινε ποτέ πραγματική αποχουντοποίηση, και γι' αυτό ακόμα και το «εδώ Λιλιπούπολη, εδώ Λιλιπούπολη» που ακουγόταν στην αρχή κάθε εκπομπής και ευθέως παρέπεμπε στην

κραυγή «εδώ Πολυτεχνείο, εδώ Πολυτεχνείο» που ήταν ήδη θρυλικό, έμοιαζε πρόκληση στα αυτιά πολλών. Επίσης οι στίχοι αρκετών τραγουδιών που καλούσαν -προφανώς- σε ξεσηκωμό ενοχλούσαν ένα συγκεκριμένο κομμάτι της πολιτικής ιεραρχίας.

Ως τότε οι μεγάλοι
θα μας φωνάζουν 'μη'
σηκώστε το κεφάλι, ορθώστε το κορμί.
Ως τότε παπαγάλοι με τεντωμένο αυτί
θα ξαναλέμε πάλι ό,τι μας λεν αυτοί
Ως τότε παπαγάλοι θα ζούμε
στα κλουβιά,
βάλτε φωνή μεγάλη να βρούμε
Λευτεριά

Στίχοι σαν αυτούς έκαναν τον τότε υπουργό Εθνικής Αμύνης Ευάγγελο Αβέρωφ να δηλώσει πως «ακούει την Λιλιπούπολη και νομίζει πως ακούει το Ράδιο Μόσχα». Επίσης ο Παναγιώτης Λαμπριάς, υφυπουργός προεδρίας της Κυβερνήσεως και ο διάδοχός του Αθανάσιος Τσαλδάρης ενοχλήθηκαν πολλές φορές για κάποιες συγκεκριμένες επιλογές των σεναριογράφων, όπως -ας πούμε- κάποια δεικτικά σχόλια πάνω στο φακέλωμα των πολιτών, τον αυξημένο πληθωρισμό, το ξύπνημα του φεμινιστικού κινήματος, ή το ράβε – ξήλωνε της λεωφόρου Συγγρού. Βεβαίως, είναι γνωστό ο Χατζιδάκις αγνοούσε όχι μόνο τις απειλές αλλά ακόμα και τους υπαινιγμούς για λογοκρισία κάθε είδους (αξίζει να μάθουμε περισσότερα γι' αυτήν την πλευρά του συνθέτη και διανοητή μέσω του παρακάτω link <http://tvxs.gr/news/taksidia-sto-xrono/otan-o-manos-xatzidakis-akyrone-ti-logokrisia-karamanli-me-aformi-tin-akynos>) και οι εκπομπές συνεχίζονταν λίγο ως πολύ απρόσκοπτα.

Αφού η Λιλιπούπολη είναι πόλη, στην κεφαλή της βρίσκεται ένας Δήμαρχος. Αφού υπάρχει Αρχή, υπάρχει και αντιπολίτευση. Την πρώτη κατέχει ο δήμαρχος Χαρχούδας, και της δεύτερης ηγείται ο Δυστροπόπιγας. Στην Λιλιπούπολη γίνονται και εκλογές. Τα μέσα που ακολουθεί ο ηγέτης της

αντιπολίτευσης είναι παρόμοια μ' αυτά που και σήμερα χρησιμοποιούν τα κόμματα και οι οργανώσεις. Δημόσιος Λόγος, ΜΜΕ και μουσική που προσπαθεί να εμπνεύσει και να ξεσηκώσει.

Λαέ της Λιλιπούπολης, σήκωσε πια παντιέρα,
με το Χαρχούδα δήμαρχο δε βλέπεις άσπρη μέρα.
Κι αν ήσουνα Χαρχουδικός, καιρός να μετανιώσεις,
γίνε Δυστροποπιγκικός, αν θέλεις να προκόψεις.

Εβγάλαν οι Χαρχουδικοί δήμαρχο το Χαρχούδα
και τη ζωή μας κυβερνά μια αρκουδοπεταλούδα.
Όμως στις άλλες εκλογές η ρόδα θα γυρίσει
κι όλη η Λιλιπούπολη εμένα θα ψηφίσει

Η Μαριανίνα Κριεζή γνωρίζει καλά τον κόσμο των παιδιών, και μαζί όλα τα πράγματα που τον αποτελούν: το παιχνίδι, την αγάπη, τις σοκολάτες. Ο ποιητικός λόγος της δρασκελίζει τρεις δεκαετίες και προσέλασε κάθε ηλικία. Δεν είναι τυχαίο που πολλά από τα τραγούδια της σειράς τραγουδήθηκαν από όλους τους ευαίσθητους ενήλικες που απολαυστικά υπέκυπταν στην γοητεία, όσο και την απλότητα, των στίχων. Χρώματα και εικόνες εναλλάσσονται με λιγωτικούς ρυθμούς και ομορφιά που γεμίζει γλύκα την καρδιά. Οι λέξεις της εκτοξεύονται κατά ριπές, και διαδέχονται η μία την άλλη καλειδοσκοπικά σχεδόν με απίστευτη ταχύτητα, φυσικότητα και ευκολία. Τα λόγια, δε, του Χατζιδάκι για τους στίχους της είναι πως: Η Μαριανίνα με ιδιοφυΐα κατάφερε να ζωντανέψει ελληνικές λέξεις χρήσεως καθημερινής, να τις αναπλάσει ευαίσθητες, νεανικές σαν να γεννήθηκαν χθες.

Όπως όλα τα παιδιά, έτσι και οι λιλιπούτειοι Λιλιπουπολίτες αγαπούν κάθε τι γλυκό:

Μια τρελή βραδιά στην Λιλιπούπολη,
στην μενεξεδένια Λιλιπούπολη
και στο ζαχαροπλαστείο του Γλυκόσαυρου
σου πετούσα στον αέρα λουκουμάδες
με πασάλειβες και συ με μαρμελάδες
κι ετοιμάσου γιατί έρχομαι ξανά στη Λιλιπούπολη.
Αξεχώριστο δομικό στοιχείο του παιδικού σύμπαντος είναι, βεβαίως, και τα χρώματα.

Το άσπρο είναι τρυφερό

Πέρα στο μυζηθρόκαμπο και στο γιαουρτοπόταμο
 μια νύφη με τα πέπλα της σαπούνιζε τ' ασπρόρουχα.

Τα ξέπλενε τα στέγνωνε τ' αλάτιζε τ' αλεύρωνε
 τα ζαχαροσιδέρωνε και τραγουδούσε κι έλεγε
 και τραγουδούσε κι έλεγε:

Κύλα γιαουρτοπόταμε ν' ασπρίσεις
 τ' άσπρα ασπρόρουχα
 κι οι γλάροι θα τα πάρουνε στο γυάλινο παγόβουνο.

Και πάνω στο παγόβουνο σ' ένα σταμνί μαρμάρينو
 κάθεται μένα ο άντρας μου
 ο σιωπηλός χιονάνθρωπος.

Το καφέ είναι του ξύλου

Μια αρκούδα καφέ, μια αρκούδα καφέ
 τρέχει φορτωμένη μ' ένα ξύλινο μπουφέ.
 Αρκούδα καφέ, αρκούδα καφέ
 τι θα βάλεις πες μου μες στον ξύλινο μπουφέ;

Το πράσινο είναι της γης

Το χοντρό μπιζέλι χορεύει τσιφτετέλι
 χορεύει τσιφτετέλι στο χορό των μπιζελιών
 και τα κολοκυθάκια χτυπάνε παλαμάκια
 πάνω στην πρασινάδα και πάνω στο γκαζόν.

Μ' ένα πράσινο καινούργιο παπιγιόν
 προχωρώ για τον χορό των μπιζελιών
 'Ηρθ' η ώρα πια κι εγώ, ήρθ' η ώρα πια κι εγώ
 να χορέψω με λαχτάρα, αγκαλιά με μια αγκινάρα
 το πρώτο μου τανγκό.

Τέλος, το ροζ είναι του ονείρου

Στη ροδοζαχαρένια παραλία
 milούν ακόμα για τη Ρόζα Ροζαλία
 και λένε πως την Άνοιξη,
 σα ρόδινη ανάμνηση,
 περνάει πέρα μες Στη ροζ ανατολή,
 το γουρουνάκι της το τριανταφυλλί.

Οι συγγραφείς της Λιλιπούπολης είναι φανερό πως πιστεύουν στη Δημοκρατία, όμως στέκονται απέναντι στη χώρα, όπως αυτή υπήρχε και ανέπνεε τα χρόνια εκείνα, κριτικά και υποψιασμένα. Όσο κι αν προβάλουν όλους τους καυγάδες των κατοίκων της και τις διεκδικήσεις τους από τον Δήμαρχο Χαρχούδα, όσο κι αν δίνουν βήμα στον αρχηγό της αντιπολίτευσης και μικρόφωνο στον δημοσιογράφο Μπρίνι που όλο προσπαθεί να βγάλει τα άπλυτα του Χαρχούδα στη φόρα, και είναι πολλά τα άπλυτά του, δεν αμφισβητούν πως αυτός ήρθε στην εξουσία με εκλογές, τις ίδιες εκλογές που –κατά βάθος– ψάχνει τρόπο να καταργήσει. Γι' αυτό και έχουν δημιουργήσει έναν χαρακτήρα, μοναδικά γελοίο, τον Πρίγκιπα, παίρνοντας διακριτικά μα εύγλωττα θέση στο πάντα ανοικτό από κάποιους κύκλους ζήτημα της μοναρχίας και των αιθαιλών νοσταλγών της. Ο Πρίγκιπας θέλει να κυβερνήσει με το έτσι θέλω, τα κάνει πλακάκια με τον Χαρχούδα για να πετύχει το σκοπό του και γι' αυτό δέχεται τον ψόγο και την χλεύη όλων, μαζί και της ίδιας της συζύγου του, της Ωραίας Χιονάτης, η οποία λέει σε κάποιο επεισόδιο.

Απ' όταν τελείωσε το παραμύθι και παντρεύτηκα τον πρίγκιπα, δεν έχω δει άσπρη μέρα. Όλη μέρα γυρίζαμε σαν τους ατσίγγανους από χώρα σε χώρα μπας και βρει τίποτα κορόιδα ο πρίγκιπας να τον κάνουν βασιλιά.

Γι' αυτό και ακόμα και στο υπέροχο βαλς που τραγουδάει σ' ένα επεισόδιο ο πρίγκιπας, η εκφορά του λόγου υπογραμμίζει τη ματαιοδοξία και τη γελοιότητά του.

Πολλοί είναι αυτοί που πίστευαν, και ίσως ακόμα πιστεύουν, πως η μουσική και τα τραγούδια της Λιλιπούπολης είναι πονήματα του Μάνου Χατζιδάκι. Η παρανόηση οφείλεται εν μέρει στο γεγονός πως ο Χατζιδάκις διπύθινε την ορχήστρα στην πρώτη ηχογράφηση. Ο ίδιος, άλλωστε, έγραφε στο ένθετο της ηχογράφησης: είμαι δικαιολογημένα υπερήφανος που είδα πρώτος τη σημασία της Λιλιπούπολης, ως διευθυντής του Τρί-

του πριν από πέντε χρόνια, και που διευθύνω σήμερα ως μουσικός τα τραγούδια της στην πρώτη δισκογραφική τους παρουσία. Είμαι, δε, σίγουρος ότι συμβάλει σε ένα αποτέλεσμα πολύ υψηλού επιπέδου που δε στοχεύει μόνο στα παιδιά, αλλά σ' ολόκληρη τη σύγχρονη νεανική ευαισθησία του τόπου μας. Κυρίως, όμως, η αυτή η τόσο διαδεδομένη παρανόηση οφείλεται στην εξαιρετική αγάπη που έδειξε στην όλη προσπάθεια της δημιουργία μιας παιδικής εκπομπής για την οποία έλεγε πως για πρώτη φορά κάποιοι μιλούσαν στα παιδιά υπεύθυνα με καθαρή ποιητική γλώσσα, θίγοντας (με τον τρόπο αυτόν) θέματα που βασανίζουν και πονάνε τον τόπο και όχι ως εκπαιδευτικοί ή γονείς ανόητοι που συμπεριφέρονται στα παιδιά λες και αποτείνονται σε υπανάπτυκτους και ατελείς οργανισμούς με θέματα ανώδυνα και γλώσσα απονεκρωμένη και συμβατική.

Ο Χατζιδάκις δεν έκρυψε ποτέ πως περιφρονούσε τα Ωδεία· ή μάλλον, πως περιφρονούσε αυτό που (πίστευε πως) συμβολίζουν. Συνεργάστηκε, βεβαίως, με μερικούς από τους πιο ταλαντούχους αποφοίτους τους. Οι τέσσερις συνθέτες που εργάστηκαν για τη Λιλιπούπολη ήταν μόνο κάποιοι από αυτούς. Το 1976 οι μουσικοί αυτοί (που ο Χατζιδάκις τους χαρακτήρισε προικισμένους με αληθινό μουσικό ταλέντο, με καλλιέργεια και ευφυΐα) ήταν από 17 ως 27 ετών. Γι' αυτό και η μουσική γλώσσα της Λένας Πλάτωνος, του Δημήτρη Μαραγκόπουλου, του Νίκου Κυπουργού και του Νίκου Χριστοδούλου είναι τόσο φρέσκια, τόσο ζωντανή, τόσο προκλητική, τόσο ευθύβολη, παιδική και άμεση. Το αρμονικό τους λεξιλόγιο δανείζεται από το ροκ, την τζαζ, όλα τα μουσικά ρεύματα του 20^{ου} αιώνα, και –ιδιαιτέρως στη μουσική της Λένας Πλάτωνος- τα ψυχεδελικά ηλεκτρονικά ακούσματα της δεκαετίας του 1970. Οι ρυθμοί, δε, που χρησιμοποιούν στη μουσική τους ξεκινούν από τα σαλονάτα βαλς, περνούν από την βραζιλιάνικη μπόσα νόβα, και φτάνουν μέχρι το ανατολίτικο τσιφτετέλι, αλλά και το ελληνικότατο χασάπικο, ενώ σε δυο περιπτώσεις ακούγονται δυο καλαματιανά για να περιγράψουν βουκολικές σκηνές στον Λιλιγόρ, την εύφορη πεδιάδα του νησιού.

Όσο κι αν ο Χατζιδάκις υπήρξε καχύποπτος απέναντι στα Ωδεία (τις δασκάλες με το κόκκινο μολύ-

βι, όπως έλεγε χαρακτηριστικά), στο ραδιοφωνικό ψυχοπαίδι του, πάντως, υπάρχει ένας γλυκύτατος χαρακτήρας, αυτός της Όφης - Σόφης που είναι μια δασκάλα μουσικής, ένα πρόσωπο άτεγκτο, αδιάφθορο, μακριά από κάθε συναλλαγή και δεύτερη υπόγεια σκέψη. Η Όφη – Σόφη λέει για τη Μουσική: *Η μουσική θέλει κόπο και μόχθο. Μπαίνεις στο Ωδείο μωρό και βγαίνεις με το μπαστουνάκι.*

Οι διάδοχοι του Χατζιδάκι άφησαν ανερυθρίαστα να καταστραφεί το μεγαλύτερο μέρος από τις εκπομπές κι έτσι διασώθηκαν μόνο 37, οι οποίες κυκλοφορούν σε cd. Για τον ίδιο λόγο, για ελάχιστες μόνο εκπομπές γνωρίζουμε την ημερομηνία που πρωτοακούστηκαν.

Ο πόνος του αποχωρισμού είναι αβάσταχτος για τους κατοίκους της Λιλιπούπολης. Απαριθμούν τα αγαπημένα πρόσωπα που θα τους λείψουν.

Τώρα που πας κι εσύ στη Λιλιπούπολη
 καϊρέτησέ μου το δήμαρχο Χαρχούδα,
 την Πιπινέζα, τον Δυστροπόγιγα
 και τον δόκτωρα Δρακατόρ.

Κι αν δεις τον Άσπρο Μπέμπαντα
 πες του πως δεν τον ξέχασα,
 μα όπως πάντα τον θυμάμαι
 όσα χρόνια κι αν περνάνε.

... αλλά και τα μέρη που δεν θα ξαναδούν

Πότε θα ξαναδώ το Πορτο Λίλι
 και την αρχαία πόλη Παπουα Λίλη
 πότε στη Λίλιτσα θα ξαναπερπατήσω,
 πότε, αχ, πότε θα ξαναγυρίσω;

Αντίο Λιλιπούπολη, αντίο, αντίο,
 παίρνω το πατίνι μου, το άλογο, το πλοίο,
 παίρνω το τρένο της γραμμής, παίρνω τ' αεροπλάνο
 και φεύγω Λιλιπούπολη, φεύγω μακριά, σε χάνω

Ο Χατζιδάκης απομακρύνθηκε από το Τρίτο Πρόγραμμα το 1980. Ελάχιστα αργότερα η σειρά κόπηκε. Παρ' όλα αυτά η μικροαστική αντίδραση δεν ξεμπερδέψε μαζί της. Το γεγονός πως η Λιλιπούπολη λειτούργησε τόσο καταλυτικά ως αποτύπωση της επικαιρότητας αποτέλεσε αφορμή για να γραφούν άρθρα στις εφημερίδες και τα περιοδικά της εποχής της, αλλά και αργότερα με διάφορες αφορμές. Το 2009, μάλιστα, η Άννα Βούη στην διατριβή της για την απόκτηση

Πηγές

Εδώ Λιλιπούπολη, τα τραγούδια, 2010, ΙΑΝΟΣ

Μάνος Χατζιδάκις, 2010, κείμενο συμπεριληφθέν στο ένθετο του δίσκου «Εδώ Λιλιπούπολη» της εταιρίας Columbia - EMI.

Άννα Βούη, 2009, *Η επικαιροποίηση στη Λιλιπούπολη, πολιτικές προεκτάσεις και διαχρονικότητα μιας διαχρονικής ραδιοφωνικής εκπομπής*, Διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό Υλικό» που υλοποιείται από το τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

<http://www.musicpaper.gr/articles/item/7270-lilipopolis>

<http://www.rizospastis.gr/story.do?id=1395057>

<http://popaganda.gr/trito-programma-san-agora-ipodimaton-gia-pedia-pou-den-echoun-akoma-enilikioti/>

<http://www.edc.uoc.gr/~didgram/PDF/NIKOLOUDAKI.pdf>

<http://www.kathimerini.gr/804299/article/politismos/8eatro/to-dna-ths-lilipopolhs-einai-isxyro>

<http://tvxs.gr/news/taksidia-sto-xrono/otan-o-manos-xatzidakis-akyron-ti-logokrisia-karamanli-me-aformi-tin-akyros>

μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου επέλεξε το θέμα «η επικαιροποίηση στη Λιλιπούπολη, πολιτικές προεκτάσεις και διαχρονικότητα μιας ραδιοφωνικής θεατρικής εκπομπής». Στον επίλογο της εργασίας της η κυρία Βούη σημειώνει πως: Όπως κάθε καλλιτεχνικό δημιούργημα, εκφράζει τις απόψεις των δημιουργών του και είναι φορτισμένο από τις εμπειρίες, την ιδεολογία και τα βιώματά τους, παραμένοντας όμως ένα έργο ανοικτό και ανολοκλήρωτο για συμπληρωθεί και να ερμηνευτεί από τους αποδέκτες του, βάσει της κεκτημένης γνώσης που έχουν. Συνεπώς, αυτά που παρουσιάζονται στη Λιλιπούπολη δεν είναι πρόσωπα, αλλά ρόλοι, δεν είναι γεγονότα, αλλά καταστάσεις που μπορούν να υπάρξουν σε οποιαδήποτε κοινωνία, σε διαφορετικό χώρο και χρόνο.

Για το λόγο αυτό τριάντα πέντε χρόνια αργότερα οι άνθρωποι στην Ελλάδα ακόμα ερωτεύονται, νανουρίζουν τα παιδιά τους, σφυρίζουν, γελάνε ή θυμώνουν με τους χαρακτήρες της Λιλιπούπολης και τα παθήματά τους, αλλά και τα διδάγματα που παίρνουν από αυτούς. Για παράδειγμα το όνομα Χαρχούδας, και ο όρος «χαρχουδισμός» χρησιμοποιούνται από τους σύγχρονους Έλληνες για να καταδείξουν και να καταδικάσουν τον ταρτουφισμό, την υποκρισία και τη διαφθορά.

Καμιά φορά, μάλιστα, καταλήγουν σε γλυκόπικρα συμπεράσματα:

*Γύρισα, ταξίδεψα πολύ,
 Κι όλος ο κόσμος είναι, σου λέω, μια Λιλιπούπολη.*

ΒΙΒΛΙΟ-ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ & ΒΙΒΛΙΟ-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Διαβάζει και παρουσιάζει
η Βούλα Κοτσάλη
(βιβλιοθηκονόμος Δημοτικής
Βιβλιοθήκης «Θ. Ζαγοπούλου»)

Το ημερολόγιο 2016
του Π.Ο.Ε. με θέμα
«Τα υφαντά των
Αρμάνων/Βλάχων».

Το 4ο κατά σειρά ημερολόγιο που κυκλοφορεί από τον Πολιτιστικό Όμιλο Ξηρολιβάδου. Αποτελεί μια συλλεκτική έκδοση τα κείμενα της οποίας επιμελήθηκε ο ομότιμος καθηγητής Γλωσσολογίας του ΑΠΘ κος Αντώνης Μπουσμπούκης.

Η Παρουσίαση του ημερολογίου εντάσσεται μέσα στους στόχους της ανάδειξης των πολιτιστικών, λαογραφικών, ιστορικών και κοινωνικών στοιχείων του Ξηρολιβάδου.

Η υφαντική είναι από τις πρώτες τέχνες στην ιστορία του ανθρώπου. Τα ευρήματα των ανασκαφών μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η υφαντική είναι γνωστή από τα προϊστορικά χρόνια σε όλους τους γνωστούς πολιτισμούς της Μεσογείου, της Κεντρικής Ασίας, της Ινδίας, της Απω Ανατολής.

Με τη δημιουργία του υφάσματος ο άνθρωπος καλύπτει βασικές ανάγκες του: προστατεύεται από το κρύο, αλλά και στολίζει το σώμα του και το χώρο όπου κατοικεί, καθώς η υφαντική, πέρα από τη χρησιμότητά της, είναι η κύρια τεχνική με την οποία ο

άνθρωπος έδωσε έκφραση στο καλλιτεχνικό του συναίσθημα. Όπως στα αρχαία χρόνια, έτσι και στη νεότερη Ελλάδα, οι γυναίκες υφαίνουν γιατί πρέπει να ετοιμάσουν όλα τα απαραίτητα στην οικογένεια: υφάσματα για τις φορεσιές, υφαντά για τις ανάγκες του σπιτιού, όπως σεντόνια, μαξιλάρια, βελόντζες, κιλίμια, κουρτίνες, προσόψια, τραπεζομάντιλα κ.λ.π., αλλά και υφαντά απαραίτητα για τις καθημερινές ασχολίες, Όπως στα αρχαία χρόνια, έτσι και στη νεότερη Ελλάδα, η υφαντική κατέλαβε ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους κλάδους της ελληνικής λαϊκής τέχνης, ενώ η διαδικασία και τα όργανα της ετοιμσίας της κλωστής και του πανιού πήραν μεταφυσικές προεκτάσεις και συνδέθηκαν με διάφορες λαϊκές μαγικο-θρησκευτικές πρακτικές και δοξασίες.

Στον πρόλογο του Ημερολογίου διαβάζουμε :

Το Θέμα «Τα υφαντά των Αρμάνων – Βλάχων». Είναι ένα ελάχιστο δείγμα αναγνώρισης της υφαντικής τέχνης των Βλάχων, στην οποία - όπως είναι φυσικό - πρωτοστατούσε η βλάχα γυναίκα.

Τα υφαντά των Ξηρολιβαδιωτών - και γενικά των Βλάχων του Βερμίου και της Πίνδου - είναι σπάνια, διαχρονικά και υπερτερούν σε ποιότητα και σε συνδυασμό χρωμάτων και σχεδίων. Ακόμα και σήμερα, όσες οικογένειες έχουν την τύχη να διατηρούν τα παλιά εκείνα υφαντά, είναι προνομιούχες γιατί έχουν έργα τέχνης μεγάλης αξίας μέσα στα σπίτια τους.

Ο συγγραφέας Αστέριος Τζίμας στο βιβλίο του «Σέλι, μια ακόμα Μέκκα των Βλάχων» μας πληροφορεί ότι στο Σέλι μέχρι το 1945 υπήρχαν πάνω από 800 αργαλειοί (κάθε σπίτι είχε και ένα αργαλειό). Τα τελευταία χρόνια, οι περισσότεροι αργαλειοί των βλάχικων οικογενειών δούλευαν βιοποριστικά, οπότε την παραγωγή τη διέθεταν οι ίδιοι στην αγορά ή στο παζάρι. Υπήρχαν και μερικοί που δούλευαν με παραγγελίες. Αργότερα βέβαια η οικιακή υφαντική εξελίχθηκε σε συγκροτημένη βιοτεχνία και (οι Βλάχοι πρωτοστάτησαν και στον τομέα αυτό).

Γενικά η υφαντική κατείχε μια σπουδαία θέση στην ελληνική οικιακή οικονομία, γιατί η τεχνική της δενόταν με την οικογενειακή ζωή, εξυπηρετούσε τις πρακτικές ανάγκες του σπιτιού και ήταν ωφέλιμη και ταυτόχρονα τιμητική ενασχόληση της γυναίκας. Γι' αυτό ο αργαλειός θεωρήθηκε στη συνείδηση του λαού «τιμή μεγάλη και τρανή» και υμνήθηκαν τα «χρυσά χέρια» της υφάντριας. Έτσι το υφαντό έδειξε και δείχνει τις δημιουργικές δυνάμεις του λαού, την ευφυΐα του, την ψυχική του καλλιέργεια και την υψηλή αίσθηση και έκφραση του ωραίου. Άλλωστε, όταν κάποιος θέλει να επιδείξει και να επαινέσει ένα ύφασμα ή μια φορεσιά λέει: «Είναι υφαντό!!».

Πάντως, η επεξεργασία του μαλλιού, που οδηγεί στην δημιουργία υφαντών δεν είναι εφεύρεση των τελευταίων αιώνων. Ήταν μια διαδικασία που γίνεται εδώ και χιλιάδες χρόνια. Άπειρα είναι τα ιστορικά-μυθολογικά ντοκουμέντα για το θέμα αυτό, ιδιαίτερα στον δικό μας ελληνικό χώρο από την αρχαιότητα (Ομηρος - Οδύσσεια, Ιλιάδα κλπ).

Ο Ξηρολιβαδιώτης ομότιμος καθηγητής του ΑΠΘ κ. Αντώνης Μπουσμπούκης είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος στο θέμα των υφαντών των Βλάχων. Αυτά που θα διαβάσει ο αναγνώστης είναι πολύ σημαντικά γιατί ξετυλίγεται μπροστά του ένας συνοπτικός περιεκτικός και ενδιαφέρων -με εμπερι-

στατωμένα και πειστικά στοιχεία - συσχετισμός των μοτίβων υφαντών των Βλάχων (κηρύκειο, φτερωτός Αχελώος, διπλούς πέλεκυς) με την ελληνική αρχαιότητα. Ο καθηγητής αναφέρει χαρακτηριστικά:

Η λαϊκή τέχνη των Αρμάνων - Βλάχων ξεχωρίζει στο χώρο των υφαντών, όχι μόνο για την ποιοτική της δουλειά αλλά και για την παλαιότητα/διαχρονικότητά της. Αυτά διαπίστωσε και ο ακαδημαϊκός Νίκος Βέης, που γράφει: «αξία ιδιαίτερας μελέτης είναι η λαϊκή τέχνη των Βλάχων. Ταύτης έχομεν πολυπληθή κατάλοιπα, προερχόμενα και εκ παλαιότερων αιώνων» (*Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη*, τομ. Γ', σελ. 331).

Σε παλιά, πολύ παλιά ελληνική εγκυκλοπαίδεια, διάβασα, πριν πολλές δεκαετίες, ότι τα μοτίβα και το ύφος της υφαντικής μας τέχνης δείχνουν ότι οι Βλάχοι σχετίζονται με αυτοκρατορικά γένη της Βαλκανικής των ελληνο-ρωμαϊκών αιώνων.

Την ίδια διαπίστωση έκανε και ο αείμνηστος αρχαιολόγος Μανώλης Ανδρόνικος, που εξομολογήθηκε στον συγχωριανό μας Φιλώτα Μπέλα ότι πολλά σύμβολα της αρχαιοελληνικής τέχνης εντοπίζονται και σε μαξιλάρια της βλάχικης κουλούρας.

Από τα θεματικά μοτίβα, που αποτυπώνονταν σε υφαντά, όπως μαξιλάρια, μπάντες, στρωσίδια, κουβέρτες, μπουχαρομπερντέδες κ.ά., σε αρχαιότητα ξεχώριζαν, όπως θα δούμε, ο διπλούς πέλεκυς, το κηρύκειο, ο δρακοντόμορφος Αχελώος (arpile alū Asprurotamū, δηλ. τα φτερά του Ασπροπόταμου/Αχελώου), το δέντρο της ζωής, οι αγριόπαπιες, οι ρόμβοι, τα τρίγωνα και άλλα στοιχεία της γεωμετρικής τέχνης του αργαλειού, καθώς και ό,τι δεν πρόλαβε να φτάσει ως τις ημέρες μας ή δεν περιήλθε σε γνώση μας.

Κάθε μήνας στο ημερολόγιο συνοδεύεται από έγχρωμη φωτογραφία υφαντού και αντίστοιχο σχόλιο για την παράσταση που απεικονίζει καθώς και την προέλευσή του.

Το Κηρύκειο, τον Δωδεκάφτερο Αχελώο, τον σχηματοποιημένος διπλό πέλεκυ, το δέντρο της Ζωής με 12 κλωνάρια κλπ.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ

1955-2015 60 χρόνια

Ο όρος «Σεπτεμβριανά» χαρακτηρίζει τα γεγονότα που συνέβησαν στην Κωνσταντινούπολη, την 6η και 7η Σεπτεμβρίου 1955, εναντίον των εθνικών μειονοτήτων και κυρίως εναντίον των Ελλήνων της Πόλης. Από τότε, η άλλοτε ευημερούσα ελληνική κοινότητα υπέστη καίριο πλήγμα, το οποίο δεν θεραπεύτηκε ποτέ ξανά. Αν και αμέσως μετά τα γεγονότα το ρεύμα φυγής των Ελλήνων ήταν μικρό, τούτο ολοένα και αυξανόταν καθώς περνούσε ο χρόνος μέχρι το έτος 1964, οπότε πραγματοποιήθηκαν οι απελάσεις των Ελλήνων υπηκόων. Οι Έλληνες της Πόλης αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές τους εστίες και δεν κατάφεραν να επιστρέψουν στον τόπο που γεννήθηκαν. Η Πόλη έχασε την ποικιλότητά της. Ο βασικός πυρήνας της οικονομικής της δραστηριότητας, ο Ελληνισμός, είχε κτυπηθεί. Η συνέχεια ήταν προδιαγεγραμμένη...

Οι καταστροφές

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της αστυνομίας της Κωνσταντινούπολης, στις ταραχές συμμετείχαν 100.000 οργανωμένοι διαδηλωτές. Οι διαδηλωτές ήταν χωρισμένοι σε τρεις ομάδες. Η κάθε ομάδα διέθετε δικό της αρχηγό, πρωταρχικό μέλημα του οποίου ήταν ο εντοπισμός των επικείμενων στόχων. Η πρώτη ομάδα έσπαγε με λαστούς τα ρολά, τις πόρτες και τα τζάμια των καταστημάτων. Η δεύτερη άρπαζε και σκορπούσε στους δρόμους τα εμπορεύματα και η τρίτη κατέστρεφε και λεηλατούσε. Εκα-

τό περίπου ομάδες εκτέλεσαν το φρικιαστικό τους έργο σε μια τεράστια έκταση από το Βόσπορο ως τη θάλασσα του Μαρμαρά. Οι επικεφαλής των διαδηλωτών με καταλόγους σπιτιών και καταστημάτων των Ελλήνων, που είχαν σημαδευτεί με ευδιάκριτα σήματα, διπύθυναν τις ομάδες των διαδηλωτών...

Οι ομάδες κρούσης ήταν εξοπλισμένες με ποικίλα όργανα καταστροφής τα οποία είτε ήταν αυτοσχέδια, είτε είχαν προπαρασκευαστεί εκ των προτέρων...

Τα σπίτια και τα καταστήματα των μη Μουσουλμάνων έφεραν ένα σταυρό ή μια συντόμευση, όπως «μη Μουσουλμάνος Έλληνα» ή «μη τούρκικος»...

και στη Σμύρνη...

Τα επεισόδια σε βάρος της ελληνικής μειονότητας δεν περιορίστηκαν μόνο στην Κωνσταντινούπολη αλλά επεκτάθηκαν και στην πόλη της Σμύρνης. Το πλήθος όχι μόνο έκαψε την ελληνική σημαία που κυμάτιζε στην πλατεία Κονακ με αφορμή τη διεξαγωγή διεθνούς έκθεσης, αλλά επιτέθηκε και στο ελληνικό περίπτερο, πυρπολώντας το κτίριο. Η άρνηση των υπαλλήλων του ελληνικού προξενείου να αναρτήσουν την τουρκική σημαία εξόργισε τους διαδηλωτές, οι οποίοι το πυρπολόησαν. Στόχος τους έγιναν και οι κατοικίες έξι Ελλήνων αξιωματικών που υπηρετούσαν στο κλιμάκιο του ΝΑΤΟ.

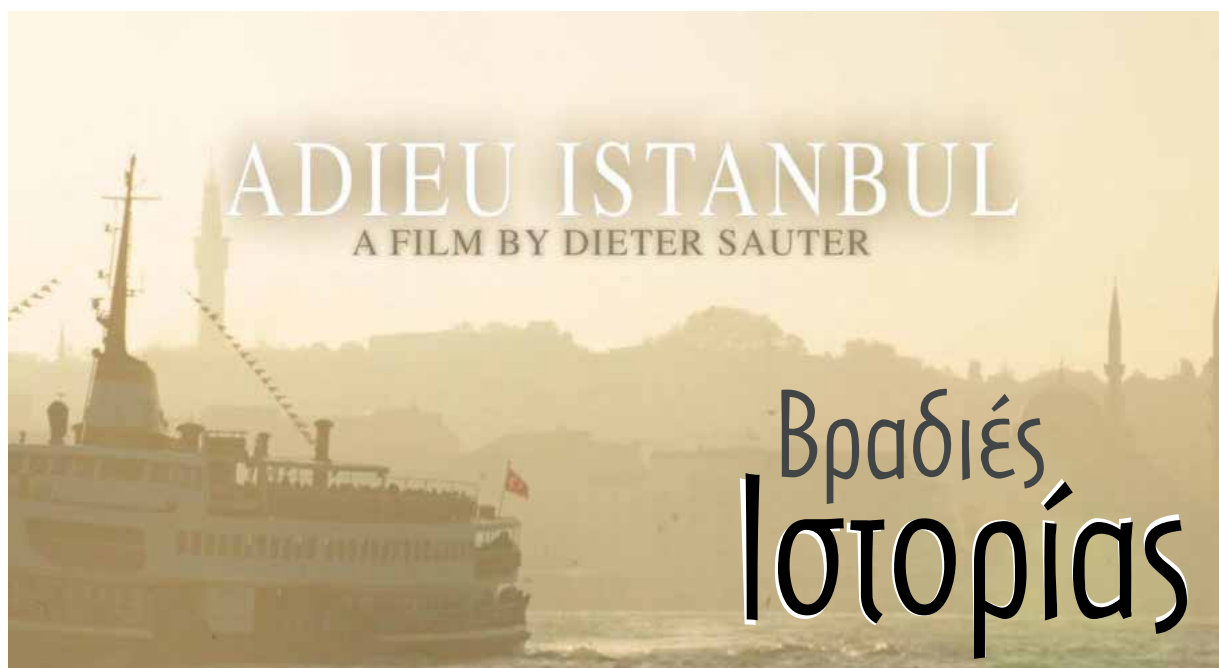
Το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας, με αφορμή τη συμπλήρωση 60 χρόνων από τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου του 1955 στην Κωνσταντινούπολη, στο πλαίσιο της σειράς «Βραδιές Ιστορίας» πραγματοποίησε σχετική εκδήλωση με γενικό τίτλο «Σεπτεμβριανά 1955-2015». Στην εκδήλωση, που πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 23 Σεπτεμβρίου 2015, αναπτύχθηκε από τη Φιλόλογο κα Ολυμπία Μπέτσα, εισήγηση με θέμα: «Τα Σεπτεμβριανά και οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης μέσα από ιδιωτική αλληλογραφία κατοίκων της Βέροιας».

Το θέμα:

Από το 2005 τα Γ.Α.Κ.- Αρχεία Νομού Ημαθίας άρχισαν να παραλαμβάνουν τμηματικά το προσωπικό αρχείο μιας συμπολίτισσας μας, το οποίο είχε διασώσει η επόμενη κάτοικος του σπιτιού της, μετά το θάνατο της πρώτης. Η επόμενη κάτοικος, φιλόστωρ εκπαιδευτικός, που είχε φροντίσει να το διαφυλάξει, θεώρησε πως μέσα από την προσωπική αλληλογραφία και τα σπαράγματα σημειώσεων θα αναδεικνυόταν η ιστορία της Ελληνικής ομογένειας της Κωνσταντινούπολης, καθώς η συμπολίτισσα μας ήταν Κωνσταντινουπολίτισσα, γέννημα – θρέμμα που έτυχε να διαμένει στη Βέροια καθώς είχε παντρευτεί

Βεροιώτη, πρώην μετανάστη της Αμερικής. Μέσα στις επιστολές αποτυπώνεται δειλά η ανησυχία και ανασφάλεια των Ελλήνων της Πόλης μετά τα Σεπτεμβριανά και η σταδιακή μετακίνηση τους στην Ελλάδα.

Μετά το τέλος της ομιλίας προβλήθηκε το ιστορικό ντοκιμαντέρ «Adieu Istanbul» του Γερμανού Σκηνοθέτη Ντίτερ Ζάουτερ.

Το Αρχείο της «Αλλαγής» στην Κ.Ε.Π.Α.

Η Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας ευχαριστεί την τ. Δήμαρχο Βέροιας κα Χαρούλα Ουσουλτζόγλου – Γεωργιάδη για την δωρεά του αρχείου της τοπικής εφημερίδας της Βέροιας «Αλλαγή».

Η συγκεκριμένη εφημερίδα αποτελεί σημαντικότερο τεκμήριο για την καταγραφή της τοπικής ιστορίας της πόλης μας στα νεώτερα χρόνια. Ως τέτοιο, η εφημερίδα θα ενταχθεί στη συλλογή του Κέντρου Τοπικής Ιστορίας της Κ.Ε.Π.Α., όπου μαζί με το υπόλοιπο υλικό του Κέντρου θα αποτελέσει πηγή έρευνας για τον κάθε ενδιαφερόμενο.

Η εφημερίδα αφού ψηφιοποιηθεί θα αναρτηθεί στην ψηφιακή πλατφόρμα veriahistory.gr.

Η εφημερίδα «Αλλαγή»

Η «Αλλαγή» πρωτοεκδόθηκε το έτος 1977 και κυκλοφόρησε σε εβδομαδιαία περιοδικότητα. Ιδιοκτήτρια και διευθύντρια ήταν η τ. δήμαρχος Βέροιας Χαρούλα Ουσουλτζόγλου – Γεωργιάδη και υπεύθυνος διαχείρισης ο Δημήτρης Καρασάββας. Πολιτικά η εφημερίδα τοποθετήθηκε στο πλευρό του ΠΑ.ΣΟ.Κ., εκφράζοντας τον προοδευτικό ριζοσπαστισμό και προβάλλοντας αντίσταση στις συντηρητικές αντιλήψεις.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Συνεχίζονται οι επισκέψεις σχολικών τάξεων στον Χώρο Τεχνών Βέροιας με σκοπό την παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιεί αυτή την περίοδο το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας.

Το Χώρο Τεχνών επισκέφτηκαν και συνεχίζουν να επισκέπτονται σχολικά τμήματα με σκοπό να παρακολουθήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία υλοποιούνται για τους μικρούς μαθητές.

«Ο Μέγας Αλέξανδρος ενώνει πολιτισμούς».

Στα πλαίσια του προγράμματος γίνεται προσπάθεια, μέσω των εικόνων και της αφήγησης, να αντιληφθούν οι μαθητές την θέση του Μεγάλου Στρατηλάτη στην ιστορία, καθώς και την έννοια της διαπολιτισμικότητας στα πλαίσια της προσπάθειας που κατέβαλε για τον εκπολιτισμό των περιοχών που κατέκτησε.

Οι μαθητές ενημερώνονται για τη ζωή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, την εκπαίδευσή του, το έργο του, τους στόχους της εκστρατείας του και τα αποτελέσματά της και μέσα από τη διαδικασία του διαλόγου και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων γίνεται προσπάθεια επίτευξης των εκπαιδευτικών στόχων του προγράμματος.

«Η Βέροια στη μυθική εποχή»

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Η Βέροια στη μυθική εποχή» έχει σαν στόχο να γνωστοποιήσει στους μαθητές μύθους και θρύλους για την πόλη της Βέροιας αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Ημαθίας.

Καταστάσεις, πρόσωπα και μεγάλες ιστορικές στιγμές «ντύνονται» με μια διάσταση μυθική και ταξιδεύουν το μαθητή σ' ένα κόσμο φανταστικό, σ' έναν κόσμο που κινείται μεταξύ της ιστορίας και του μύθου.

«Γνωρίζω την πόλη μου μέσα από φωτογραφίες»

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Γνωρίζω την πόλη μου μέσα από φωτογραφίες» έχει σκοπό να φέρει τους μαθητές σε επαφή με εικόνες της παλιάς πόλης. Δημόσιοι χώροι, Πλατείες, Δρόμοι, Μνημεία κ.τ.λ. αποτυπωμένα σε φωτογραφικό υλικό που χρονολογείται από τις αρχές του 20ου αιώνα δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν ή και να ανακαλύψουν την εξέλιξη της πόλης στην οποία ζούνε, στο πέρασμα του χρόνου.

Υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων
Αγγελική Λιάβαρη
Δημήτρης Σύρρης

ΗΚ.Ε.Π.Α. Δήμου Βέροιας ξεκίνησε σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων δίνοντας έμφαση στη μουσική τέχνη, σε συνεργασία με την Αντιδημαρχία Πολιτισμού Θεσσαλονίκης και τη Συμφωνική Ορχήστρα Δήμου Θεσσαλονίκης. Η «μαγεία του μουσικού παιχνιδιού» είναι μία μουσική συναυλία, μία ξεχωριστή παράσταση, που δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να μυηθούν στον κόσμο της κλασικής μουσικής, να δουν από κοντά μία ορχήστρα, να γνωρίσουν έναν μαέστρο...

Οι επιμέρους στόχοι του προγράμματος είναι η γνωριμία και η επαφή των παιδιών με τα μουσικά όργανα της ορχήστρας, η γνωριμία με κλασικά έργα για ορχήστρα από ποικίλες ιστορικές περιόδους, η εξοικείωσή τους με μουσικούς όρους και με μουσικές πρακτικές, η ευαισθητοποίησή τους για το ρόλο και την αξία της μουσικής, η εμπειρία και η απόλαυση μιας μουσικής συναυλίας, η διεύρυνση του ενδιαφέροντος των παιδιών για τη μουσική και τις σπουδές μουσικής.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 1 Δεκεμβρίου 2015 και το παρακολούθησαν περίπου 600 μαθητές από Δημοτικά Σχολεία της πόλης μας.

Το σπίτι των Χριστουγέννων

Χριστούγεννα... τα σπίτια στολίζονται και το κλίμα γίνεται αισιόδοξο και γιορτινό. Με το δικό μας «σπίτι των Χριστουγέννων» ταξιδέψαμε στον κόσμο και γνωρίσαμε τις παραδόσεις των λαών με τον πιο γλυκό τρόπο: μέσα από γεύσεις αιώνων και παραδοσιακά γλυκά που δημιουργήσαμε οι ίδιοι.

«Ο φούρνος θα τα ψήσει, το σπίτι να μυρίσει...»

Ελλάδα κουραμπιέδες/μελομακάρονα

Ξεκινώντας από την Ελλάδα, τόσο οι κουραμπιέδες όσο και τα μελομακάρονα έχουν ξεχωριστή θέση στα γιορτινά τραπέζια και στον χριστουγεννιάτικο διάκοσμο του σπιτιού. Η παράδοση απαιτεί να φουρνίσουμε και να μελώσουμε, γεμίζοντας το σπίτι με υπέροχες μυρωδιές.

«Merry Christmas»

Αγγλία Christmas pudding (plum pudding)

Η χριστουγεννιάτικη πουτίγκα χρονολογείται από το Μεσαίωνα, είναι το εθνικό γλυκό της Αγγλίας και γίνεται με πολλούς τρόπους. Κάθε οικογένεια έχει και τον δικό της. Λέγεται ότι αν η παρασκευή της είναι καλή, τότε η Christmas pudding μπορεί να διατηρηθεί για έναν ολόκληρο χρόνο.

«Bon Natale»

Ιταλία Panettone (γλυκό «καρβέλι ψωμί»)

Είναι ένα παραδοσιακό «ψωμένιο» γλυκό. Η λέξη Panettone προέρχεται από την ιταλική λέξη «panetto» που σημαίνει μικρό καρβέλι ψωμί και ετοιμάζεται συνήθως, τις ημέρες των Χριστουγέννων τόσο στην Ιταλία, όσο και στη Βραζιλία, τη Μάλτα, τη Γερμανία και την Ελβετία, ενώ αποτελεί το σήμα κατατεθέν του Μιλάνου.

«Joyeux Noel»

Γαλλία Buche de Noel (κορμός για φάγωμα)

Είναι ένα παραδοσιακό γλυκό των Χριστουγέννων, με καταγωγή από τη Γαλλία, που συναντάται όμως και σε άλλες γαλλόφωνες περιοχές. Όπως μαρτυρά και το ίδιο του το όνομα, το συγκεκριμένο γλυκό φτιάχνεται και στολίζεται έτσι ώστε να μοιάζει με κορμό ξύλου έτοιμο να καεί στο τζάκι.

«Frohe Weihnachten»

Γερμανία Stollen (το «χιονισμένο» καρβελάκι)

Είναι ένα είδος κέικ σε σχήμα καρβελιού, που περιέχει αποξηραμένα φρούτα, ζάχαρη άχνη, ξηρούς καρπούς, μπαχαρικά ή γλάσο. Πρόκειται για ένα παραδοσιακό γερμανικό γλυκό των Χριστουγέννων.

Όλα τα παραπάνω παραδοσιακά χριστουγεννιάτικα γλυκίσματα παρασκευάστηκαν στο δικό μας «σπίτι των Χριστουγέννων», στο αρχοντικό Σαράφογλου, από 7 έως 10 Δεκεμβρίου 2015, από τους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα.

Υπεύθυνος chef: Γιάννης Σαμούκας

Επιμέλεια - Οργάνωση: Νανά Καραγιαννίδου

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ

Ως «Ελεύθερος» ορίζεται ο χρόνος τον οποίο διαθέτει ο κάθε άνθρωπος για να αξιοποιήσει όπως ο ίδιος επιθυμεί πέρα από τις συμβατικές υποχρεώσεις που επιβάλλει η καθημερινότητα και στις οποίες περιλαμβάνεται ο χρόνος εργασίας καθώς και ο χρόνος κάλυψης των οικογενειακών ή άλλων υποχρεώσεων του. Ιδιαίτερα στην παιδική και την εφηβική ηλικία ο «Ελεύθερος Χρόνος» αναδεικνύεται σε σημαντικό παράγοντα της ευρύτερης ανάπτυξης των παιδιών, αφού ο αντίκτυπος της σωστής ή μη αξιοποίησής του μπορεί να αποτυπωθεί μελλοντικά σε διάφορες εκφάνσεις της ζωής τους όπως η κοινωνικοποίησή τους, η ανάπτυξη των ποικίλων δεξιοτήτων τους και γενικότερα η διαμόρφωση της ταυτότητάς τους.

Από το παρελθόν ο «Ελεύθερος Χρόνος» των παιδιών αξιοποιείται με διαφορετικούς τρόπους. Τότε, κυριαρχούσε το παιχνίδι, οι αθλητικές δραστηριότητες, που πολλές φορές συνδυάζονταν με το παιχνίδι, το διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων, οι οικογενειακοί περίπατοι κ.α. Με το

πέρασμα του χρόνου πολλές συνήθειες του παρελθόντος έχουν αλλάξει. Έτσι, σε μια εποχή που η τεχνολογική ανάπτυξη ολοένα και γιγαντώνεται, που οι ηθικές και οι κοινωνικές αξίες χαλαρώνουν, που κυριαρχεί ο υλικός ευδαιμονισμός, ο ελεύθερος χρόνος αξιοποιείται διαφορετικά. Πλέον, το παιχνίδι από ομαδικό γίνεται μεμονωμένα μέσα από κάποια παιχνιδιομηχανή, η ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων μπορεί να γίνει από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή ή άλλα μέσα, το ομαδικό παιχνίδι στη γειτονιά αντικαθίσταται με τα on-line παιχνίδια στο διαδίκτυο με φανταστικούς ή άγνωστους συμπαίκτες. Αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών είναι να περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό η επικοινωνία των παιδιών μεταξύ τους, γεγονός που έχει άμεση σχέση με την περαιτέρω κοινωνικοποίησή τους.

Βιβλία, περιοδικά, comics, επιτραπέζια παιχνίδια, κούκλες, κουκλοθέατρο κ.τ.λ. προερχόμενα από προηγούμενες δεκαετίες, αποτελούν τον πυρήνα των αντικειμένων που εκτίθενται. Σκοπός της παρούσας έκθεσης δεν είναι

άλλος από το να δείξει στους σύγχρονους νέους μέσα και τρόπους που δαπανούσαν ή αξιοποιούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους, οι νέοι άλλων εποχών, αρκετά χρόνια πριν. Οι διαφορές, είναι εμφανείς, αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο. Επίσης, μέσα από τα διάφορα αντικείμενα που εκτίθενται γίνεται αντιληπτό ότι σε άλλες εποχές δεν είχε ιδιαίτερη σημασία η αξία των αντικειμένων παρά ο αντικειμενικός τους στόχος που ήταν το παιχνίδι με άλλους συνομηλίκους τους και η ευχαρίστηση των παιδιών από την ενασχόλησή τους με αυτά. Τέλος, τα παραπάνω αντικείμενα είναι φυσικό να ξυπνήσουν μνήμες τις μνήμες των μεγαλύτερων που έζησαν τις προηγούμενες δεκαετίες και χρησιμοποίησαν πολλά από αυτά. Όλοι αυτοί καλούνται να μεταδώσουν τις μνήμες τους στις νεώτερες γενιές προκειμένου και οι νέοι του σήμερα να γνωρίσουν ορισμένες από τους τρόπους αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των προηγούμενων δεκαετιών.

Επιμέλεια έκθεσης
Γ. Καμπούρης, Μ. Ξυνάδας

Δήμητρα
Σμυρνή

Φιλολόγος

Ελεύθερος χρόνος και παιδί

Μια έκθεση αξιώσεων της ΚΕΠΑ Δήμου Βέροιας, στο Φουαγιέ της Στέγης

Μήνες και άρωμα από τα παιδικά μας χρόνια ξύπνησε και έφερε η έκθεση που έστησε με πολύ έξυπνο και όμορφο τρόπο η ΚΕΠΑ Δήμου Βέροιας, στο Φουαγιέ της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών.

Για μας τους μεγαλύτερους ο ελεύθερος χρόνος, που τότε αναμφισβήτητα υπήρχε, καλύπτονταν με τρόπους όχι απλά ανώδυνους αλλά και δημιουργικούς.

Παιχνίδια, παραμύθια, λογοτεχνία, κουκλοθέατρο, κόμικς, κάλυπταν τον ελεύθερο χρόνο και ήταν τυχερά εκείνα τα παιδιά που είχαν πρόσβαση σ' αυτά, γιατί δεν είχαν όλα.

Σήμερα, με ελάχιστο ελεύθερο χρόνο εξαιτίας του φόρτου της δυσανάλογης με τους ώμους τους σχολικής εργασίας, τα παιδιά βρίσκουν διέξοδο στον υπο-

λογιστή και στα ηλεκτρονικά παιχνίδια, με όλους τους κινδύνους που αυτά συνεπάγονται. Ακόμη και η λογοτεχνία που διαβάζουν έγινε πιο σκληρή και οι ήρωες δι-αστημικοί και απόκοσμοι.

Έτσι, η έκθεση της Στέγης, όπου η διάταξη των εκθεμάτων, η επιλογή, και η όλη φιλοσοφία είναι πραγματικά προσεγμένα, δίνει την ευκαιρία σε μικρούς και μεγάλους όχι απλά μιας μουσειακής επίσκεψης, αλλά μιας ζωντανής επικοινωνίας με το παρελθόν και μιας γόνιμης κουβέντας ανάμεσα σε παιδιά και γονείς, σε παιδιά και δασκάλους.

Ένα αθώο πρόσωπο κούκλας, ένα ξύλινο παιχνίδι, ένα βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα, η περίφημη «Διάπλασις των Παίδων» του Ξενόπουλου, ο θρυλικός «Μικρός Ήρωας», τα «Κλασσικά Εικονογραφημένα», που έφερναν κοντά

στα παιδιά όλα τα αριστουργήματα της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας, είναι σταθμοί της παιδικής σκέψης εκείνης της εποχής και συναισθηματικής διαμόρφωσης του χαρακτήρα τους.

Στα εγκαίνια της Έκθεσης, που έγιναν στις 5 Δεκεμβρίου του '15, ο κόσμος - μεγάλοι και μικροί, που την επισκέφτηκαν - και ήταν πολύς και αποκόμισε τις καλύτερες εντυπώσεις για την αισθητική της και τους στόχους της.

Μια έκθεση που θα προτείναμε ανεπιφύλακτα να επισκεφτούν τα σχολεία, μια αφορμή για συζήτηση και επαναπροσδιορισμό του ελεύθερου σημερινού χρόνου των παιδιών, έστω κι αν οι εποχές και οι απαιτήσεις άλλαξαν.

Δημοσιεύτηκε στην ηλεκτρονική εφημερίδα www.faretra.info

Το έθιμο

από το τμήμα Λαογραφίας

Το Δωδεκαήμερο κατέχει ξεχωριστή θέση στο λαϊκό εορτολόγιο με πλούσια εθιμολογία στη διάρκεια των τριών μεγάλων εορτών: Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς και Θεοφανίων. Ιδιαίτερη θέση σ' αυτές τις γιορτές κατέχει το έθιμο «Ρουγκάτσια» που γινόταν στα χωριά του κάμπου (ρουμλούκι) της Ημαθίας. Σκοπός του εθίμου ήταν η κοινοτική προσφορά (συγκέντρωση χρημάτων και καρπών για χτίσιμο σχολείων και εκκλησιών). Άνδρες νεαρής κυρίως ηλικίας ντυμένοι με φουστανέλες οι «ρουγκατσιάρηδες», όπως τους έλεγαν κρατώντας στα χέρια τους ξύλινα σπαθιά χόρευαν σ' όλα τα σπίτια του χωριού με την συνοδεία μουσικών οργάνων (ζουρνάδες). Κάθε φορά που έφθαναν στην είσοδο κάποιας αυλής σταματούσαν, σχημάτιζαν κύκλο και άρχιζαν να χορεύουν. Παρουσίαζαν αυστηρά μια συγκεκριμένη σειρά χορών όπως: περπατητός, προσκυνητός, συγκαθιστός, ρουγκατσιάρικος και πατρώνα.

Το έθιμο παρουσιάστηκε από τη χορευτική ομάδα (Τμήμα εκπροσώπησης) του τμήματος λαογραφίας της Κ.Ε.Π.Α Δήμου Βέροιας την Τετάρτη 24 Δεκεμβρίου σε κεντρικά σημεία της πόλης. Η ομάδα ξεκίνησε με προσκύνημα στο μητροπολιτικό ναό της Βέροιας και ακολούθησαν επισκέψεις σε εκκλησιαστικούς και πολιτικούς παράγοντες του τόπου. Στη συνέχεια το χορευτικό τμήμα περιόδεψε στο κέντρο της πόλης, όπου παρουσιάστηκαν χοροί του εθίμου.

Ρουγκάτσια

της Κ.Ε.Π.Α.

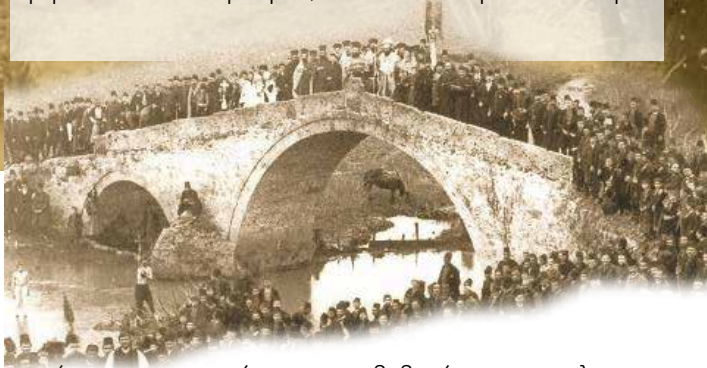
VeriaHistory.gr

Σήμερα τα Φώτα κι' ο Φωτισμός...

Θεοφάνεια στη Βέροια από την Τουρκοκρατία ως το Μεσοπόλεμο

Κατά τη γιορτή των Θεοφανείων, μετά την οριζόμενη εκκλησιαστική ακολουθία, είθισται σε διάφορα μέρη, να αγιάζονται τα νερά. Στη Βέροια, η οποία διαρρέεται από τον Τριπόταμο και έχει πλούσιους υδάτινους πόρους δε θα μπορούσε ο αγιασμός των υδάτων να γίνεται μόνο εντός των ναών της πόλης.

Ήδη από τα χρόνια της Οθωμανοκρατίας και συγκεκριμένα από το 1869 μετά την μεγαλόπερη ακολουθία που τελούνταν στο μητροπολιτικό ναό της πόλης, πλήθος κόσμου, με πρώτο το μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης και το ιερατείο του, κατευθύνονταν στις ροές του Τριποτάμου στο σημείο της γέφυρας Καραχμέτ. Λίγα χρόνια αργότερα το σημείο ρίψης του Τιμίου Σταυρού μεταφέρθηκε στην παραπάνω γέφυρα τη λεγόμενη του «Φούρναρη», απ' όπου υπάρχουν και ορι-

σμένες φωτογραφίες που επιβεβαιώνουν τις πληροφορίες. Τέλος, τα επόμενα χρόνια το σημείο ρίψης του Σταυρού μεταφέρθηκε ακόμη μία φορά στη γέφυρα του Χατζηκάβουρα, στην περιοχή Μουαρίφ. Στο ίδιο σημείο τελείται ο αγιασμός των υδάτων μέχρι σήμερα.

Σύμφωνα με το τελετουργικό ο μητροπολίτης το πρωί τελούσε τη Θεία Λειτουργία στο μητροπολιτικό ναό. Από εκεί με πομπή κατευθυνόταν συνοδευόμενος από το ιερατείο και το πλήθος μέσω της οδού Κεντρικής στη γέφυρα του Χατζηκάβουρα, όπου γινόταν η ρίψη του Τιμίου Σταυρού. Ακολούθως, η πομπή επέστρεφε στον ναό του Πολιούχου Αγίου Αντωνίου, όπου εκφωνούνταν ο πανηγυρικός της ημέρας. Από το 1970, περίπου, ο μητροπολίτης λειτουργεί στο ναό του Πολιούχου και από εκεί με πομπή κατευθύνεται στην ίδια περιοχή για τον αγιασμό των υδάτων.

ΤΑΙΝΙΑ ΜΙΚΡΟΥ ΜΗΚΟΥΣ ΤΗΣ ΚΕΠΑ

ΣΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΣ

Η μικρού μήκους ταινία «Το Σάντουιτς» του κινηματογραφικού τμήματος 2014 της ΚΕΠΑ επιλέχτηκε και διαγωνίστηκε στο 21ο Διεθνές Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους Δράμας. «Το Σάντουιτς» προβλήθηκε στα πλαίσια του 6ου Σπουδαστικού Πανοράματος την Τετάρτη 16 Σεπτεμβρίου στο Δημοτικό Ωδείο Δράμας (13.00 -17.00). Την ταινία σκηνοθέτησαν δυο νέα παιδιά: ο Κωνσταντίνος Βόλκος (18 χρονών) και ο Θωμάς Βύζας (15 χρονών). Η ταινία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο εκπαιδευτικού προγράμματος της ΚΕΠΑ Δήμου Βέροιας για τον κινηματογράφο, με υπεύθυνους εκπαιδευτές τους Νίκο Καλλará και Ελπίδα Παναγιωτίδου. Το Σάντουιτς είναι μια ταινία κοινωνικού προβληματισμού που επικεντρώνεται στο θέμα της επαιτείας και στην στάση που κρατάει ο καθένας μας απέναντι σε όσους ζητούν την βοήθεια μας.

Σύνοψη: Ο Λευτέρης μπαίνει σ' ένα κατάστημα εστίασης, όπου αγοράζει ένα σάντουιτς. Εκεί εμφανίζεται η Ελένη που του ζητά χρήματα για το παιδί της, αλλά εκείνος την αγνοεί. Όταν ο Λευτέρης ετοιμάζεται να φάει το σάντουιτς, περνά από μπροστά του η Ελένη με την κόρη της.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της ΚΕΠΑ για τον κινηματογράφο θα λειτουργεί και φέτος για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά με υπεύθυνο εκπαιδευτή τον Νίκο Καλλará.

Λίγα λόγια από τον Σεναριογράφο:

Κι αν, τελικά, αυτοί που σήμερα ζητούν τη βοήθειά μας, όντως την έχουν ανάγκη; Αν δεν είναι τεμπέληδες, αλλά άνθρωποι που η ζωή τους πήρε, για διάφορους λόγους, τροπή άλλη από εκείνη που ονειρεύονταν ή σχεδίαζαν και, πάντως, διαφορετική από εκείνη της δικής μας ζωής; Όσο κι αν πιστεύουμε ότι κανείς δε μας χάρισε, ότι έχουμε (λίγα ή πολλά, μικρή σημασία έχει), η πεποίθησή μας αυτή αρκεί για να αδιαφορήσουμε, εκλογικεύοντας τη σκληρότητά μας, ώστε να μην πειραχτεί η εν υπνώσει συνείδησή μας; Το θεωρητικό ερώτημα που γέννησε την κεντρική ιδέα της ταινίας απαντιέται μόνο με πράξη: αν δοκιμάσουμε να συμπεριφερθούμε διαφορετικά, να εμπιστευτούμε, να δώσουμε, να βοηθήσουμε, να ενδιαφερθούμε, τελικά τι θα στερηθούμε και τι θα κερδίσουμε;

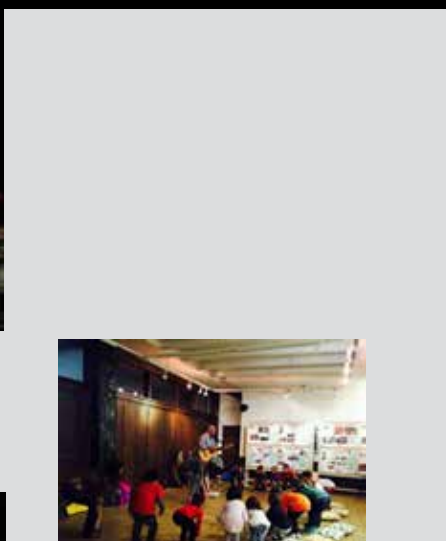
{ Ηθοποιοί Τάσος Θώμογλου, Μάγδα Παπαϊωάννου, Τατιάνα Ταχματζίδου
Σενάριο Αντώνης Τσιτλακίδης
Σκηνοθεσία Κωνσταντίνος Βόλκος - Θωμάς Βύζας
Βοηθός Σκηνοθέτη Άννα Κυριακίδου
Φωτογραφία Χρήστος Χαλβατζής / Μαρία Λέκου
Διεύθυνση παραγωγής Απόστολος Ρίζος
Μοντάζ Αντώνης Τσιτλακίδης
Μουσική Βασίλης Βαλαβάνης

Φω- γραφικός περίπατος

στα Πολιτιστικά Δρώμενα

φθινόπωρο

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

2015

παρε
μυθο
χώρος

Δήμος Βέροιας

Κωνσταντίνος Βοργιαζίδης - Δήμαρχος

Κοινοφελής Επιχείρηση Πολλαπλής Ανάπτυξης

Πρόεδρος
Γιώργος Σοφινίδης

Αντιπρόεδρος
Χρήστος Κούτρας
Μέλη
Νένα Γεωργιάδου
Ευγενία Ιακωβίδου
Βασίλης Λυκοστράτης
Πετρούλα Παπαδίνα
Μαρία Παπαδοπούλου
Θανάσης Σιακαβάρας
Δημήτρης Ταρατσίδης
Μιχάλης Τρανίδης
Νίκος Τσιαμήτρος

ΚΟΙΝΟΦΕΛΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΔΗΜΟΥ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΧΩΡΟΣ ΤΕΧΝΩΝ

Δήμου Βέροιας
Π. Μελά & Μπιζανίου
591 00 Βέροια
Τ. 23310 78100 - 78120
Φ. 23310 27914

e-mail: kepa@veriaculture.gr
www.veriaculture.gr
fb ΧΩΡΟΣ ΤΕΧΝΩΝ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Διοικητικό Προσωπικό

Διευθυντής
Γιάννης Καμπούρης
Προϊστάμενος Οικονομικών / Διοικητικών
Δημήτρης Ταρατσίδης
Προγραμματισμός / Οργ. Παραγωγής
Νανά Καραγιαννίδου
Παραγωγή
Παναγιώτης Πελαλίδης
Εκπαιδευτικός Τομέας
Όλγα Μυλωνά
Κέντρο Τοπικής Ιστορίας
Μανώλης Ξυνάδας
Ειρήνη Σαββίδου
Νομική Υποστήριξη
Δημήτρης Σαββουλίδης
Γραμματεία
Δημήτρης Βέρρος
Γιώργος Νιώπας
Υποστήριξη Οικονομικού
Ξένια Πέτρου
Τεχνικός Τομέας
Αντώνης Στεφανόπουλος
Γιώργος Ανδρεόπουλος
Κώστας Τυφλίδης
Λάζαρος Αβραμίδης
Νίκος Νικολόπουλος
Υποστήριξη Παραγωγής
Στέλλα Χρυσοπούλου
Πόπη Χρυσοπούλου
Γεωργία Παμπούκα
Ελένη Παλαπανίδου
Δημοτική Βιβλιοθήκη
Βούλα Κοτσάλου
Δημοτική Βιβλιοθήκη Μακροχωρίου
Μιράντα Σαμαρά
Γενικών Καθηκόντων
Δημήτρης Στεργιόπουλος
Προβολή / Επικοινωνία
Νανά Καραγιαννίδου